

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๑๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รัฐสภาสาร

รัฐสภาสาร

ISSN 0125-0957

ที่ปรึกษา

นายสุวิจักขณ์ นาควิชะระชัย

นายอนุกุล สัจญิตติเสรี

บรรณาธิการ

นางสาวอัจฉราฉวี นิมศิริ

ผู้จัดการ

นางสาวขวัญเรือน สังข์ประไพ

เหรียญก

นางสาวสุพัตรา กบิลคาม

กองบรรณาธิการ

นางพรรณพร สิ้นสวัสดิ์

นางสาวอรทัย แสนบุตร

นางสาวจุฬีวรรณ เดิมผล

นางฟ้าดาว คงนคร

นางจิตติรัตน์ สมศิริวัฒน์

นางสาวทัศนีย์ สมมิตร

นายพรชัย แวนแคว้น

ฝ่ายศิลปกรรม

นายมานะ เรืองสอน

นายนิธิทัศน์ องศ์อศิวิชัย

นางสาวทิพย์วิมล อ่อนกลิ่น

ฝ่ายธุรการ

นางสาวเสาวลักษณ์ ธนชัยอภิภัทร

นางสาวดลธิ์ จุลนานนท์

นางสาวอารณณ์ เนื่องเศรษฐ์

นายสุชานินทร์ อินทาปัจ

พิมพ์ที่

สำนักการพิมพ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นางสาวกัลยรัชต์ ขาวสำอางค์

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภาและอื่น ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

การส่งเรื่องลงรัฐสภาสาร

ส่งไปที่บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๑ - ๕

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๒

e-mail : rattasapasarn@yahoo.com

การสมัครเป็นสมาชิก

ค่าสมัครสมาชิก ปีละ ๕๐๐ บาท (๑๒ เล่ม)

ราคาจำหน่ายเล่มละ ๕๐ บาท (รวมค่าจัดส่ง)

กำหนดออกเดือนละ ๑ ฉบับ

การส่งบทความลงเผยแพร่ในวารสารรัฐสภาสารจะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยลงพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน การพิจารณาอนุมัติบทความที่นำลงพิมพ์ดำเนินการโดยกองบรรณาธิการและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ บทความ ข้อความ ความคิดเห็น หรือข้อเขียนใดที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็นความเห็นส่วนตัว ไม่ผูกพันกับทางราชการแต่ประการใด

ประกาศสัมพันธบัตรส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสาร

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ขอเชิญชวนอาจารย์ ข้าราชการ นักวิชาการ นักการศึกษาสาขาต่าง ๆ และผู้สนใจทั่วไป ส่งบทความวิชาการด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสาร ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีกำหนดออกเดือนละ ๑ ฉบับ

ข้อกำหนดบทความ

๑. บทความวิชาการ หมายถึง บทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากพื้นฐานวิชาการที่ได้เรียบเรียงมาจากผลงานทางวิชาการของตนหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป โดยบทความวิชาการจะประกอบด้วย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อหา ส่วนสรุป เอกสารอ้างอิงและเชิงอรรถ

๒. บทความต้องมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน ๒๐ หน้ากระดาษขนาด A๔

๓. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน

การเตรียมต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์

๑. ตัวอักษรขนาดและแบบเดียวกันทั้งเรื่อง โดยพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ใช้ตัวอักษรแบบ Angsana New/UPC ขนาด ๑๖ พอยท์ ตัวธรรมดาสำหรับเนื้อหาปกติ และตัวหนาสำหรับหัวข้อ โดยจัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ ขนาด A๔ หน้าเดียว และเว้นระยะขอบกระดาษดังนี้

- ด้านบน ๑ นิ้ว
- ด้านล่าง ๑ นิ้ว
- ด้านซ้าย ๑ นิ้ว
- ด้านขวา ๑ นิ้ว

๒. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

๓. ต้องระบุชื่อบทความ ชื่อ-สกุล ของผู้เขียนบทความ ตำแหน่ง และสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน

การส่งบทความ

สามารถส่งบทความได้ ๒ วิธี ดังนี้

๑. ส่งต้นฉบับในรูปแบบเอกสาร ๑ ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล ไปที่
บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร
กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐
๒. ส่งไฟล์ข้อมูลทาง e-mail ไปที่ rattasapasarn@yahoo.com

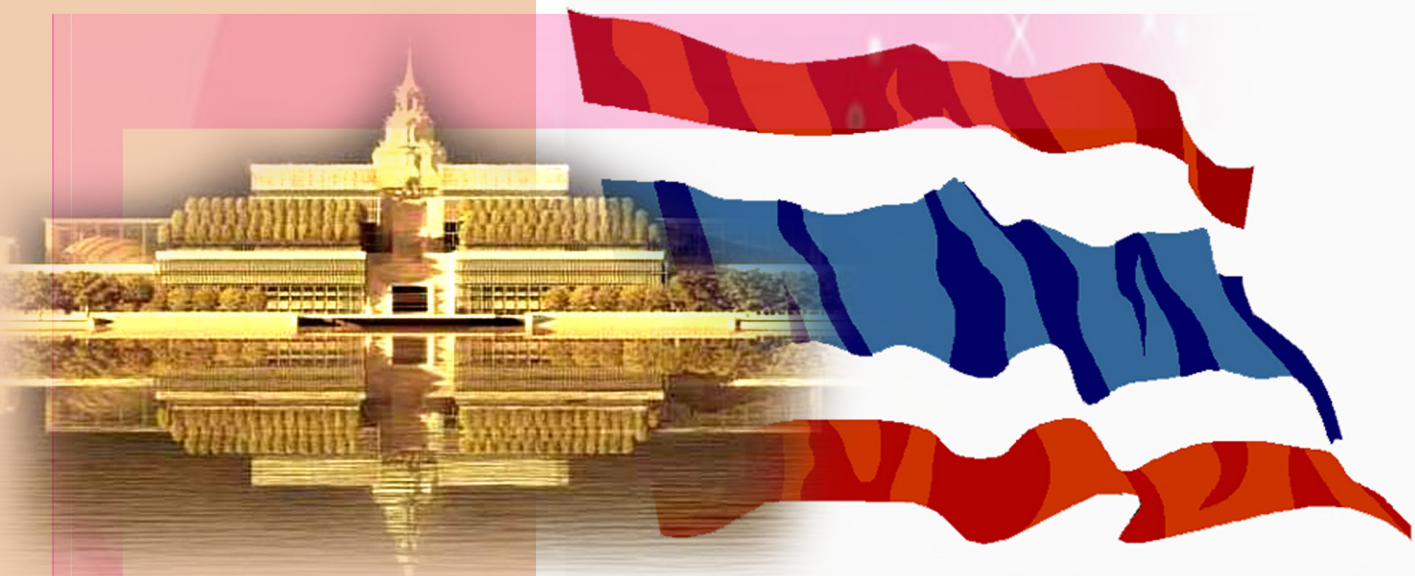
ค่าตอบแทน

หน้าละ ๒๐๐ หรือ ๓๐๐ บาท ซึ่งกองบรรณาธิการรัฐสภาสารจะเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรจะจ่ายเงินค่าตอบแทนในจำนวนหรืออัตราเท่าใด โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพิจารณาปรับอัตราค่าเขียนบทความในหนังสือรัฐสภาสาร ได้กำหนดไว้

ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

กองบรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๔ และ ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๐
โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๒

บทบรรณาธิการ

ปัจจุบันนี้ประเทศต่างๆ ในหลายภูมิภาคทั่วโลกนอกจากจะต้องเผชิญกับปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและต่อเนื่องแล้ว ในหลายๆ ครั้งบางประเทศยังต้องประสบกับปัญหาความขัดแย้งภายในชาติอันนำมาซึ่งความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยใดก็ตามล้วนส่งผลในเชิงลบต่อภาพลักษณ์ของประเทศนั้นๆ แทบทั้งสิ้น ขณะเดียวกันยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและความสงบเรียบร้อยโดยรวมของบ้านเมืองอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก สำหรับประเทศไทยนั้นปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นดูเหมือนว่าจะขยายวงกว้างมากขึ้นทุกขณะและไม่มีท่าทีว่าจะยุติลงได้ง่ายๆ หากตราบใดที่คนในสังคมยังมีความแตกแยกและแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายอยู่เช่นนี้ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ลุล่วงจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและร่วมใจจากทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อร่วมกันแสวงหาทางออกที่เหมาะสมและสร้างสรรค์สังคมที่เป็นอยู่ให้เป็นสังคมแห่งความปรองดองและสมานฉันท์อย่างแท้จริง หลักทางสายกลางตามแนวทางพุทธศาสนาและแนวคิดอริยรัฐจะเป็นทางเลือกใหม่ที่สามารถนำไปใช้บูรณาการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้จริงหรือไม่เพียงใด ร่วมกันขบคิดและค้นหาคำตอบได้จาก

บทความ เรื่อง อริยรัฐ : สาระดีและวิถีทางสายกลางแห่งรัฐ เพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในชาติและการแสวงหากระบวนการทศนิยมการเมืองไทย

สำหรับบทความ เรื่อง ประเทศจะก้าวหน้าต้องขับเคลื่อนด้วย...รัฐบุรุษ ได้เสนอมุมมองที่น่าคิดเกี่ยวกับนักการเมือง โดยชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างนักการเมืองและรัฐบุรุษ ดังนั้นการจะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง ในเบื้องต้นนั้นประชาชนเองควรต้องตระหนักถึงความสำคัญในการคัดสรรบุคคลคุณภาพที่มีลักษณะ

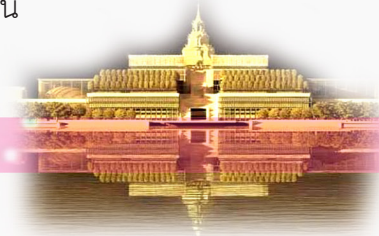

รัฐบาลเข้ามาทำหน้าที่ขับเคลื่อนการพัฒนาและวางรากฐานความเข้มแข็งให้แก่ประเทศอย่างครบถ้วนทุกด้านบนพื้นฐานความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

บทความ เรื่อง ปัญหาในการกู้ยืมเงินขององค์กรบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย ได้ถกนบทเรียนความผิดพลาดครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นกับองค์กรบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ จังหวัดนครพนม ซึ่งสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงในเชิงโครงสร้างและระบบที่ยังคงมีปัญหามากมายในทางปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังไม่มีความเหมาะสมและเป็นธรรม หรือสถานะที่ไม่เอื้ออำนวยในการให้อิสระทางการคลังของ อบต. จากรัฐบาล รวมทั้งความไม่เข้าใจในระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องของนักการเมืองท้องถิ่นและข้าราชการประจำ ในขณะที่สถาบันการเงินคู่อรินี้ที่ให้กู้ยืมเงินก็ขาดความรู้ความเข้าใจในเงื่อนไขบางประการที่เกี่ยวกับกิจการของท้องถิ่น จากปัญหาที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นบทเรียนให้ประชาชนต้องสนใจและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงบประมาณของท้องถิ่น

ส่วนบทความ เรื่อง การสร้างความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี กล่าวถึงกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง ซึ่งก่อตั้งมาจากประชาชนที่มีความเป็นพลเมืองสูง โดยมีการดำเนินงานในลักษณะขององค์กรภาคประชาสังคมซึ่งมีความสอดคล้องตามรูปแบบประชาธิปไตยชุมชน การทำงานของชุมชนมีการบูรณาการผสมผสานองค์ความรู้ทั้งด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร สาธารณะ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีระบบตามหลักธรรมาภิบาล ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และ**บทความ เรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs สป่าเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน** ได้ศึกษาถึงนโยบายการส่งเสริมและพัฒนา SMEs สป่าในประเทศไทย รวมทั้งการบริหารจัดการธุรกิจดังกล่าวของผู้ประกอบการที่ยังมีจุดอ่อนในหลายๆ ประการ การดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจสป่าอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการบริการและขีดความสามารถด้านบุคลากร พร้อมๆ กับการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและการทำตลาดเชิงรุก จะทำให้การดำเนินธุรกิจดังกล่าวของไทยมีศักยภาพที่เข้มแข็ง ทั้งยังส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนอีกด้วย

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความต่างๆ ที่คัดสรรมาเป็นอย่างดี เพื่อนำลงตีพิมพ์ในรัฐสภาสารฉบับเดือนพฤศจิกายนนี้ จะมีส่วนช่วยกระตุ้นจิตสำนึกของคนในสังคมให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง มีความเต็มใจและภาคภูมิใจที่จะประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งความสมานฉันท์บนวิถีทางประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน

บรรณาธิการ

สารบัญ

ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๑๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

Vol. 60 No. 11 November 2012

อริยรัฐ : สวัสดิ์และวิถีทางสายกลางแห่งรัฐ เพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในชาติ
และการแสวงหากระบวนทัศน์ใหม่การเมืองไทย
ดร.โชคชัย สุทธาเวศ

๙

ประเทศจะก้าวหน้าต้องขับเคลื่อนด้วย...รัฐบุรุษ
ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

๔๗

ปัญหาในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย
สุนทรชัย ขอบยศ

๕๖

การสร้างความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
พรณราย ชันธกิจ

๘๖

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs สป่าเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน
ไพยมราณี ฤกษ์สำราญ

๑๑๑

อริยรัฐ : สาระและวิถีทางสายกลางแห่งรัฐ เพื่อการแก้ปัญหาคความขัดแย้งภายในชาติ และการแสวงหากระบวนการทัศน์ใหม่การเมืองไทย*

ดร.โชคชัย สุทธาเวศ**

อริยรัฐในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอสาระสำคัญ ๆ ของทฤษฎีหรือหลักการทางสายกลางเพื่อประโยชน์ในการเป็นกรอบคิดประกอบการวางรากฐานกระบวนการทัศน์ใหม่ (New paradigm) (Thomas S. Kuhn ๑๙๖๒)^๑ ทางการเมืองไทยเสริมสร้างความเป็นอริยรัฐ

* บทความเพื่อเฉลิมฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
** ผู้เขียนเป็นอดีตหัวหน้าพรรคสังคมนิยมไทย ประธานสมาพันธ์พรรคการเมืองเพื่อประชาชนและประชาธิปไตย นักวิชาการประจำคณะกรรมการการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นภาคกลาง สภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ และสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ปัจจุบันเป็นอาจารย์ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตและมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^๑ Kuhn, Thomas S. (1962/1970). (2nd Ed., enlarged). **The Structure of Scientific Revolutions**. Chicago : The University of Chicago Press.

ในอนาคต และเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้นำและผู้ตามที่ควรเป็น “อริยชน” เพื่อนำพาบ้านเมืองที่กำลังวิกฤติในขณะนี้ ให้พ้นจากการประหัตประหารต่อกัน แต่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศมากยิ่งขึ้นแทน

ภายใต้เป้าหมายการสร้างสรรค์อริยรัฐทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมนั้น หากผู้นำในชาติบ้านเมืองและผู้บริหารในระดับต่างๆ ทั้งหลายยึดมั่นต่อทางสายกลางเป็นปฐมฐานในการพิจารณาโลก (โลกทัศน์) และพิจารณาการดำเนินชีวิต (ชีวทัศน์) ให้สอดคล้องกันทั้งในการทำงานระดับชาติ ท้องถิ่น ชุมชน และองค์การหรือขบวนการต่างๆ และชีวิตส่วนตัวแล้ว การตัดสินใจเพื่อนำพาชาติบ้านเมืองที่กำลังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่าน (Transition) จากประเทศประชาธิปไตยอ่อนแอสู่ประเทศประชาธิปไตยของประชาชนที่เข้มแข็งและก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นๆ และการจัดการทางยุทธศาสตร์และนโยบายต่างๆ ทั้งหลายทั้งปวงในสังคมที่เป็นผลสืบเนื่องจากระบบการเมืองการปกครองก็ควรจะผสมกลมกลืนในสังคมและเป็นหนึ่งเดียวกับโลกใบนี้ที่ใกล้เคียงกับความเป็นอริยรัฐมากยิ่งขึ้น

อริยรัฐ คือ อะไร?

คำว่า “อริย” ท่านพุทธทาสภิกขุจะเทศนาให้ความหมายว่าเป็นการปราศจากศัตรู สังคมที่เป็นอริยะก็คือสังคมที่ผู้คนอยู่กันอย่างไม่เป็นศัตรูกัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตโต) เคยอธิบายว่าอริยธรรมกับอารยธรรม (Civilization) มีความเป็นสิ่งเดียวกัน ฉะนั้นสามารถตั้งคำนิยามขึ้นได้ว่าอริยรัฐย่อหมายถึง “รัฐที่พลเมืองไม่มีความเป็นศัตรูกันและมีความเป็นอารยธรรม หรือรัฐที่มีการพัฒนาสู่ความเจริญรุ่งเรืองในขั้นสูงและผู้คนในสังคมปราศจากการเป็นศัตรูกัน” ผู้เขียนเห็นว่า “อริยรัฐ” จึงเป็นรัฐในอุดมคติแบบหนึ่ง นอกเหนือจากอุดมรัฐ (Republic) ของชาวตะวันตกที่เพลโตเสนอ การเข้าถึงอริยรัฐสามารถดำเนินผ่านวิถีทางสายกลางที่คนในสังคมใช้วิธีการอันไม่สุดโต่งในสิ่งตรงข้ามและไม่ยึดมั่นแต่ทิฐิของตนเท่านั้น ในอดีตอริยรัฐอาจตั้งอยู่ได้โดยผ่านระบบราชาธิปไตยหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์ปกครองตามหลักทศพิธราชธรรม แต่ในสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบันที่ทั่วโลกถือเอาประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง อริยรัฐย่อมวิวัฒนาการไปเป็นอีกแบบหนึ่งตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และมีให้เรียนรู้และประยุกต์ทั้งจากปรัชญาสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ อาทิ ควอนตัมฟิสิกส์

เป็นต้น และตามหลักคำสอนทางศาสนา ดังที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ และทรงตรัสว่าวิถีทางสายกลางมีมาแต่ก่อนพุทธกาลแล้ว แต่เราอาจจะไม่ทันสังเกตว่าเรื่องทางสายกลางที่มนุษย์ได้กระทำในบางครั้งบางคราวและในบางสังคมนั้น ให้คุณค่าอันสูงยิ่งตลอดมา

ทศนิยมของทางสายกลาง

ทางสายกลางคืออะไรและครอบคลุมอะไรบ้าง ?

องค์ความรู้ของหลักทางสายกลางเพื่อประโยชน์แห่งการไปสู่อริยรัฐมาจากหลายสายธารความรู้ อาทิ :

- วิถีปรัชญาตะวันตกและตะวันออก
- ควอนตัมฟิสิกส์
- หลักทางสายกลางของพุทธศาสนาตามคำสอนของพระพุทธองค์ และการพัฒนา

ต่อมาโดยท่านนาคคารชุน และสาวกอื่นๆ

จากการศึกษาของผู้เขียน ความหมายของทางสายกลางในหลายสายธารความรู้ สอดคล้องกันแต่ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงว่าสายธารความรู้ใดกล่าวในเรื่องนี้ว่าอย่างไร เพราะจะยืดยาวเกินไป^๒ แต่ในที่นี้จะขอเน้นเสนอความหมายของทางสายกลางจากพุทธธรรมซึ่งมีความเป็นสากลในระดับสัมบูรณ์ (Absolutism) เนื่องจากพบว่าอยู่เหนือและครอบคลุมหลักทางสายกลางมากกว่าองค์ความรู้จากสายธารหรือทฤษฎีความรู้อื่นๆ ที่หลายๆ สายธารความรู้เหล่านั้นอยู่เพียงในระดับสัมพัทธ์ (Relativism) โดยขอแสดงในเชิงนิยาม (ธรรมนิยาม) ในมิติต่อไปนี้

^๒ ผู้สนใจในรายละเอียดโปรดอ่านจาก โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๕๒). **ตัวแบบทางสายกลางสำหรับการแรงงานสัมพันธ์ไทย**. สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. จัดพิมพ์โดยสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและศูนย์พัฒนาปัญญาคุณ มหาวิทยาลัยมหิดล.

๑) มิติของความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายและวิธีการ ทางสายกลางหมายถึง การนำพาชีวิตของบุคคลมุ่งสู่เป้าหมายแห่งการพ้นทุกข์หรือการพบกับสิ่งสูงสุดในชีวิตคือ นิพพานในทางปรมัตถธรรมสำหรับอริยบุคคล และการปลดปล่อยทุกข์หรือการพัฒนา คุณภาพชีวิตอย่างประเสริฐที่สุดในทางโลกียธรรมสำหรับปุถุชน โดยอาศัยวิธีการหรือมรรควิธี ที่เรียกว่าอริยมรรคมีองค์แปด อันเป็นเสมือนแพเพื่อข้ามพ้นสังสารวัฏคือ การบรรลุเป้าหมาย แห่งการพ้นทุกข์หรือปลดปล่อยทุกข์ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างประเสริฐที่สุดนั้น

๒) มิติของเครื่องมือหรือวิธีวิทยา ทางสายกลางหมายถึง เครื่องมือก็ได้ หรือ วิธีวิทยา หรือเป็นกฎเกณฑ์เชิงวิธีการก็ได้ เพื่อใช้ในการจัดกระทำให้เกิดปัญญาในการรู้แจ้ง เห็นจริงตามสังขารม หรือทำให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อกันระหว่าง การจัดการให้เกิดความถูกต้องตามครรลองแห่งธรรมและการพัฒนาตน ด้วยการอาศัย ปัจจัยภายนอกบุคคลเพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาจิตใจบุคคล กับการจัดการสภาพ จิตใจภายในตัวบุคคลด้วยตนเอง ตามหลักปรโตโมละ คือ การพึ่งปัจจัยภายนอกหรือ องค์ประกอบทางสังคมเพื่ออาศัย “ศรัทธา” มาเป็นเครื่องช่วยโน้มนำในขั้นต้นให้เกิดการพัฒนา จิตใจ และโน้มนำให้เกิดปัญญาของบุคคล (สุดมยปัญญา) หรือจัดการด้วยหลักการ โยนิโสมนสิการ คือ การพัฒนาทางปัญญาภายใน (จินตามยปัญญา) ด้วยตนเอง และสามารถ อาศัยการจัดการทั้งสองด้านให้ได้การพัฒนาปัญญาในขั้นที่สูงขึ้น (ภาวนามยปัญญา และ วิปัสสนาปัญญา) ในที่สุด

๓) มิติของระบบ ทางสายกลางหมายถึง ระบบของการจัดการต่อขั้นห้า คือ ปัจจัยนำเข้าหรือปัจจัยก่อเกิดทั้งห้าที่ประกอบกันเป็นชีวิต (รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) ด้วยกระบวนการแปลงเปลี่ยนที่ตรงจุด เช่น ขจัดอวิชชาให้เป็นวิชชา ขจัด อูบาทานขั้นห้าให้หมดไป และควบคุมสภาวะการปรุงแต่งปัจจัยที่มาประกอบกันเหล่านี้ ให้เป็นไปในทางกุศลและเกิดผลผลิตต่อจิตใจที่เป็นสภาวะการหลุดพ้นจากสภาวะแห่งความทุกข์ และการยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตน กระบวนการตรวจจับและควบคุมการเปลี่ยนแปลง อย่างเป็นวิวัฒนาการที่มุ่งไม่ให้เราเกิดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวเป็นตน (อัตตา) ก็โดยเข้าใจถึงการอิงอาศัยกันและกัน (การสัมพันธ์กัน) ของปัจจัยเหตุและผลของ

ขั้นนี้ทั้งห้าทำให้มีการเกิดตัวตนอย่างเป็นวิวัฒนาการอย่างไร ฉะนั้นกระบวนการที่เป็นทางสายกลางจึงต้องเป็นสภาวะหรือปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ อย่างมีสัมมาปฏิบัติในการอิงอาศัยต่อกันและกัน โดยขจัดหรือดับสภาวะการเกิดใด ๆ ที่เป็นอกุศลอันเกิดจากการปรุงแต่งของปัจจัยองค์ประกอบแยกย่อยทั้งหลายและต่อเชื่อมกันเหมือนห่วงโซ่ภายในขั้นห้า อันนำไปเกิดความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ ลงเสีย ผลที่ได้คือการดำรงอยู่ของสภาวะจิตที่บริสุทธิ์ เห็นตามจริงสอดคล้องกับกฎของธรรมชาติ คือ การเกิดผลแห่งจิตว่างหรือจิตที่หลุดพ้นได้ (จิตว่าง = ความว่างจากอุปาทานหรือความเป็นตัวกู-ของกู)

กระบวนการจัดการการเกิด-ดับของรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ จึงสำคัญมาก เนื่องจากการปรากฏสภาวะอารมณ์ เช่น ความอยากได้ และความไม่เกิดมีขึ้นของอารมณ์ เช่น ความปล่อยวาง มีไข้มีขึ้นและดำรงอยู่อย่างอิสระหรือโดด ๆ ของปัจจัยปรุงแต่งหรือปัจจัยกำหนดเพียงส่วนใดส่วนเดียว แต่เกิดอย่างเป็นกระบวนการสืบเนื่องต่อกันของเหตุปัจจัย และอย่างเป็นวิวัฒนาการตามหลักปฏิจสุมุขบาท คือ การเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ด้วยการอาศัยกันและกันของเหตุไปสู่ผล และผลมาจากเหตุต่างๆ เขียนเป็นลูกศรได้ คือ เหตุ→ผล/เหตุ→ผล (เหตุทำให้เกิดผล ๆ ที่เกิดขึ้นกลายเป็นเหตุทำให้เกิดผลอื่นขึ้นอีกไปเรื่อย ๆ) และในที่สุดนำบุคคลไปสู่พฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ ในการอยู่ร่วมกันในสังคม และผลแห่งพฤติกรรมนั้น ฉะนั้นจึงพึงมีการเสริมจุดแข็งและขจัดจุดอ่อนของสภาวะจิตอย่างเป็นระบบ^๓ นั่นคือหากต้องการผลให้เป็นประการใดก็ต้องปฏิรูปการจัดการปัจจัยเหตุ

^๓ การเสริมจุดแข็งลบล้างจุดอ่อนหรือสิ่งที่เป็นภัยต่อการบรรลุธรรม คือ เพื่อให้เกิดวิชาและวิมุตติ เช่น อาศัยโพชฌงค์ ๗ (คือ สติ ธรรมวิจย วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา) ลบล้างนิวรณ์ ๕ แยกย่อยเป็น ๑๐ คือ ๑) กามฉันทภายใน ๒) กามฉันทภายนอก ๓) พยาบาทภายใน ๔) พยาบาทภายนอก ๕) ถีนะ ๖) มিতะ ๗) อุทธัจจะ ๘) กุกกุจจะ ๙) วิจิกิจฉาในธรรมทั้งหลายภายใน ๑๐) วิจิกิจฉาในธรรมทั้งหลายภายนอก (ดูเพิ่มใน ป.อ. ปยุตโต (พระธรรมปิฎก). ๒๕๔๔ : ๘๗๙-๘๘๕).

หรือตัดตอนกระบวนการเกิดหรือการสืบเนื่องของอภุศลจิต (ทำได้ทุกขั้นตอน) และปรับปรุงกระบวนการเกิดภพเกิดชาติให้เป็นสัมมาปฏิบัติท่าพร้อมกับการดับหรือขจัดทิ้งข้อผิดพลาดทางอารมณ์ และจัดวางเป้าคือตัวผลของการปลดปล่อยทุกข์ด้วยการระวางว่าเหตุจะยังให้เกิดผลใด และผลจะเกิดได้ด้วยเหตุปัจจัยใดบ้างเสมอ

๔) มิติของการปฏิบัติ ทางสายกลางหมายถึง การไม่ปฏิบัติสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่งของทัศนะหรือทางเลือกที่เป็นคู่ตรงข้าม ซึ่งคนเรามักข้องแวะกันอยู่เสมอ แต่เป็นการจัดการกับระบบการใช้ปัญญาและการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมที่อยู่ท่ามกลางปลายสุดของทั้งสองด้านอย่างรู้เท่าทันกับภาวะวิสัย อยู่กับมันอย่างไม่ยึดมั่นถือมั่น และก็เป็นอันเดียวกับการพ้นไปจากความเป็นทวิภาวะของความเป็นสิ่งตรงกันข้ามนั้นด้วยการประสานเข้าหากันของการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่สุดโต่ง แต่ปฏิบัติด้วยความพอเหมาะพอดีหรืออย่างได้สัดส่วนที่เหมาะสม โดยไม่คำนึงว่าจะยืนอยู่ข้างฝ่ายใด หรือตามทัศนะใด ซึ่งสภาวะของการเดินสายกลางย่อมจัดปรับเปลี่ยนระหว่างสองขั้วไปได้เสมอ แล้วแต่ว่าคู่ขัดแย้งจะเปลี่ยนไปแบบใดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ และไม่จำเป็นต้องระบุเนื้อหาสาระใหม่อันได้จากการเอาชนะสาระที่ขัดแย้งกันทั้งคู่ขึ้นว่าเป็นฉันใด [ต่างกับแบบที่ชาวมาร์กซิสต์กระทำตามหลักวัตถุนิยมวิภาษวิธี คือ การได้สาระใหม่อันเป็นบทสังเคราะห์ (Synthesis) จากการขัดกันและล้มล้างกันของบทเสนอ (Thesis) กับบทแย้ง (Anti-thesis)] แต่กรณีสภาวะการเดินทางสายกลางนั้น บทสังเคราะห์จะได้สิ่งที่เป็นเอกภาวะใหม่หรือพ้นไปจากคู่ขัดแย้ง คือ เป็นสภาพอิสระในการเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติที่แท้ ไม่ติดยึดกับการแข่งขันหรือครอบงำอยู่ของสิ่งที่เป็นตรงกันข้าม วิธีทางสายกลางจึงใช้ได้ทั่วไปกับความเป็นสุดโต่งหรือระบบคิดแบบทวินิยม (Dualism) ทั้งหลาย มิใช่เพียงกับความสุดโต่งของการเสพกามสุขกับการทรมานตนเองเท่านั้น

๕) มิติของระดับของความจริง ทางสายกลางหมายถึง การจัดการกับความจริงสองมิติหรือระดับที่มักนิยมใช้กัน คือ ระดับโลกียะ (ความจริงสมมติและใช้ภาษาคนตีความ) และโลกุตระ (ความจริงแท้และใช้ภาษาธรรมตีความ) ด้วยการเป็นมนุษย์สองโลกที่เท่าทันกับความจริงแบบสมมติหรือโลกบัญญัติ แต่อยู่แบบเท่าทันโลกสมมติได้ด้วยการอาศัยจริยธรรมคือ ความรู้ หลัก หรือแบบแผนทางพฤติกรรมในการประยุกต์สังเคราะห์ เพื่อหนีมัน (ความจริงสมมติ) ให้พ้นเสียด้วยการพยายามเข้าถึงความจริงระดับโลกุตระสำหรับการอยู่อย่างหลุดพ้น

หรืออยู่กับความว่างเปล่าทางจิตที่สอดคล้องกับความจริงแท้แห่งธรรมชาติสูงสุดหรือ
 ัจธรรม เพราะการมีตัวตนของสรรพสิ่งย่อมตั้งอยู่ได้ในสิ่งที่ว่างเปล่า เมื่อถอดถอนหรือ
 ยกเอาตัวตนนั้นออกไป ความว่างเปล่าซึ่งมีอยู่แต่เดิมก็บังเกิดขึ้น นั่นคือว่ามุกกลับของ
 สิ่งที่ไม่มีนั่นก็คือการดำรงอยู่ของสิ่งที่เป็นตัวตนอันใหญ่โตมหึมา และในโลกปุถุชนก็คือ
 เมื่อพบสัจธรรมแล้วก็เป็นกรกลับมากอยู่กับโลกบัญญัติอีก แต่อยู่แบบเหนือโลกียะ คือ การอยู่
 กับโลกที่เป็นจริงแต่มีสภาพแบบผู้ชนะที่อยู่เหนือการกลุ้มรุมของปัจจัยแวดล้อมทางโลกและ
 กฎเกณฑ์และสาระทั้งหมด อันเป็นโลกบัญญัติที่ชาวโลกตั้งหรือตกลงให้มีขึ้นทับซ้อนความว่าง
 ก็ด้วยการอาศัยการเข้าถึงกฎเกณฑ์ที่เป็นความจริงสูงสุดแบบโลกุตระ (หลักการจัดการกับ
 ความจริงสองระดับนี้อาจเรียกว่า พุทธวิภาษวิธีหรือวิภาษวาท)

๖) มิติของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทางสายกลางหมายถึง การจัดการกับปัญหา
 ที่ดูไร้ระเบียบ (จับต้นชนปลายไม่ถูก) ในชีวิต และสถานการณ์ของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน
 ของสรรพสิ่งได้เป็นระเบียบตามครรลองแห่งธรรมชาติ โดยการตระหนักรู้ถึงการมีและไม่มี
 หรือการตั้งอยู่และดับไปของธรรมทั้งปวง อาทิ ความคิด จิตสำนึก ทศนคติ กฎเกณฑ์ ทฤษฎี
 พฤติกรรม ของผู้คนและสังคม เราจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งใดๆ และเราย่อมสามารถ
 ปรับเปลี่ยนความคิด จิตสำนึก ทศนคติ กฎเกณฑ์ วินัย ทฤษฎี และพฤติกรรมได้ (รวมทั้ง
 เพื่อแก้กรรม) คือพร้อมจะปรับเปลี่ยนความคิดและการกระทำต่างๆอย่างยืดหยุ่นจากประสบการณ์
 และการเรียนรู้บนฐานแห่งสัมมาทิฐิเพื่อให้ได้สิ่งใหม่ แต่เป็นระเบียบสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ
 และเป็นสิ่งที่เหมาะสมกว่าเดิม แต่เข้ากันได้กับยุคสมัยแห่งอารยธรรมใหม่ของผู้คน องค์กร
 และสังคม

๗) มิติของดุลยภาพสัมพัทธ์ ทางสายกลางหมายถึง การเกิดดุลยภาพในพหุสัมพัทธ์
 ของสัมมาปัจจัยที่ประกอบกันเป็นนามและรูปที่ปรากฏขึ้นสอดคล้องกับความเป็นจริงตาม
 ธรรมชาติเดิมแท้ของสรรพสิ่งทั้งหลายที่ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ ดุลยภาพในความสัมพัทธ์
 แห่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่วณนี้ย่อมมาจากการบูรณาการของไตรสิกขาหรือสามเหลี่ยม
 แห่งการหลุดพ้น หรือสามเหลี่ยมแห่งความว่าง คือ ปัญญา - ศีล - สมภาิ, สมภาิ - ศีล -
 ปัญญา และปัญญา - สมภาิ - ศีล เป็นต้น อันเป็นกรอบหลักที่กำกับองค์ประกอบย่อยของ
 อริยมรรคมีองค์แปด และดุลยภาพนี้ยังครอบคลุมถึงความสัมพัทธ์ในเชิงคุณภาพและ

ปริมาณที่มีมิติทางคุณภาพของจิตและการกระทำจะกำกับหรือนำหน้ามิติทางปริมาณของจิต และการกระทำ

๘) มิติของการเป็นเอกภาพขององค์ประกอบย่อยและการเป็นองค์รวม ทางสายกลางหมายถึง การบูรณาการเข้าหากันของปัจจัยประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันจนเป็นหนึ่งเดียวและเป็นองค์รวม ทุกส่วนย่อยเป็นส่วนประกอบของส่วนรวม ไม่ใช่แยกออกจากกัน และไม่ใช่ว่าการพิจารณาอะไรแบบเหมารวม ๆ ไม่แต่ละรายละเอียดเลย แล้วเข้าใจว่านั่นคือองค์รวม หรือแต่ละรายละเอียดแต่ไม่เห็นภาพรวม จนเข้าไม่ถึง ปัญหาและความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงถึงกันและกันของปัจจัยประกอบย่อย ๆ และการเกี่ยวข้องกัน ของเหตุและผลที่ขมุกขมูกันและส่งผลต่อ ๆ กันไปหลายทิศทาง โดยตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลง ขององค์ประกอบหนึ่ง ๆ สามารถกระทบต่อส่วนรวมทั้งหมดได้

๙) มิติของกาลเวลา (Time) ทางสายกลางหมายถึง การดำเนินไปบนฐานของ ความรู้ตัวทั่วพร้อมของสภาวะจิตจากการปฏิสังสรรค์กับสภาพแวดล้อมที่มากกระทบ และการหาทางควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมให้เหมาะสมอันจักนำความเจริญอย่างมีอารยธรรม ในทุกขณะจิต และทุกยุคทุกสมัย (มีความเป็นอกาลิก) แต่จะทำได้และบรรลุผลได้เร็วหรือ ช้าก็เป็นไปตามสภาวะทางการรับรู้ ปัญญา ทิฐิของบุคคล และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

๑๐) มิติของสถานที่/แห่งหน (Space) ทางสายกลางหมายถึง การดำเนิน แนวปฏิบัติเพื่อปลดปล่อยทุกข์ที่ไม่เพียงไม่เป็นของใครเท่านั้น แต่ยังเป็นของกลาง สามารถ ใช้ได้กับทุกฝ่าย ทุกสถานที่ ทุกแห่ง และทุกระดับการจัดช่วงชั้น หรือสถานภาพของกิจกรรม ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม หากแต่จะต้องรู้ว่าทุกข์ หรือปัญหา ณ ที่แห่งนั้น คืออะไร มาจากเหตุใด การดับทุกข์หรือขจัดปัญหาจะต้องมีขึ้น และจะสำเร็จก็ต่อเมื่อได้มีวิธีแก้ไขกัน ที่เหตุตรงนั้นตามแนวปฏิบัติทางสายกลาง

จากนิยามต่าง ๆ เหล่านี้ วิธีทางสายกลางย่อมเป็นศาสตร์ที่มีความครอบคลุม ถึงระบบการคิด การประพฤติ และการพัฒนาตนของผู้คนให้ตื่นตัวและพร้อมต่อการอยู่ร่วมกัน ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ในการเข้าถึงธรรมและเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ที่แท้จริง ผู้นำและผู้บริหารจึงสมควรมีความเข้าใจต่อหลักทางสายกลางให้ถูกต้อง

คำถาม : การเดินสายกลางกับการวางตัวเป็นกลางเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

แนวคำตอบ : การเดินสายกลางกับการวางตัวเป็นกลางอาจเหมือนกัน หากว่าบุคคลหรือคณะบุคคลรู้ว่าทฤษฎีหรือความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิวฐิ) คืออะไรกันแน่ และประสงค์จะวางตัวเป็นกลางในการทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อจัดการความขัดแย้งให้ยุติลงด้วยดีหรือส่งเสริมความร่วมมือให้สำเร็จผลยิ่งขึ้น หรือวางตัวเป็นกลางโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับฝ่ายใด แต่การเดินสายกลางกับการวางตัวเป็นกลางจะไม่เหมือนกัน หากว่าผู้เดินสายกลางรู้ว่าความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิวฐิ) คืออะไร และไม่ต้องการวางตัวเป็นกลาง แต่วางบทบาทเข้าช่วยคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบางฝ่ายที่มีฐานความคิดเห็นที่ใกล้เคียงสัมมาทิวฐิยิ่งกว่าฝ่ายตรงกันข้ามเพื่อให้ฝ่ายที่ตนเข้าช่วยสามารถเดินตามความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิวฐิ) ได้จริงหรือสำเร็จผลยิ่งขึ้น^๔

^๔ ยกตัวอย่าง ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศของเราขณะนี้ ผู้ที่เดินสายกลางมีปะปนกันทั้งที่วางตัวเป็นกลางไม่ยุ่งเกี่ยวกับความขัดแย้ง และผู้ที่ไม่เป็นกลางแต่เข้าข้างกลุ่มเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง โดยเหตุผลที่มีและไม่มีสัมมาทิวฐิก็ได้ ทั้งสองฝ่ายรวมตัวและแยกแยะออกเป็นมิตร-ศัตรู และทำการโจมตีกันอย่างรุนแรงด้วยวาจากรรมที่ผลิตจากความเป็นตัวตนตามฝ่ายที่ยึดถือ และก็มีกรมองข้ามการเดินสายกลางหรือสัมมาทิวฐิที่ปรากฏให้เห็นของศัตรู ยกตัวอย่างเช่น เข้าข้างกลุ่มเสื้อเหลืองเพราะไม่ชอบทุนนิยมสามานย์แบบพรรคไทยรักไทย ที่ขายรัฐวิสาหกิจให้ประโยชน์แก่นายทุนพรรคพวกที่ได้โอกาสถือหุ้นรัฐวิสาหกิจที่แปรรูปมากกว่าประชาชนส่วนใหญ่ หรือเพราะเชื่อว่ามีการทุจริตเชิงนโยบายที่นักการเมืองและนักธุรกิจการเมืองในเครือข่ายได้ประโยชน์ในภายหลัง แต่กระนั้นก็ตามทุนนิยมสามานย์แบบไทยรักไทยมีจริงในมิติใดบ้าง และมีความเป็นอริยในมิติใดบ้าง เราไม่ได้ถกเถียงกันจริงๆ จังๆ ในหมู่นักทฤษฎีที่มีภูมิความรู้และข้อมูลมากกว่าคนทั่วไป แต่ก็เห็นจุดอ่อนของระบบทุนนิยมแบบไทยรักไทยสมัยนั้น หรือแบบทักษิณในสมัยสิบปีที่แล้ว แต่ระบบทุนนิยมแบบไทยรักไทยสมัยนั้นก็มีจุดแข็งหรือข้อดี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร แม้กิจการของเขาในกลุ่มชินวัตรแทบจะไม่มี

ทางสายกลาง : วิธีทางของอริยชนเพื่อสังคมอริยรัฐ

สาระสำคัญของทางสายกลาง ซึ่งผู้เขียนขอใช้ตามหลักพุทธศาสนาค่อนข้างมาก ในบทความนี้ก็คือ หนทางบรรลุนิพพานคือความว่างจากตัวตนที่สามารถขยายไปสู่ส่วนรวม ทั้งสังคมได้ กล่าวคือเมื่อพ้นจากสมัยของพระพุทธองค์แล้ว ความชัดเจนในเรื่องทางสายกลาง ของพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นและเกิดความรุ่งเรืองอีกครั้งในสมัย ๖๕๐-๗๐๐ ปี ต่อมา ผู้ที่ทำให้หลักทางสายกลางมีความโดดเด่นขึ้นก็คือท่านนาคคารชุน พระภิกษุผู้อาศัยหลัก วิชาวิธีของการตรวจจับและวิพากษ์กรอบความคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ โดยไม่ติดยึดอยู่กับกรอบ

สหภาพแรงงาน แต่เมื่อเป็นนายกรัฐมนตรีก็มีสัมมาทิฐิโดยอาศัยที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ออกนโยบายส่งเสริมสหภาพแรงงานในการมีส่วนร่วมตัดสินใจบริหารกิจการที่เป็นอำนาจของ คณะกรรมการรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มทุนนิยมอนุรักษ์และแนวทางที่พรรคประชาธิปัตย์หรือ ที่กลุ่มเสื้อเหลืองไม่ให้ความสำคัญหรือไม่มี เช่น บริษัทในกลุ่มเหล่านี้บริหารกิจการแบบเน้นการบริหาร บุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์ในแบบที่เจ้าของกิจการเป็นใหญ่และไม่ยอมรับระบบแรงงานสัมพันธ์ สาทก ในบริษัทเอสทีวีของแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก็ไม่มีสหภาพแรงงาน และไม่ได้ให้สหภาพแรงงานมีส่วนร่วมตัดสินใจบริหารกิจการ เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่หัวร่อ มิออกและรำไห้มิได้ เมื่อชาวสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจที่นำโดยสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ไปเข้าร่วมชุมนุมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยล้มล้างระบอบทักษิณ ฉะนั้น หากพวกเขา ได้เห็นทั้งข้อดีและข้อด้อยของกันและกัน แล้วแสวงหาอริยวิถีให้พบ ลดทอนจุดด้อยของตน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าเดิมทั้งแก่ตนและส่วนรวมที่ไปด้วยกันได้ คือ เป็น “อริยพัฒน์” ประเทศเราจะไปไกลกว่านี้มากแล้ว (ผู้เขียนไม่ได้เป็นพวกเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง แต่ออกไปทาง สีส้ม คือ บูรณาการข้อดีของทั้งสองสีพร้อมกับขจัดจุดอ่อน (อวิชา) ของสองฝ่าย แต่ก็เห็นว่า โดยแนวโน้มทั่วไปแล้ว กลุ่มเสื้อแดงมีความถูกต้องกว่าเสื้อเหลืองในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และขับเคลื่อนประชาธิปไตยให้เกิดความก้าวหน้ามากขึ้น ในขณะที่กลุ่มเสื้อเหลืองมีสัมมาทิฐิ ในประเด็นการเมืองที่ปลอดจากการคอร์รัปชัน แต่หลงทิศผิดทางในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย)

ความคิดใด ๆ คือ มีความเป็นกลางในการเพ่งพินิจความคิดทั้งหลายอย่างรู้เท่าทัน ฉะนั้น การจะเข้าถึงความจริงแท้ว่าอะไรเป็นอะไรจะต้องพ้นจากการยึดมั่นต่อทัศนหรือทฤษฎีใด ๆ^๕

สภาวะของความว่างจากการเป็นตัวตน อันเป็นสภาวะเดียวกับธรรมชาติที่แท้จริง ที่ว่าตัวตนของสรรพสิ่งทั้งวัตถุและนามไม่มี (= ว่างเปล่าโดยตัวมันเอง) เนื่องจากสภาวะ หรือสิ่งทั้งปวงที่คนเรารู้ว่ามีอยู่นั้น มิได้เกิดขึ้นเองได้โดยตัวมันเอง แต่เป็นสภาวะที่มี องค์ประกอบต่าง ๆ ของมันมาอิงอาศัยกันและกันจนเกิดหรือจนมีความเป็นตัวตนของสิ่งนั้นขึ้น และตั้งอยู่ได้ต่างหากนั้น ต้องอาศัยทางสายกลางจึงจะไปถึงได้อย่างแจ่มแจ้ง โดยที่ ปัญญาญาณแห่งการดำริชอบ (สัมมาทิฐิ) จะเป็นปฐมฐานของกระบวนการพุทธิปัญญา การดำริชอบนั้นก็คือการคิดให้เห็นจริงตามกระบวนการอิงกันและกันของเหตุ-ผลว่า สิ่งต่างๆเกิดขึ้น ตั้งอยู่ หรือสูญหายไปได้อย่างไร รวมทั้งการรับสภาพว่าบางสิ่งบางอย่าง ในความเป็นธรรมชาติมีอยู่ก็เพราะเป็นเช่นนั้นเอง (ตถตา) แล้วตามด้วยการปฏิบัติตาม ทางสายกลางในองค์ประกอบต่างๆ เพื่อรักษาการกระทำที่เป็นกุศลให้ดำรงอยู่อย่างยาวนาน ทางสายกลางจึงมิใช่ทางสายใหม่ระหว่างสองสายที่ตรงกันข้าม แต่เป็นการเลือกกระทำ ท่ามกลางการปฏิเสธความเป็นที่สุดหรือสุดโต่งของการดำรงอยู่หรือเกิดขึ้นของสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้าม เช่น ปฏิเสธความเป็นที่สุดหรือสุดโต่งว่าสิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือสิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ แต่เห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามกฎ “ปฏิจสุมุปบาท” คือ สรรพสิ่งหรือตัวตนจะมีหรือไม่มี

^๕ หลักการเช่นนี้คล้ายกับหลักความผิดพลาดได้ของทฤษฎี (Falsification) ของ Karl R. Popper นักปรัชญาทางศาสตร์อยู่ในบางส่วน คือ การเห็นปัญหาของทฤษฎีและหาข้อผิดพลาด ของทฤษฎีที่มีอยู่ แต่ก็ต่างกันตรงที่ว่าท่ามกลางการใช้ประโยชน์จากทฤษฎีต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันนั้น หลักทางสายกลางแบบพุทธศาสตร์นำเสนอวิธีการอธิบายความจริงและส่งเสริมการปฏิบัติที่เข้าถึง ความจริงแท้ยิ่งกว่า โดยไม่ให้น้ำหนักกับสาระของตัวทฤษฎีใหม่ ในขณะที่หลักความผิดพลาดได้ ของทฤษฎีเมื่อได้ใช้ไปแล้ว นักทฤษฎีพึงพยายามขจัดข้อผิดพลาดของทฤษฎีเสีย (Error elimination) และแสวงหาทฤษฎีใหม่ที่ได้สาระดีกว่าเดิม หรือยอมรับทฤษฎีที่เลวน้อยที่สุดในบรรดาทฤษฎีที่มีอยู่ (ดูประกอบใน Karl R. Popper)

ก็เพราะเป็นไปด้วยเหตุปัจจัย หากเหตุดับสิ่งนั้นอันเป็นผลก็ดับไป^๖ ดังที่พระพุทธองค์กล่าวไว้ในกัจจानโคตรสูตร ซึ่งท่านนาคคารชุนนำมาอ้างถึง ดังนี้^๗

“กัจจานะ โดยมากโลกนี้ยังพัวพันอยู่ด้วยอุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่อง แต่อริยสาวกไม่เข้าไปถือมั่นอุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องว่า ‘อัตตาของเรา’ ไม่เคลือบแคลง ไม่สงสัยว่า ‘ทุกข์นั้นแล เมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับไป’ อริยสาวกนั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย” และ

“กัจจานะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น จัดว่าเป็นสัมมาทิวฐิ

ที่สุดอย่างที่ ๑ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ที่สุดอย่างที่ ๒ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้งสองอย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนี้”

ทางสายกลางของพุทธศาสนาจึงเป็นการดำเนินไปบนฐานของความรู้ตัวทั่วพร้อม ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับกรอบทัศนคติใดๆ ที่ตรงกันข้ามอย่างสุดโต่ง ที่มักทำให้เกิดทิวฐิต่อกัน ในการเลือกข้างตามความชอบซึ่งอาจจะเป็นมิจฉาทิวฐิ แต่จะต้องเข้าใจมั่นทั้งสองด้านและอาศัยมันอย่างไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือปฏิบัติกับมันอย่างไม่สุดโต่ง พร้อมไปกับให้เห็นถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ตามปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยเหตุและผล เพื่อในที่สุดพึงให้เกิด

^๖ ดูประกอบใน สุมาลี มหณรงค์ชัย. (๒๕๔๘). พระนาคคารชุนกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง. กรุงเทพมหานคร : ๑๙๙-๒๐๗ และ ๒๑๓-๒๑๔.

^๗ กัจจานโคตรสูตร, สัง.น. ๑๖/๑๕/๒๔-๒๕ อ้างถึงใน สุมาลี มหณรงค์ชัย. (๒๕๔๘). พระนาคคารชุนกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง. กรุงเทพมหานคร : ๒๑๕-๒๑๖.

ความว่างจากการผูกมัดหรือติดยึดใด ๆ และก็เป็นอย่างนี้เกี่ยวกับการพ้นไปจากความเป็นทวิภาวะดังกล่าว แต่ปฏิบัติโดยไม่คำนึงว่าจะยืนอยู่ข้างฝ่ายใด หรือตามทัศนะใด แต่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามกฎหมายเกณฑ์ของโลกุตระธรรมคือการเข้าถึงและอยู่ด้วยกับปรมาตมัตถ์สัจจะซึ่งก็เป็นธรรมดาอยู่เองว่าสำหรับมนุษย์ปุถุชนซึ่งมิใช่อริยสาวกย่อมจะไปถึงจุดนี้ได้ก็โดยอาศัยการปฏิบัติที่พยายามยกระดับจิตใจให้เอาชนะโลกบัญญัติ คือ กฎเกณฑ์และสาระทั้งหลายที่ชาวโลกกำหนดกันขึ้น

การบรรลุสภาวะธรรมขั้นปรมาตมัตถ์สัจจะนั้น ก็คือผลลัพธ์สุดท้ายจากการบรรลุหรือพบกับความจริงระดับสูงสุดหรือโลกุตระที่อยู่เหนือสมมุติสัจจะอันปุถุชนทั้งหลายบัญญัติขึ้นและข้องแวะอยู่ หรือการอยู่เหนือโลกคืออยู่เหนืออิทธิพลห้อมล้อมของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธัมมารมณ^๕

สำนักมัธยมากยึดหลักทางสายกลางระหว่างปรัชญาที่ว่าสภาวะหรือบางสิ่งบางอย่างดำรงอยู่ได้ตลอดกาลไม่สูญหาย (Eternalism) กับปรัชญาที่ว่าสิ่งทั้งปวงจะถูกทำลายหรือสูญสลายไม่เหลืออะไรโดยตัวมันเอง (Nihilism) (<http://en.wikipedia.org/wiki/Madhyamaka>) ความเชื่อว่าสภาวะดำรงอยู่อย่างเที่ยงแท้ถาวร คือ ความเชื่อว่าด้วยอาตมันหรืออัตตาในศาสนาพราหมณ์นั้น ในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นมิจฉาทิฐิ เพราะสิ่งที่อยู่ได้อย่างเที่ยงแท้ถาวรไม่มีอยู่จริง แต่สิ่งทั้งปวงเกิดมา ตั้งอยู่ และดับไป เพราะมีปัจจัยทำให้เป็นไป ถ้าหมดเหตุหมดปัจจัยทุกอย่างก็ดับ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดกันอีก^๖ ส่วนปรัชญาความเชื่อที่ว่าสิ่งทั้งปวงจะถูกทำลายหรือสูญสลาย ไม่มีอะไรเหลือโดยตัวมันเองนั้นก็เป็นมิจฉาทิฐิเพราะไม่ได้พึ่งตนเองหรืออาศัยปัญญาในการดับเหตุปัจจัยอันเป็นบ่อเกิดทุกข์

^๕ พุทธทาส อินทปัญโญ. (๒๕๒๗) ใน พุทธทาส อินทปัญโญ. (๒๕๔๙). **นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้**. กรุงเทพมหานคร : เพชรประกาย, ค : ๑๖๓-๑๖๔.

^๖ ดูเรื่อง อนตมวาท หรือทัศนะที่ถือว่าอาตมันหรืออัตตาไม่มีอยู่จริง ใน **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย**. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๔๒ : ๒๔.

ตามสภาวะสายกลางนั้นจึงไม่เข้ากับปรัชญาทั้งสองด้านที่กล่าวมานั้น แต่เชื่อว่าจิตจะหลุดพ้น คือ เป็นศุญญ์ (สูญญตาธรรม) อันหมายถึงสิ่งทุกอย่างว่างจากความหมายแห่งตัวตน^{๙๐} ทั้งจากความเป็นอดีตและอนัตตาที่เกิดมาจากความสัมพันธ์อันอิงอาศัยกันและกันของปัจจัยเหตุและผลที่ต่อเนื่องกันจนเกิดรูป (หากยึดติด) และเป็นศุญญ์หากไม่ยึดติด แต่คนเรามักมองให้ทุกอย่างเที่ยงแท้แน่นอนอน แต่มองไม่เห็นอาการของการอาศัยกันให้เกิดขึ้นและก็อาศัยกันจนดับลงไปเช่นกัน (พุทธทาส ๒๕๓๒) ในแง่นี้หากลดระดับความเป็นสังขธรรมหรือนามธรรมลงมาก็คือ เราจึงต้องใช้ปัญญาจัดการกับจิตที่ดีหรือสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ดีว่าสิ่งทั้งปวงจะอิงอาศัยกันอย่างไรจึงเป็นประโยชน์ (กุศลธรรม) หรือโทษ (อกุศลธรรม) ในการอยู่ร่วมกันแบบโลกีย์วิสัย

แต่คิดมุมมองในเชิงนิยามเพื่อความเข้าใจตัวแปร “ทางสายกลางหรือทางไปสู่ความหลุดพ้น” นั้น ยังมีในความหมายอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีก อาทิ ทางสายกลางก็คือการเคร่งซึ่งเป็นความพอดีที่ไม่มากเกินไป และการมัธยัสถ์อยู่ตรงกลาง ท่านพุทธทาสอธิบายทั้งสองคำไว้ว่า **“จรรู้เถิดว่า คำว่าเคร่งนั้นหมายความว่าพอดี คือมัชฌิมาปฏิปทา ถ้าเกินพอดีมันก็เป็นอัตตกลิมถานุโยคบ้าง เป็นกามสุขัลลิกานุโยคบ้าง ถ้าพอดีก็จะเป็นนั้นนะถูก ถ้าจะเคร่งให้ถูกต้องตามความหมายของคำว่าเคร่งแล้วก็เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เดียวนี้มันเคร่งอย่างหลับหูหลับตา เคร่งอย่างสุดโต่ง เคร่งอย่างสุดเหวี่ยง มันไม่พบกับความจริง”** และ **“มัธยัสถ์นั้นแหละคำเดียวกับมัชฌิมาปฏิปทา มัชยะแปลว่ากลาง อัสนแปลว่าตั้งอยู่ คำว่ามัธยัสถ์ แปลว่า ตั้งอยู่ตรงกลาง ตั้งอยู่ตรงกลางนั่นคือมัธยัสถ์ แล้วมัธยัสถ์ไม่ใช่ประหยัดชี้เหนียว ชี้ดีต่ออะไร อย่างที่คนโดยมากเข้าใจเอาไปเป็นเรื่องล้อเล่นทางฝ่ายผิด มัชยัสถ์ คือคำที่ประเสริฐที่สุด ตรงกับคำว่ามัชฌิมาปฏิปทา”**^{๙๑}

^{๙๐} พุทธทาส อินทปัญโญ. (๒๕๒๗) ใน พุทธทาส อินทปัญโญ. (๒๕๔๙). **นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้**. กรุงเทพมหานคร : เพชรประกาย, ค : ๑๖๕.

^{๙๑} พุทธทาส อินทปัญโญ. (๒๕๔๙). **นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้**. กรุงเทพมหานคร : เพชรประกาย, ก : ๖๐.

ทางสายกลางกับการจัดการคู่ตรงกันข้าม

หลักทางสายกลางยังมีปมอยู่ว่ามีใช่เป็นหลักการที่ก้าวข้ามให้พ้น (Transcendence) ในการจัดการกับความจริงสองระดับแบบไม่ยึดมั่นถือมั่นดังที่กล่าวแล้วเท่านั้น แต่ยังคงต้องเป็นการจัดการที่พัวพันกับสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามของความขัดแย้งด้วย แต่จัดการอย่างพอเหมาะพอดี นั่นคือหลักการสายกลางนี้จะกระจ่างในทางปฏิบัติมากขึ้นเมื่อนำหลักการไม่สุดโต่งสองด้านของพระพุทธองค์กับแนวคิดแบบเต๋าในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง (Tao-Te-Ching) มาใช้เสริมกัน เล่าจื๊อผู้ให้กำเนิดลัทธิเต๋อได้รจนายืนยันถึงเต๋อว่าเป็นหนทางสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เต๋อสนับสนุนหลักการเข้าใจโลกและชีวิตตามการดำรงอยู่คู่กันประจำโลกว่าด้วยหยิน-หยาง คือการดำรงอยู่และการพึ่งพาแต่กำกับกันและกันของพลังธรรมชาติที่เป็นคู่ตรงข้ามในสรรพสิ่งคือ พลังบวก (หยาง) กับพลังลบ (หยิน) เช่น ยากกับง่าย ยาวกับสั้น สูงกับต่ำ แพ้กับชนะ ไค้กับตรง ว่างเปล่ากับเต็มเปี่ยม เก๋ากับใหม่ สวรรค์ (ฟ้า) กับพื้นดิน หรือความดีกับความชั่ว หรือหญิงกับชาย สิ่งหนักกับสิ่งเบา สันติกับการประหาร ประหาร การรู้เขากับการรู้เรา การเป็นนายผู้อื่นกับการเป็นนายตนเอง เป็นต้น^{๑๒}

ทวิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นอีกมิติหนึ่งที่สามารถใช้ประกอบความเข้าใจเรื่อง การจัดการแบบทางสายกลางภายใต้วิวัฒนาการของความจริงสองระดับ ตรงที่หลักการของตนเอง ก็ยืนยันว่าการจัดการสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามในโลกวิสัยอย่างได้ดุลยภาพ และในฐานะที่โดยปกติแล้ว ทุกผู้คนย่อมจะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและได้รับการให้จากธรรมชาติโดยปราศจากการลำเอียงแต่ได้รับอย่างเสมอภาคกัน ฉะนั้นการเป็นหนึ่งเดียวกันกับนานาสรรพสิ่งคือ คุณธรรมสากลของปวงราชาและเหล่าอมาตย์ที่จะนำมาใช้บริหารบ้านเมืองเพื่อไปสู่สภาวะสูงสุดแบบเต๋อในที่สุด คือ การไม่มีอยู่ของความขัดแย้งของทั้งสองด้านที่เป็นคู่ตรงกันข้าม และการไม่มีอยู่ของอะไรเลยในที่สุด ซึ่งเป็นอันเดียวกับสุญญตาหรือไกววัลยธรรม (ธรรมที่มีอยู่ทั่วไปอันเป็นหนึ่งเดียวกับสัจธรรม) แบบพุทธนั่นเอง^{๑๓} แต่การไม่มีอยู่ดังกล่าวบรรลุได้

^{๑๒} ดูประกอบใน http://en.wikipedia.org/wiki/Tao_Te_Ching

^{๑๓} ดูประกอบใน เสถียร พันธรั้งสี. (๒๕๔๖). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ : ๒๕๕ และ ๔๙๙ และกวีวงศ์ (รวบรวม). (๒๕๔๙). **สรณิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยเต๋า**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ

โดยการพึ่งพาการมีอยู่ของสิ่งตรงข้ามเสียก่อน และจะต้องพึ่งพาอย่างไม่สุดโต่ง หรือเมื่อทำท่าว่าจะเป็นการประพจน์ที่ สุดโต่งก็ต้องรีบดึงตนหรือการปฏิบัตินั้นกลับมาหาฐานกลางทันที ไม่เช่นนั้นนั้นจะเสียสมดุลหรืออาจจะไม่สามารถกลับมาพบกับการไม่ยึดมั่นของด้านใดด้านหนึ่งได้อีก คือ สุดโต่งไปอย่างถาวร เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ก็อาจจะเกิดความหลุดพ้นได้ในสภาวะหนึ่ง เช่น ไม่ทะเลาะหรือประนีประนอมกันเพื่อหยุดความขัดแย้งลงชั่วคราว แต่เมื่อกาลต่อมาก็คงจะกลับมาติดกับดักของโลกะ โทสะ โมหะ ได้อีก หากเชื่อมีหรือเงื่อนไขไม่มีทำให้ไฟลุกขึ้นมาและหันกลับมายึดมั่นถือมั่นกับอะไรบางอย่างที่เคยเอาชนะได้แล้ว

แต่กระนั้นในเชิงทฤษฎีที่ทำให้เกิดการยึดมั่นในความเป็นตัวตนหรือตัวกู-ของกูแล้ว ทางสายกลางเพื่อปลดปล่อยจิตใจไปสู่ความว่างนั้น มิใช่วิธีการกระทำที่ตั้งอยู่ตรงกลางหรือทำอย่างละครึ่งของสิ่งที่ขัดแย้งกัน หรือการวางตัวเป็นกลาง (อย่างไม่คำนึงถึงความ เป็นสัมมาทิว) หรือการจัดการที่เข้าถึงเพียงจุดแห่งการประนีประนอมระหว่าง สิ่งตรงข้าม หรือ การวางตัวลงตรงกลางระหว่างสองสิ่งอันไม่เป็นไปตามกฎธรรมชาติของความ เป็นหนึ่งเดียวแห่งความไม่มีตัวตนของคุณใดหรือฝ่ายใดหรือส่วนใด เนื่องจากสิ่งที่ตรงกันข้าม หากพิจารณาอย่างละเอียดก็คือทั้งคู่เป็นสิ่งที่ เป็นหนึ่งเดียวที่ต่อเนื่องกัน เพียงแต่มีระดับ ความมากน้อยของความเป็นธรรมชาติในสิ่งนั้นแตกต่างกัน เช่น ความร้อน-ความเย็น ก็คือ สภาวะที่แสดงถึงอุณหภูมิในระดับที่ต่างกัน สิ่งที่มีความเย็นก็คือสิ่งที่ความร้อนหายไปจนมีอุณหภูมิต่ำ กลางวัน-กลางคืน ก็คือ สภาพที่อาศัยแสงอาทิตย์ต่อโลกใบเดียวกันแต่สลับ และต่อเนื่องกันระหว่างกลางวัน-กลางคืน-กลางคืน-กลางวัน-กลางคืน เป็นต้น

ฉะนั้นทางสายกลางนอกจากจะต้องเอาชนะเหนือการคิดเชิงมโนทัศน์ใด ๆ แล้ว ยังจะต้องไม่ผูกติดกับความเป็นทวิภาวะ (เลือกข้าง) แต่เมื่อพิจารณาอย่างลึก ๆ แล้ว ผู้เดินสายกลางย่อมเห็นสิ่งที่ตรงกันข้ามนั้นมีความเป็นหนึ่งเดียวแต่แปลงสภาพให้เห็นว่ามี ความต่างกันในระดับมาก-น้อย หรือเข้ม-อ่อน ของปรากฏการณ์ที่สืบเนื่องกัน ไม่ใช่ความแยกออก และตายตัวอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นตลอดไป รวมทั้งความเป็นส่วนรวมและส่วนย่อย ก็ยังเป็นกรอบใหญ่ของธรรมชาติที่เป็นปฏิสัมพันธ์สองทาง การเห็นสรรพสิ่งที่ตรงกันข้าม ว่ามีความเป็นเอกภาพก็ย่อมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และเป็นหนทางไปสู่ สภาวะการหลุดพ้นอย่างเป็นอิสระเสรีและสงบนิ่งจากพันธนาการที่ปรุงไม่มาจากฝ่ายใดหรือ ปัจจัยการก่อเกิดใด ๆ

ทางสายกลาง : ปรัชญาสังคมกับการสร้างสรรค์จริยรัฐ

รากฐานของปรัชญาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศตะวันตกได้ให้คุณค่ากับคุณธรรม (Virtues) ที่สังคมต้องการมากที่สุดหนึ่ง ดังที่เพลโต นักปรัชญาคนสำคัญก่อนคริสตกาลเสนอให้สังคมยอมรับคุณธรรมที่สำคัญ ๔ ประการ อันเป็นพื้นฐานของคุณธรรมอื่นๆ คือ ๑) ปัญญา (ปรีชาญาณ) ๒) ความกล้าหาญ ๓) ความพอประมาณ ๔) ความยุติธรรม^{๑๔} ฉะนั้นชาวตะวันตกก็มีการคำนึงถึงหลักการที่ไปกันได้กับทางสายกลางมาแต่โบราณกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นปัญญา ความพอประมาณ และความยุติธรรม สำหรับในเรื่องความพอประมาณ ซึ่งก็คือความพอเพียงนั้น อริสโตเติล ศิษย์ของเพลโต (เกิดหลังพุทธกาลประมาณ ๑๖๐ ปี) ถือว่าความพอเพียงเป็นสิ่งที่ไม่ขาด (Deficiency) และไม่เกิน (Excess) จากสิ่งที่สัมพันธ์กับตัวเราอันพึงยึดถือเป็นจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันและพึงกระทำทั้งในระดับบุคคล สังคม และรัฐ^{๑๕} เขาเสนอกฎทองแห่งสภาวะท่ามกลาง (Golden mean) ว่าในเชิงความสัมพันธ์ใดๆ ในสังคมแล้ว การกระทำที่ถูกต้องคือคุณธรรมแบบต่างๆ อันเป็นสัมพันธ์ภาพแห่งการวางตนที่ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างการกระทำที่สุดโต่ง^{๑๖} การดำรงคุณธรรมคือขอบเขตแห่งการกระทำที่สมเหตุผลและตั้งอยู่ระหว่างกลาง (Mean) การประพฤติหรือ

^{๑๔} http://en.wikipedia.org/wiki/Nicomachean_Ethics - วันสืบค้น ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๑.

^{๑๕} Thad Williamson's Study Guide to Aristotle's Politics ใน <http://www.people.fas.harvard.edu/~mponeill/justice/thadaristotle.html> - วันสืบค้น ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๑.

^{๑๖} Glyn Hughes' SQUASHED PHILOSOPHERS. ARISTOTLE ใน www.btinternet.com/~glynhughes/squashed/index.htm - วันสืบค้น ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๑ และ Thompson, J.A.K., (1976). **The Ethics of Aristotle : The Nicomachean Ethics**. pp. 100-102.

การวางจิตใจอันดีงามแบบสายกลางของอริสโตเติล^{๑๗} ยังครอบคลุมถึงการถือเอาค่าที่อยู่ตรงกลางห่างจากสองขั้วอย่างเท่า ๆ กัน หรือค่ามัธยฐาน (Median) ของค่าที่สูงสุดกับต่ำสุด (เช่น ๘ เป็นค่ากลางระหว่าง ๑๒ กับ ๕) นอกจากนี้การดำรงคุณธรรมแห่งตนที่ตั้งอยู่ตรงกลางหรือแบบสายกลางจะขึ้นอยู่กับหลักการสามประการ คือ ความสมดุล (Equilibrium) ความสัมพันธ์ระหว่างกลางที่พอเหมาะพอดี (Intermediate relations) และการกระทำท่ามกลางสองสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม (Intermediate between two vices) การจัดการให้ได้สัดส่วนกันในสามประการนี้จะทำให้ชีวิตมีความสุข^{๑๘}

นอกจากอริสโตเติลซึ่งพัฒนาปรัชญาสังคมให้ชัดเจนมากขึ้นในเรื่องการเดินสายกลาง คือ คุณธรรมอันควรที่บุคคลพึงยึดถือ และมีผลต่อการปฏิบัติตนของรัฐให้ดูแลประชาชนตามลักษณะสายกลางคือไม่ขาด-ไม่เกินด้วยนั้น ในประเทศตะวันตกระยะต่อ ๆ มา ก็มีการนำเสนอปรัชญาเศรษฐกิจและการเมืองแบบสายกลางเป็นช่วง ๆ ด้วย อาทิ

ข้อเรียกร้องของสันตปาปาเพียซที่ ๑๒ (Pope Pius XII) ที่ให้ดำเนินแนวทางระหว่างสังคมนิยม (Socialism and Capitalism) และทุนนิยมในปลายทศวรรษที่ ๑๙๐๐s^{๑๙}

ถัดจากนั้นนักเศรษฐศาสตร์แนวออร์โดลิเบอรัล (Ordoliberal economist) ชาวเยอรมันได้พัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจการตลาดเพื่อสังคมขึ้นในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐s และหลังจากสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกตามแบบที่ครอบงำโดยรัสเซียล่มสลายในปลายทศวรรษที่ ๑๙๙๐s นักวิชาการสำคัญจำนวนหนึ่งได้พัฒนาปรัชญาทางเลือกที่สาม (The third way) ให้ชัดเจนมากขึ้น เช่น Anthony Giddens, Robert Putnam, Ian Winter และ Mark Lyon ซึ่งได้รับการขานรับจากผู้นำประเทศต่าง ๆ เช่น Tony Blair (อดีตนายกรัฐมนตรี

^{๑๗} Thad Williamson's Study Guide to Aristotle's Politics ใน <http://www.people.fas.harvard.edu/~mponenill/justice/thadaristotle.html> - วันสี่ปีคัณ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๑.

^{๑๘} http://en.wikipedia.org/wiki/Nicomachean_Ethics - วันสี่ปีคัณ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๑.

^{๑๙} <http://www.netnezus.org/library/papers/3way.html> อ้างใน [http://en.wikipedia.org/thirdway\(centrism\)](http://en.wikipedia.org/thirdway(centrism)) - 11/4/2007.

อังกฤษ) Gehard Schroeder (อดีตนายกรัฐมนตรีเยอรมนี) Paul Keating (อดีตนายกรัฐมนตรีออสเตรเลีย) Bill Clinton (อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา) และ Ferenc Gyurcsany (อดีตนายกรัฐมนตรีฮังการี) เป็นต้น ดังที่พอจะสังเกตได้

ปรัชญาสายกลางดังกล่าวเน้นหลักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ผสมผสานระหว่างปรัชญาการตลาดกับการแทรกแซงโดยรัฐ (A mix of market and interventionist philosophies) โดยปฏิเสธทั้งการกระจายโภคทรัพย์ด้วยการใช้อำนาจรัฐจากเบื้องบนและแนวเสรีนิยมทางการค้า แนวทางสายกลางของเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น จะให้ความสำคัญกับความคิดสังคมนิยมประชาธิปไตย เช่น สังคมนิยมแบบเฟเบียน (Fabian Democratic Socialism) ของชาวอังกฤษ เศรษฐศาสตร์แบบเคนเซียน (Keynesian economics) ที่วางรากฐานถึงบทบาทของรัฐในระบบเศรษฐกิจของจอห์น เมนาดเคนส์ การจัดการโครงการอย่างใหม่หรือการคิดใหม่ทำใหม่ (New Deal) (พันธสัญญาใหม่ - เน้นการจ้างงานโดยรัฐและการเสริมสร้างชุมชนผันแปรไปจากระบบแนวคิดรัฐอเมริกาแบบเดิมที่ให้รัฐต้องวางตัวเป็นกลางจากระบบการแข่งขันระหว่างเอกชน)^{๒๐} ของประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี. รูสเวลท์ แห่งสหรัฐอเมริกา ในช่วงรอยต่อระหว่างหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และการที่นานาประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มเฟเบียน (Fabian society) ซึ่งนำโดยสองสามีภรรยา ซิดนีย์และบีทริค เวบบ์ (Sidney Webb and Beatrice Webb) นั้นได้ต่อต้านความสุดโต่งของทฤษฎีและการเมืองแบบปฏิวัติตามลัทธิมาร์กซิสต์

นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับโครงการปฏิรูปที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่ตั้งอยู่ระหว่างโครงการเสรีนิยมใหม่ของทุนนิยมการตลาด (Neo-liberalism of market capitalism) และลัทธิเสรีนิยมทางการค้า (Laissez Faire) กับแนวทางปฏิบัติชนชั้นและเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งในแง่แรงงานสัมพันธ์แล้วก็เป็นการรักษาทุนนิยมโดยทำให้

^{๒๐} โครงการนิวดีลของสหรัฐอเมริกาที่เกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งมาจากความประทับใจของประธานาธิบดีรูสเวลท์ต่อหนังสือ ชื่อ Sweden : The Middle Way ที่เขียนโดย Marquis Child (๑๙๓๖)

มันเป็นทุนนิยมที่ดี (Save capitalism by making it good.) ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของทุนนิยม และเป้าหมายทางด้านมนุษยธรรมของความเท่าเทียมกัน อาทิ ความยุติธรรมทางสังคม และโอกาสการพัฒนาตนเองของบุคคล การได้รับการตอบแทนจากระบบการผลิตทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การอยู่ดีกินดีมิใช่เกิดการเป็นอยู่อย่างเลวร้าย ด้วยเหตุนี้เส้นทางสายกลางของกลุ่มนี้จึงเน้นที่การพัฒนาสถาบันสำคัญๆ ระบบการคุ้มครอง กฎหมาย และประชาธิปไตยในอุตสาหกรรม เช่น สหภาพแรงงาน การเจรจาต่อรองร่วม การบริหารงานบุคคล การออกกฎหมายคุ้มครองแรงงาน การประกันสังคม นโยบายการเงินและการคลัง การบริการใกล้เคียงและชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน คณะกรรมการลูกจ้าง และแบบแผนที่ยอมรับระบบผู้แทนของคนงาน^{๒๑}

ในสมัยปัจจุบันแนวคิดทางสายกลางของเศรษฐศาสตร์การเมืองยังมีน้ำหนักในระดับสากล อันมีพรรคการเมืองในแนวอุดมการณ์ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” (หรือ “สังคมนิยมประชาธิปไตย”) เป็นผู้นำ โดยแนวทางนี้พยายามหาจุดลยภาพบนเส้นทางที่ไม่สุดโต่งระหว่างทุนนิยมเสรีและสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยการขับเคี่ยวแข่งขันกันกับแนวทางการเมืองแบบสังคมนิยมปฏิบัติตามลัทธิมาร์กซิสต์ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และเป็นแนวทางที่เน้นรัฐสวัสดิการที่ให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตประชาชนคู่ไปกับการแข่งขันเพื่อการบรรลุความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจด้วย สามารถนับได้ว่าเป็นการใช้แนวทางที่พยายามไปสู่ “อริยรัฐ” แบบหนึ่ง

นอกจากนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงองค์ปัจจุบันก็เป็นการประยุกต์หลักทางสายกลาง คือ ความพอประมาณ ดังที่ทราบกันดีในประเทศและระดับสากล และแนวความคิดที่สอดคล้องกับทางสายกลางของปรัชญาการเมืองอีกแนวคิดหนึ่งในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองในระยะหลังๆ ก็คือแนวคิด “เศรษฐศาสตร์แบบมีส่วนร่วม” (Participation Economy = PARECON เสนอโดย Michael Albert และ Robin Hahnel)^{๒๒} ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมตัดสินใจของทุกฝ่าย อันเท่ากับการยอมรับการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

^{๒๑} ดูข้อเสนอลหลักๆ ของกลุ่มนี้ประกอบใน Kaufman, Bruce E. (2004). **The Global Evolution of Industrial Relations. Events, ideas and the IIRA.** Geneva : International Labour Office : 586-591.

^{๒๒} http://en.wikipedia.org/wiki/Participatory_economics - วันสี่ปีคั่น ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๑.

ข้อถกเถียงในเรื่องทางสายกลางของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ผู้เขียนขอสนับสนุนให้ทุกฝ่ายเคร่งครัดเพื่อไปสู่จริยรัฐนั้น ยังมีในแง่ที่ว่าในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ในต่างที่ต่างสังคม ทางสายกลางอาจเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปจากสถานะเดิมที่สังคมหนึ่งๆ หรือแม้กระทั่งสังคมส่วนใหญ่เคยยึดถือในอดีต เช่น มีผู้กล่าวว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องที่ไกลสุดเอื้อมในสังคมอาณาจักรในสมัยโบราณ เพราะสมัยนั้นอาณาจักรต่าง ๆ นิยมการปกครองแบบสังคมทาส ระบอบประชาธิปไตยในสังคมโบราณจึงเป็นสถานะที่ไม่ใช่สายกลาง แต่ปัจจุบันการเมืองแบบประชาธิปไตยกลายเป็นวิถีการปกครองสายกลางที่ประเทศต่างๆ ยึดถือปฏิบัติ หรือในหมู่สำนักคิดต่างๆ ก็อาจมีสถานะจังหวะสายกลางที่ต่างกันไป เช่น ภายในฝ่ายนิยมลัทธิมาร์กซิสต์กันเอง ซึ่งเรียกตัวเองว่ายึดมั่นในหลักประชาธิปไตยชนชั้นกรรมาชีพ สมัยเลนินและสตาลินซึ่งเป็นสังคมนิยมซ้ายจัดหลังปฏิวัติรัสเซียก็ยังแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มสายกลางที่แสวงหาจุดยืนระหว่างกลุ่มฝ่ายขวาที่สนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New economic policy) และความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับประเทศทุนนิยมอื่นๆ กับกลุ่มฝ่ายซ้ายจัดที่นิยมการวางแผนเศรษฐกิจส่วนกลางและอาศัยการปฏิวัติทั่วโลก หรือในสหรัฐอเมริกาที่มีการขับเคลื่อนแนวทางการเมืองสายกลางระหว่างสองพรรคการเมืองใหญ่ คือ พรรคเดโมแครต และพรรครีพับลิกัน โดยพรรคปฏิรูป (Reform party) ด้วยการนำเสนอทางเลือกสายกลางที่เปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากฐาน (Radical middle หรือ Radical centrism) ซึ่งคล้ายกับที่ประธานาธิบดีรูสเวลต์เคยเสนอโครงการเสรีนิยมนิวดีลดังที่กล่าวแล้ว ผสมผสานกับวัฒนธรรมแบบพอประมาณ (Moderate) ของฝ่ายอนุรักษนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เป็นต้น^{๒๓} ในประเทศสยามหรือไทยของเราก็มีวิวัฒนาการจากนครรัฐ สู่อาณาจักร สู่รัฐสมัยใหม่ ที่มีรูปแบบปกครองจากผู้ปกครองเป็นใหญ่สู่ประชาชนและผลประโยชน์ประชาชนเป็นใหญ่มากขึ้นๆ ตัวอย่างเหล่านี้แสดงว่าความคิดและการกระทำของมนุษย์มีการโต้ตอบกันของความเป็นด้านตรงกันข้ามไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการเรียนรู้ประสบการณ์และพัฒนาการให้เกิดสิ่งเป็นหนทางเลือกที่สาม

^{๒๓} [http://en.wikipedia.org-third way\(centrism\), centrism and radical middle](http://en.wikipedia.org-third way(centrism), centrism and radical middle) -

อันเป็นทางสายกลางระหว่างสิ่งที่แข่งขันกันอย่างตรงกันข้ามอยู่เสมอ เสมือนการแสวงหาความยืดหยุ่นและการปรับตัวอย่างใหม่เพื่อการอยู่รอดของพลังที่ก้าวหน้ากว่า เอาชนะพลังที่ล้าหลังในกาลสมัยที่ล่วงไป ๆ สู่อนาคตของความคิดและการกระทำที่เป็นอริยธรรมกว่าเดิม

กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียนหรือนอร์ดิก (สวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ฟินแลนด์ และไอซ์แลนด์) โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดำเนินโดยประเทศสวีเดน อันยากจนมาก่อนและปฏิวัติอุตสาหกรรมหลังเพื่อนประเทศยุโรปต่าง ๆ และนอร์เวย์ ซึ่งมีชื่อเสียงเคียงคู่กันมาในระดับที่สุดของโลก ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาประเทศกลุ่มนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นสวรรค์บนดินที่สามารถจัดการระหว่างสองทางเลือกสุดขั้วที่มีปัญหาได้ดีที่สุดในโลก ทางเลือกสุดขั้วดังกล่าว นั้น คือ สังคมนิยมสุดขั้ว และทุนนิยมที่แข่งขันกันสุดขีด ตัวแบบดังกล่าวเรียกกัน ในทางทฤษฎีประชาธิปไตยและการเมืองว่า “สังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democracy)” ซึ่งเป็นสังคมนิยมแนวสันติและใกล้เคียงกับธรรมิกสังคมนิยมของชาวพุทธ โดยผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์สังคมนิยมประชาธิปไตยจะทำการปฏิรูปสังคมให้ก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไป อันตรงข้ามกับสังคมนิยมปฏิวัติที่นิยมความรุนแรง คำอธิบายเช่นนี้แสดงว่าทางสายกลางที่มีชื่อเสียงประการหนึ่งในทางโลกิยะของการเมืองการปกครอง หรือการบริหารบ้านเมือง ในระบอบรัฐสภาของประเทศตะวันตกดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทางเลือกที่ได้ประโยชน์จากทั้งสองด้านของสภาวะสังคมนิยมและทุนนิยม และเกี่ยวข้องกับจุดยืนทางอุดมการณ์ของพรรคการเมืองเป็นสำคัญ แต่ก็มาสอดคล้องกับพุทธปรัชญาทางสายกลางของสังคมนิยมตะวันออก ซึ่งนี้แหละควรเป็นอุดมการณ์และพรรคการเมืองทางเลือกใหม่ของสังคมไทย

เราอาจจำแนกแนวความคิดทางการเมืองและยกตัวอย่างพรรคการเมืองตามแนวฝ่ายซ้าย-ขวาตามเฉดของความเป็นสังคมนิยม (นิยม) ประชาธิปไตย และเสรี (นิยม) ประชาธิปไตย เป็น ๖ เฉด (หากว่าผลลัพธ์ในสังคมที่เกิดจากปลายสุดทั้งสองด้านมีคุณค่าต่อการปลดปล่อยทุกข์ของมนุษย์เท่าเทียมกัน บริเวณระหว่างซ้ายกลางและขวากลางก็ย่อมเข้าใกล้สภาวะที่เป็นดุลยภาพหรือเกิดเป็นองค์เอกภาพของสองด้าน) ได้ตามตารางเปรียบเทียบอุดมการณ์ของพรรคการเมืองในเชิงซ้าย-ขวา^{๒๔}

^{๒๔} ดูเพิ่มเติมใน โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๔๙). **แรงงานกับการเมือง และสังคมนิยมประชาธิปไตย ทฤษฎีและพรรค**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิไพศาล ธวัชชัยนันท์, หน้า ๓๗.

ตารางเปรียบเทียบพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายและขวาตามแนวอุดมการณ์ (ณ พ.ศ. ๒๕๕๕)

พรรคการเมืองฝ่ายซ้าย			พรรคการเมืองฝ่ายขวา		
ซ้ายจัด (Extreme/ Far-Left)	ซ้าย (Left)	ซ้ายกลาง (Center/ Soft-Left)	ขวากลาง (Center/ Soft-Right)	ขวา (Right)	ขวาจัด (Extreme/ Far-Right)
- พรรค คอมมิวนิสต์ (รัสเซีย)	- พรรคแรงงาน (อังกฤษ สมัยก่อน ค.ศ. ๑๙๙๐s)	- พรรคแรงงาน (อังกฤษ สมัยปัจจุบัน)	- พรรค เดโมแครต (สหรัฐอเมริกา)	- พรรค รีพับลิกัน (สหรัฐอเมริกา)	- พรรคเสรีนิยม (อังกฤษ สมัยก่อนปี ค.ศ. ๑๙๘๑)
- พรรค คอมมิวนิสต์ (อังกฤษ)	- พรรคแรงงาน (ออสเตรเลีย)	- พรรคสังคมนิยม ประชาธิปไตย (เยอรมนี)	- พรรค คริสเตียน เดโมแครต (เยอรมนี)	- พรรคเสรี ประชาธิปไตย (อังกฤษ หลังปี ค.ศ. ๑๙๘๑)	- พรรค กิจประชาชน (สิงคโปร์)
- พรรคสังคมนิยม แรงงาน (อังกฤษ)	- พรรคแรงงาน ประชาธิปไตย (เกาหลีใต้)	- พรรค ปฏิบัติการ เลือกตั้ง (โปแลนด์)	- พรรค ประชาธิปไตย (ไทย - สมัยก่อน รัฐประหาร ๒๕๕๙)	- พรรคเสรี ประชาธิปไตย (ญี่ปุ่น)	
- พรรค คอมมิวนิสต์ (ไทย)	- พรรค สังคมนิยม (ญี่ปุ่น)	- พรรคคนงาน (บราซิล)		- พรรคเสรี ประชาธิปไตย (ออสเตรีย)	
				- พรรค ประชาธิปไตย (ไทย - ในอดีต บางช่วง และ ปัจจุบัน)	
				- พรรคชาติไทย (ไทย)	
	- พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (สวีเดน)		- พรรคไทยรักไทย / พรรค พลังประชาชน/พรรคเพื่อไทย (ไทย)		

พรรคการเมืองไทยโดยส่วนใหญ่เป็นพรรคแนวเสรีนิยมประชาธิปไตยที่ค่อนข้างมาทางขวา และผู้เขียนสังเกตว่าประเทศที่ใช้การปฏิวัติสังคมนิยมไม่สามารถทำให้เกิดสังคมนิที่เท่าเทียมกันและปราศจากชนชั้นได้จริง เช่น รัสเซีย จีน คิวบา เวียดนาม และอื่นๆ ประเทศทุนนิยมเข้มข้นอย่างสหรัฐอเมริกาก็ไม่เกิดสภาพสังคมนิที่เท่าเทียมกันและปราศจากชนชั้น แต่สังคมนิที่ดำเนินไปโดยสอดคล้องกับหลักสายกลางที่ดีความตามหลักศาสนาพุทธได้ คือ การนำพาสังคมนิสังคมนิยมโดยสันติวิธีและการปฏิรูปอย่างรอบด้านตามอุดมการณ์สังคมนิประชาธิปไตยกลับดำเนินไปเข้าใกล้ความเป็นสังคมนิที่เท่าเทียมกันและปราศจากชนชั้นได้มากกว่า เช่น ประเทศสังคมนิประชาธิปไตยในกลุ่มสแกนดิเนเวีย ดังจะกล่าวเพิ่มเติมต่อไป^{๒๕}

ประเทศยุโรปซึ่งมักเป็นประเทศตัวแบบการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกนั้น มีการแบ่งสังคมนิยุโรปออกเป็น ๓ กลุ่มประเทศ คือ กลุ่มนอร์ดิกเป็นประเทศยุโรปเหนือที่รัฐบาลมีการใช้จ่ายทางสังคมนิสสูง การจ้างงานในระดับสูง และการจำกัดการพึ่งพาทางการเงินของครอบครัว กลุ่มยุโรปใต้เป็นประเทศที่รัฐบาลมีการใช้จ่ายทางสังคมนิต่ำ การพึ่งพาสูงในทางการเงินเพื่อครอบครัวขยายแบบดั้งเดิม การจ้างงานในระดับต่ำ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสตรี) การเน้นย้ำความไม่เสมอภาคในรายได้และความแตกต่างทางชนชั้นและระดับความยากจนที่สูง แต่ช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างชนรุ่นต่างๆ ต่ำ กลุ่มประเทศที่สามคือกลุ่มที่อยู่ตรงกลางๆ ในเชิงภูมิศาสตร์และโครงสร้างเชิงสถาบัน^{๒๖}

ประเทศยุโรปเหนือเป็นประเทศตัวแบบที่ดีกว่าประเทศยุโรปอื่นๆ ในการจัดการสังคมนิที่เรียกว่า “สังคมนิประชาธิปไตย” นั้น มีลักษณะสายกลางระหว่างสังคมนิยมแห่งรัฐและทุนนิยมการแข่งขัน ซึ่งตั้งแต่อ่อนสงครามโลกครั้งที่สองสวีเดนในฐานะเป็นประเทศตัวแทนอันเป็นเลิศได้ถูกเปรียบเทียบให้ชาวโลกและชาวอเมริกันอันตรงกับสมัยประธานาธิบดี

^{๒๕} ดูเพิ่มเติมใน โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๔๙). **แรงงานกับการเมือง และสังคมนิประชาธิปไตย ทฤษฎีและพรรค**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิไพศาล ธวัชชัยนันท์, หน้า ๓๗.

^{๒๖} ดูเรื่อง Three Types of European Society ใน <http://www.nnn.se/n-model/europe3/europe3.htm> - 9/5/2007.

รัฐเวลท์ของอเมริกาได้เห็นอย่างตื่นตาตื่นใจ (Marquis Child, ๑๙๓๖) ว่าทางสายกลางระหว่างสังคมนิยมและทุนนิยมนั้นดีกว่าทุนนิยมแบบที่สหรัฐอเมริกาใช้กันอยู่ และต่อมาในต้นสหัสวรรษ ๒๐๐๐s และเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๗ ก็มีการจัดอันดับประเทศที่เจริญรุ่งเรืองที่สุด (Prosperity) พบว่าสามประเทศแรกในโลกคือ นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา และสวีเดน แต่เป็นที่รับรู้กันดีว่าผลของผลิตภาพแรงงานและการกระจายความมั่งคั่งนั้น ประเทศนอร์เวย์ทำได้ดีกว่าสหรัฐอเมริกามาก^{๒๗} ประเทศกลุ่มนี้เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและกันในสังคมโดยทั่วไป การมีประชาสังคมที่เข้มแข็ง และสะท้อนจากการมีระบบสหกรณ์ที่เข้มแข็งในทางแรงงานสัมพันธ์จะเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างแรงงานอันมีสหภาพแรงงานเป็นผู้แทนกับฝ่ายเจ้าของกิจการ ในสวีเดนซึ่งประชาชนประมาณ ๘๗% นับถือศาสนาคริสต์นิกายลูเทอรัล (Lutheran) ที่เป็นนิกายหนึ่งภายใต้นิกายหลักโปรเตสแตนต์อันปฏิรูปขึ้นมาให้ชาวคริสต์นับถือศาสนาอย่างมีเหตุมีผล แทนคำสอนเดิมของนิกายหลักคาทอลิกที่ขัดขวางการเป็นอิสระและไม่ใส่ใจต่อการอุทิศตนเพื่อเข้าถึงพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของการทำงานอย่างขยันขันแข็งในการนับถือศาสนา การประหยัด และการลงทุนใหม่อย่างต่อเนื่อง^{๒๘}

ในระดับสังคม การแสวงหาหนทางสายกลางในทางเศรษฐกิจการเมืองของสวีเดน (Sweden : The Middle Way) ระหว่างสังคมนิยมและทุนนิยมได้รับความสนใจมากในช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐s และยังมีกรกล่าวถึงเสมอในปัจจุบัน (Childs ๑๙๓๖, Arter ๑๙๙๙ และ Ohlsson ๒๐๐๖) ประเทศนี้มีกฎหมายส่งเสริมความเท่าเทียมกัน เช่น ด้านแรงงานสัมพันธ์มีกฎหมายที่เรียกว่ากฎหมายการตัดสินใจร่วมกัน หรืออาจเรียกว่ากฎหมายการร่วมตัดสินใจบริหารกิจการ (Co-determination) ที่ในสถานประกอบการกิจการต่างๆ จะมีตัวแทนจากคนทำงานอย่างชอบธรรมจำนวนตามขนาดสถานประกอบการนั่งร่วมตัดสินใจ

^{๒๗} ดูเรื่อง Summary the nordic alternative. A seminar of the Olof Palme International Center ใน <http://www.nnn.se/seminar.htm> - 9/5/2007.

^{๒๘} <http://www.nationsencyclopedia.com/World-Leaders-2003/Sweden.html> และ โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๔๕). “พุทธศาสนากับการปฏิรูปความมีเหตุมีผลของคนไทย” วารสารปรัชญาและศาสนศึกษา. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ประจำปี ๒๕๔๕ : ๗๖- ๘๔.

ดำเนินธุรกิจในคณะกรรมการบริษัทอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามประเทศเยอรมนีซึ่งอยู่ในส่วนยุโรปกลางก็มีข้อยกเว้นจากกลุ่มประเทศยุโรปกลางเดียวกัน คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ และ เนเธอร์แลนด์ โดยเข้าใกล้กลุ่มยุโรปเหนือที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างแรงงานกับฝ่ายเจ้าของกิจการและมีกฎหมายว่าด้วยการตัดสินใจร่วมกันเช่นกัน^{๒๙} การเดินสายกลางที่สำเร็จของกลุ่มประเทศยุโรปเหนือยังอาศัยการปรองดองระหว่างตัวตนในทางโลกียะอีกด้วย ดังจะพบว่าสถาบันกษัตริย์ นักสังคมนิยม และนายทุน อยู่ร่วมกันได้ลงตัวมากกว่าที่อื่นๆ ในโลก^{๓๐}

การถกเถียงในเรื่องทางสายกลาง (Centrism) หรือทางสายกลางในฐานะทางเลือกที่สาม (The third way or radical middle) ที่กล่าวมาเหล่านี้ของชาวตะวันตก ต่างจากทางสายกลางแบบพุทธที่เน้นความเป็นมรรควิธีมากกว่าเนื้อหาสาระใหม่ของความแตกต่างที่ขัดแย้งกัน แต่ยอมเป็นกรอบอันประเสริฐยิ่ง หากชนหมู่ใดยึดถือก็จะนำไปสู่ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งและบูรณาการภายในชาติบ้านเมืองได้ดี

ประเทศจำนวนมากเข้าใกล้สังคมแบบอริยรัฐ (โดยสัมพัทธ์คือใกล้เคียงหากเทียบกับสังคมสูงสุด มิใช่โดยสัมบูรณ์อันเป็นอันเดียวกับสังคมสูงสุดที่รัฐหรือรัฐบาลใดๆ ยากที่จะสามารถบริหารบ้านเมืองไปอย่างสอดคล้องกับกฎธรรมชาติดังแท้จริง) แต่เพียงชั่วคราวครั้งชั่วคราว แต่มีน้อยประเทศที่สามารถเข้าใกล้ความเป็นอริยรัฐในระยะเวลายาวนานกว่า อาทิ ทิเบต ภูฏาน (ในเอเชีย) และประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย (ในยุโรปเหนือ)

กล่าวโดยสรุป การเดินสายกลางนำพาให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองกว่าการเดินสุดโต่งหรือเอียงข้างใดข้างหนึ่งของทั้งสองขั้วที่ตรงข้ามกันมากเกินไป (เช่น หาทางจัดการอย่างได้ดุลยภาพระหว่างกลไกเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับกลไกสังคมนิยม) และประเทศต่างๆ

^{๒๙} ดูประกอบใน Economist, the. Sep 9th – 15th 2006 : The Swedish Model. Admire the best, forget the rest. Finansplan : Prop. 2005/06 : 100.

^{๓๐} เริงธรรม นำพินิจ. (๒๕๕๑). “หนังสือพิมพ์กับการเมือง” ใน www.socialdemocracy.or.th

ย่อมจัดการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ได้สำเร็จผลตามแนวอริยรัฐแตกต่างกันไป ในการถกเถียงและประเมิณกันระหว่างประเทศต่อความสำเร็จในการสร้างหรือบริหารประเทศ มีการกล่าวถึงตัวแบบทางสายกลางอยู่เนื่อง ๆ การถกเถียงและประเมิณกันเช่นนี้แม้ว่าเป็นไปตามปรัชญาทางสายกลางของการเมืองและเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่ก็สามารถอธิบายได้โดยหลักสายกลาง

สังคมนิยม (ฝ่ายซ้าย) และทุนนิยม (ฝ่ายขวา) กับตัวแบบพุทธมัชฌิมิวิถิ

การเดินทางสายกลางแม้ว่าจะจะเป็นหลักสำหรับตัวบุคคล แต่เราสามารถปรับใช้กับองค์การ ชุมชน สังคม และระดับประเทศได้ กล่าวคือ

๑) การหมกมุ่นอยู่ด้วยความสุขอย่างที่สุด (ความสุขลลิกานูโยค) ก็คือบุคคลและสมาชิกขององค์การหรือขบวนการนำพาสังคมด้วยการคลั่งไคล้วัตถุนิยมอันใกล้เคียงกับการแสวงหาความสุขแก่ตนและประชาชนอย่างที่สุดตามแนวเศรษฐกิจเสรีนิยม (Economic liberalism) และการประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตนเองอย่างที่สุด (อัตตทิลมถานูโยค) ก็คือการลุ่มหลงกับจิตนิยมอันใกล้เคียงกับการสร้างความทุกข์ยากลำบากอย่างผิดปกติแก่ตนเองอย่างที่สุดเพื่อหวังว่าเมื่อเป็นทุกข์มากเข้า ๆ จิตก็จะหมดทุกข์หรือเกิดความหลุดพ้นไปเองในที่สุด ซึ่งไม่เป็นการแสวงหาความสุขความร่ำรวยแก่ตนเอง ไม่ต้องการวัตถุนิยม และแม้จะมีใช้การกระทำเพื่อสังคมนิยมส่วนรวม แต่ก็เป็นไปอย่างจิตนิยมสุดโต่งตามแนวทางสังคมนิยมนิยมความเป็นเสรีประเภทที่ไม่มีรัฐ (Libertarian anarchism) การสุดโต่งในวิถีชีวิตดังกล่าวย่อมกระทำได้โดยไม่อาศัยกลไกกลางหรือรัฐ แต่ในโลกที่เราอยู่กันจริงในปัจจุบัน การจัดการความสัมพันธ์ในสังคมยังต้องการกลไกกลางคือรัฐไม่มากนักน้อย

๒) ทางสายกลางของการจัดการตามหลักเสรีนิยมกับสังคมนิยมทางเศรษฐกิจ ในทางโลกิยะหรือสมมติบัญญัติในธรรมดาโลกของเราก็คือ การไม่กระทำในทางสุดโต่งในด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะต้องกระทำการอย่างพอเหมาะพอควรของทั้งสองประการที่จะเป็นประโยชน์แก่ความเป็นปกติของสังคม ไม่เป็นโทษต่อตนเองและผู้คนในสังคม และให้มีการกำกับควบคุมกัน แต่ก็เอื้อประโยชน์ต่อกันจากวิธีการทางเศรษฐกิจของแต่ละด้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการจัดการเศรษฐกิจและสังคมที่ได้ดุลยภาพของคู่ตรงกันข้ามอันดำรงอยู่ไม่ว่าคู่ตรงข้ามนั้นจะสังกัดไว้โดยอัตวิสัยหรือสังกัดโดยวัตถุวิสัยก็ตาม

๓) การเลิก “ตัวกู-ของกู” แบบพุทธหากประยุกต์ในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างแรงงานกับทุนแล้วก็คือการละทิ้งหรือทำลายล้างจิตสำนึกชนชั้นแรงงานและจิตสำนึกชนชั้นนายทุน (จิตสำนึกชนชั้นกลาง) หรือความเป็นเรา-ความเป็นเขา หรือความเป็นอื่นนั่นเอง หากมีความยึดมั่นถือมั่นของแต่ละฝ่ายไม่ยอมลดราวาศอกต่อกัน ความขัดแย้งก็จะเกิดและรุนแรง หากไม่ยึดมั่นถือมั่นคือถอดถอนในความเป็นตัวตนของแต่ละฝ่ายออกไป โอกาสที่จะบูรณาการเข้าหากันก็จะเกิดขึ้น ดังที่เราทั้งหลายควร “ปรบมือให้กับนายทุนที่ยอมรับสภาพแรงงานว่านั่นคือผู้ที่ลัดอัตรของตนลงไปแล้วในระดับหนึ่ง และเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินสายกลางของนายทุนผู้นั้นนั่นเอง” หลักพุทธศาสนาจึงย่อมสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างสังคมที่ปราศจากชนชั้นได้มาตั้งนานโขแล้ว แต่เมื่อร้อยกว่าปีมานี้กลับมีนักทฤษฎีฝ่ายซ้ายและนักแรงงานแนวทฤษฎีมาร์กซิสต์ชาวตะวันตกเสนอให้ล้มล้างนายทุนและยกเลิกระบบทุนนิยม ซึ่งยังมีผู้เชื่อตามทฤษฎีนี้อยู่พอสมควรในปัจจุบันประมาณ ๑ ใน ๔ ของขบวนการสังคมนิยมสากล ในขณะที่ขบวนการสังคมนิยมสากลรวม ๓ ใน ๔ ได้รับบทเรียนจากความสุดโต่งของสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ และกำลังหันมาดำเนินตามแนวทางที่เป็นสัมมาทิฐิ^{๓๑}

ชาวทฤษฎีมาร์กซิสต์ต้องการให้ยกเลิกความเป็นชนชั้นเสีย โดยช่วยกันชี้้นำให้ชนชั้นแรงงานทำการล้มล้างชนชั้นนายทุนด้วยวิธีการปฏิวัติอย่างรุนแรงในเวลาอันสั้น และบังคับสังคมโดยเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพชั่วคราวเพื่อไปสู่สังคมที่คาดว่าจะปราศจากชนชั้นอันแท้จริงในที่สุด แต่การปฏิบัติจริงกลับทำให้สังคมกลายเป็นสังคมที่ถูกครอบงำเบ็ดเสร็จของชนชั้นผู้มีอำนาจ (Totalitarianism) เพื่อรักษาการปฏิวัติถาวร กลายเป็นการสวมใส่มหาอัตรแห่งลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ไปเสียในที่สุด การยกเลิกสังคมชนชั้นตามหลักพุทธจึงมิใช่การโค่นล้มระบบทุนนิยมและนายทุนเพื่อยกเลิกการครอบงำของนายทุนและรัฐของนายทุนหรือรัฐกฎหมายแล้วสถาปนาเผด็จการชั่วคราวของชนชั้นแรงงาน เพื่อค่อยๆ ทำให้

^{๓๑} ดูเพิ่มใน www.socialistinternational.org

ความเป็นชนชั้นหมดไปและเพื่อไม่มีความเป็นรัฐอีกต่อไป (โดยรัฐจะแห้งเหือดไปเอง – whither away) ดังที่ลัทธิมาร์กซิสต์ยืนยัน แต่พุทธธรรมเป็นการขจัดทุกข์ที่รากเหง้าและไปสู่สังคมนิยมโดยสมัครใจและอย่างสันติธรรม

๔) การที่สังคมนิยมปราศจากชนชั้นที่กดขี่ขูดรีดต่อกันนั้นเป็นสภาวะอุดมคติที่จะต้องเดินไปให้ไกลที่สุด ศาสนาพุทธก็สอดคล้องกับลัทธิมาร์กซ์ตรงจุดนี้เพราะมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความเท่าเทียมกันไม่เบียดเบียนกัน และดังเช่นที่ในยุคสมัยหลังนักปฏิวัติสังคมนิยมแนวมาร์กซิสต์หรืออนาคิสต์ก็ต้องการเช่นนั้น แต่หากเราเข้าถึงหัวใจของศาสนาก็ย่อมเข้าใจการหลุดพ้นหรือการปลดปล่อยเป็นอิสระ (Freedom / Liberation) ด้วยการเดินสายกลางเพื่อการยกเลิกจิตสำนึกที่เคยยึดมั่นถือมั่นในการแบ่งฝักฝ่าย การหลุดพ้นจากความยึดมั่นในชนชั้นของตน การบูรณาการให้เกิดสภาวะเอกภาพหรือการเป็นหนึ่งเดียว (Unitarization) ที่ผู้เข้าร่วมล้วนได้ประโยชน์ที่สุดย่อมสอดคล้องกับกฎแห่งธรรมชาติ สังคมนิยมแบบพุทธจึงมีความเป็นจิตและปัญญาวิวัฒน์ (บางท่านเรียกว่า จิตปัญญา) ที่ลึกซึ้ง ในขณะที่สังคมนิยมแบบลัทธิมาร์กซิสต์ไปได้เพียงระดับโครงสร้างหรือกายภาพวิวัฒน์เท่านั้น

สำหรับชาวพุทธ ในแต่ละขบวนการ กลุ่มพลัง องค์การ หรือสังคมส่วนใดหรือในที่ต่าง ๆ อาจไปถึงสังคมนิยมแนวพุทธได้เร็วช้าไม่เท่ากัน และแม้ว่าการสมัครใจทำแบบโลกุตระจะดีกว่าการบังคับ แต่กระนั้นดูเหมือนว่าในทางสังคมนิยมโลกิยะที่เป็นจริง (Real socialism) แล้ว กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียนจะทำเรื่องนี้ให้สำเร็จในเชิงสมัครใจแต่ก็เป็นแกมบังคับ คือ คล้ายเผด็จการโดยธรรมในทางโลกิยะแบบพุทธปรัชญา คือ อาศัยระบบการจัดการรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยอันมีกฎหมายสนับสนุนเพื่อบังคับสังคม อาทิ กฎหมายด้านรัฐสวัสดิการ

ตารางที่ ๒ ได้เปรียบเทียบทั้งสองทางเลือกที่น่าเสนอมา

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบทางเลือกสังคมตามลัทธิมาร์กซิสต์กับหลักพุทธศาสนา

ใจกลางของลัทธิหรือหลักศาสนา	ลัทธิมาร์กซิสต์หรือการปฏิวัติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์	พุทธศาสนา
เป้าหมาย	<ul style="list-style-type: none"> ๑) สังคมที่เท่าเทียมกัน ๒) สังคมที่ปราศจากชนชั้น ๓) การยกเลิกการกดขี่ขูดรีด ๔) การยกเลิกทรัพย์สินส่วนบุคคล ๕) การทำลายความเห็นแก่ตัว 	<ul style="list-style-type: none"> ๑) นิพพานหรือบรมสุข (การพบกับความสุขแบบเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ) ๒) การดับทุกข์ ๓) การรู้แจ้งในสังขรรวม/สภาวะธรรม [ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)] ๔) สังคมที่เท่าเทียมกัน ๕) สังคมที่ปราศจากชนชั้น ๖) การไม่เบียดเบียนต่อกัน ๗) การยกเลิกทรัพย์สินส่วนบุคคล ๘) การทำลายความเห็นแก่ตัว
วิธีการ	<ul style="list-style-type: none"> ๑) การปฏิวัติยึดอำนาจรัฐ ๒) การล้มล้างระบบทุนนิยมและนายทุน ๓) การรวมตัวและส่งเสริมการจัดตั้งชนชั้นกรรมาชีพหรือผู้ใช้แรงงานเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติ ๔) พรรคปฏิวัติที่นำโดยปัญญาชนนักปฏิวัติ 	<ul style="list-style-type: none"> ๑) การอิงอาศัยกันและกันของสรรพสิ่ง (อาทิ ระบบสหกรณ์) – ผู้ผลิตวัตถุดิบ ผู้ประกอบการ คนทำงาน (ผู้มีอำนาจแรงงาน) และผู้บริโภค ๒) การปฏิรูปสังคม ๓) การสามัคคีธรรมของหมู่คณะตามหลักธรรมาธิปไตย ๔) ไตรสิกขา ๕) ทางสายกลาง (อริยมรรคมีองค์แปด)
หลักการในการจัดการสภาวะจิต	<ul style="list-style-type: none"> ๑) การสูญสลายไปเองของจิตสำนึกความเป็นชนชั้นใดๆ ๒) การพัฒนาและยึดมั่นในความแข็งแกร่งในจิตสำนึกทางชนชั้นของคนข้างล่าง (แรงงาน) เพื่อล้มล้างชนชั้นผู้กดขี่ขูดรีด (นายทุน) ๓) จริยธรรมของชาวคอมมิวนิสต์ ๔) การยกเลิกศาสนา ๕) การจองเวร (ผู้ถูกกดขี่ต้องล้มล้างผู้กดขี่) ๖) วัตถุประสงค์วิภาววิธีของการเปลี่ยนแปลงสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> ๑) การหลุดพ้นหรือนิพพาน ๒) การปฏิรูปจิตใจมนุษย์ ๓) การอบรมจิตใจเพื่อทำให้หมดความยึดมั่นในตัวตน ๔) การพัฒนาจิตสำนึกกรรมแรงงาน ๕) การเข้าถึงหัวใจของศาสนธรรม ๖) ธรรมมีกสังคมนิยม ๗) เวรยอมระงับด้วยการไม่จองเวร ๘) หลักปัจเจกสมุปปาทหรืออิทัปปัจจยตา ๙) กฎแห่งธรรมชาติและการเข้าถึงสังขรรวมหรือปรมาตม์

ใจกลางของ ลัทธิหรือ หลักศาสนา	ลัทธิมาร์กซิสต์หรือ การปฏิวัติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์	พุทธศาสนา
สภาพการดำเนิน ไปสู่เป้าหมาย	๑) ความรุนแรง และการรบ (และลบ) ล้าง ๒) การยึดมั่นกับการรักษาการปฏิวัติถาวร และการปฏิเสธการต่อต้านการปฏิวัติ (อาตมันแห่งสังคมนิยมคอมมิวนิสต์) ๓) การบังคับผู้คนในสังคมนับด้วยอำนาจและ กฎหมาย ๔) การสุดโต่งของการกระทำเพื่อส่วนรวม	๑) เมตตา กรุณา สัมครใจ ความยุติธรรม กุศล เจตนา การปรับตัวเข้าหากัน และสันติ ๒) ศีลธรรม ๓) วินัยหรือกฎหมายส่งเสริมกำกับจิตใจของ ตนเองและผู้คนในสังคม ๔) การไม่สุดโต่ง แต่ความพอดีของการกระทำ

๕) ในมิติของการจัดการความขัดแย้งในสังคมแบบพุทธ ชาวพุทธศาสตร์ การเมืองจึงย่อมเน้นการสมานเข้าหากัน มิใช่การทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม แต่กระนั้น การประนีประนอมที่กระทำกันอยู่เมื่อมีความขัดแย้งก็ยังคงเป็นเรื่องชั่วคราว การสมานฉันท์ ต่างหากเป็นเรื่องที่พึงไปให้ถึงในที่สุด พระธรรมปิฎกสรุปหลักการแก้ไขความขัดแย้งแนวพุทธ อย่างน่าครุ่นคิดต่อไปไว้ว่า ควรกระทำดังต่อไปนี้ ๑) ไม่ติดอยู่กับความขัดแย้งหรือ ตกเป็นทาสของความขัดแย้ง แต่เอาประโยชน์จากความขัดแย้งให้ได้ โดยเฉพาะประโยชน์ ทางปัญญา ๒) แกนของการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง คือ การมีเจตนาดี ปราศจากดี ต่อกันด้วยเมตตาธรรม มุ่งสู่จุดหมายที่เป็นการสร้างสรรค์ และมีปัญญาที่จะดำเนินการให้ เป็นไปตามเจตนาที่ดีนั้น ๓) ปฏิบัติการในการขัดแย้งและหาทางยุติความขัดแย้ง ต้องดำเนิน ไปอย่างเป็นมิตร สุภาพ จริงใจ และเปิดใจต่อกัน มองทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ ไม่มองแบบ แบ่งแยก มุ่งสู่การอยู่ร่วมกัน ๔) สร้างบรรยากาศแห่งความสมานฉันท์ด้วยการให้คนทุกฝ่าย เข้าถึงกัน สังสรรค์กันในชีวิตประจำวัน หรือในวิถีชีวิตที่เป็นจริง ตามหลักการเอาตัวเข้าสมาน ๕) จุดที่เป็นการแก้ปัญหาให้เข้าสู่การประสานสามัคคี คือให้มองเห็นตระหนักในจุดหมายที่ กว้างใหญ่เหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย^{๓๒}

๖) ตัวอย่างสำคัญในประสบการณ์ของชาวโลกในความจริงระดับโลกิยะ เช่น เมื่อผู้คนกล่าวกันว่าประเทศยุโรปเหนือประสบความสำเร็จในเรื่องคุณภาพชีวิตของ

^{๓๒} ป.อ. ปยุตโต (พระธรรมปิฎก). (๒๕๔๖). **สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์- เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก : ๒๘-๒๙.

ประชาชนในระดับสูงก็เพราะมีการประสมประสานการจัดการเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมและทุนนิยมเสรีเข้าด้วยกันค่อนข้างลงตัวหรือได้ดุลกันกว่าที่อื่น ๆ ของโลกนั้น ก็คือตัวอย่างหนึ่งของการจัดการแบบคู่ตรงข้ามของความขัดแย้งในทางโลกิยะหรือการจัดการกับความจริงระดับสมมติของสังคมนิยมที่ทำได้ก้าวหน้ากว่าที่อื่น ๆ ในโลก แต่ก็เป็นความพยายามไปสู่ความเสมอภาคของมนุษย์ในแนวสังคมนิยมแบบอุดมคติอันยึดถือความเท่าเทียม ไม่ยึดถือสมบัติใดๆ เป็นของตน แต่เป็นของส่วนรวม และเทียบเคียงได้ว่าเป็นการพยายามแก้ไขสภาพสายกลางแห่งความเป็นจริงของการพันทุกข์ (หลุดพ้น) แบบปรมาตมามีใช้น้อย แต่หากพัฒนาไปไกลกว่านั้น ในที่สุดแล้วการจัดการอย่างมีดุลยภาพของความเป็นสังคมนิยมและทุนนิยมที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับทางสายกลางก็คือ การไม่ยึดติดกับภาวะการมีอยู่ การกระทำ กระบวนการแปรเปลี่ยนปัจจัยในสังคมให้เป็นวัตถุนิยม หรือประโยชน์ใดๆ อันเป็นผลแห่งการกระทำที่เกิดจากการจัดการโครงการหรือกิจกรรมสังคมอันเป็นของมนทัศน์ในสังกัดตรงกันข้าม ไม่ว่าจะเป็นอย่างหรือเกิดจากการกระทำในแนวหรือของสังคมนิยมและทุนนิยมเสรีก็ตาม

ในแง่ของการอยู่ในโลกแห่งการทำงานจึงสมควรเอาจิตหรือสภาวะทางคุณภาพเป็นใหญ่และให้ทำงานด้วยจิตว่าง คือจิตที่มีคุณภาพสูงสุดอันจะเป็นการทำงานตามหน้าที่ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีใช้เพื่อตน เพื่อลูก เพื่อเมีย เป็นต้น^{๓๓} ชูมั๊กเคอร์ (เขียนตามสำเนียงเยอรมันจากชื่อ E. F. Schumacher) นักคิดชาวเยอรมันที่หลายประเทศทั้งพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนายอมรำบักก็เห็นสอดคล้องกัน ดังว่า “ในขบวนการทำงานที่ดีนั้น อนาคตของคนทำงานจะสลายไป เขาจะปลดตนเองให้เป็นอิสระจากอดีต เพื่อว่าทิพยภาพในตัวเขาจะได้แสดงบทบาทออกมา”^{๓๔} ฉะนั้นอุดมการณ์ในการทำงานเพื่องานจึงเป็นหนทางแห่งความหลุดพ้นประการหนึ่ง เพราะหากทำงานเพื่องานแล้วจิตไม่ยุ่ง แต่ถ้าทำเพื่ออย่างอื่นแล้วจิตจะยุ่ง^{๓๕}

^{๓๓} ดูข้อสรุปของพุทธทาส ใน โชคชัย สุทธาเวศ. ๒๕๓๖ และ ๒๕๔๕.

^{๓๔} อี. เอฟ. ชูแมกเกอร์. (๒๕๓๒). **งานกับคุณค่าของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง : ๑๖๘.

^{๓๕} คณะศิษยานุศิษย์ วัดชลประทานรังสฤษฏ์. (๒๕๕๐). **พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)**. วัดชลประทานรังสฤษฏ์ : ๔๔๗-๔๕๐.

ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าทำทหายอย่างยิ่งสำหรับสังคมใดๆ ที่อยู่ใกล้ความเป็นสังคมของชาวพุทธ อาทิ สังคมไทยเอง ที่กำลังสับสนอลหม่านในทางกรอบแนวคิดการเมืองประชาธิปไตย และส่วนใหญ่ผู้คนก็อยู่ใกล้กับหลักทางสายกลางแบบพุทธของการดำรงวิถีชีวิตอยู่แล้วนั้น (แต่เหมือนการใกล้เกลือกินต่าง!!) จะสามารถพัฒนาหรือปฏิรูปสังคมไปสู่สภาพทางสายกลางของการจัดการได้อย่างสร้างสรรค์ท่ามกลางความเป็นสุขขั้นของการแข่งขันกันของโลกสังคมนิยมกับเสรีนิยมได้จริง ๆ

โจทย์ที่ขอให้ผู้อ่านช่วยกันตอบ

โจทย์สำคัญที่พลเมืองไทยควรช่วยกันตอบและจะเป็นความเห็นและข้อมูลสำหรับสร้างสรรค์กระบวนการเมืองเพื่ออริยรัฐไทยในอนาคต คือ

๑. บ้านเมืองกำลังมีวิกฤตในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มากกว่าครึ่งทศวรรษหลาย ๆ ฝ่ายพยายามนำเสนอทางออกของสังคม ขอให้ท่านวิเคราะห์ว่าข้อเสนอของบุคคล กลุ่ม คณะ องค์กร สถาบัน หรือขบวนการใดบ้างที่ค่อนข้างเข้าใกล้เป้าหมายและวิถีทางสายกลาง

๒. ปัจจุบันองค์กร คณะบุคคล หรือขบวนการที่ท่านเป็นสมาชิกกำลังดำเนินการเพื่ออริยรัฐทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตามหลักทางสายกลางหรือไม่ หากใช่คืออะไรบ้าง และหากไม่ใช่คืออะไรบ้าง และจะปรับปรุงหรือแก้ไขหรือทำให้เกิดความสอดคล้องกับหลักทางสายกลางเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการปัญหาบ้านเมืองสู่อริยรัฐในอนาคตได้อย่างไร

๓. กรอบแนวคิดแห่งอริยรัฐนั้น จะเอื้อต่อความเป็นรัฐไทยเช่นไร อันจะครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย ๑) อุดมการณ์แห่งรัฐ คืออะไร ๒) รูปแบบของรัฐ : รัฐเดี่ยวหรือรัฐรวม ๓) รูปแบบการปกครอง : การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่พระมหากษัตริย์เป็นประมุข หรือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่ประธานาธิบดีเป็นประมุข หรือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา (มีทั้งประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรี) ๔) การแบ่งแยกอำนาจสามฝ่ายและภารกิจ : นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ๕) สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ๖) ระบบพรรคการเมือง ๗) ที่มาและระบบการเลือกตั้ง ส.ส. และ ส.ว. ๘) ความสัมพันธ์

ระหว่างประเทศ ๙) การบริหารภาครัฐ : ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ๑๐) การมีส่วนร่วม
ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประชาชน เป็นต้น

สรุป

ใน “อริยรัฐ” อันพึงมีลักษณะของรัฐประชาธิปไตยที่มีความเป็นอารยธรรมสูง
รัฐเป็นของส่วนรวมและไม่เป็นของใครโดยเฉพาะ ผู้คนไม่เป็นศัตรูกันแต่เห็นต่างกันได้
การที่พลังในสังคมต่าง ๆ จะพึ่งพาอาศัยกันและกัน ส่งเสริม ถ่วงดุลกันและกัน และพลเมือง
ของรัฐไม่กระทำไปในทางที่สุดโต่งในความเชื่อทางการเมืองของตน เป็นต้นนั้น การเอารัด
เอาเปรียบย่อมมีน้อยกว่า “มิฉชาติรัฐ” หรือ “อนารยรัฐ” ที่มีอำนาจหรือผู้ปกครอง
ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยยึดถือความต้องการของตนเป็นที่ตั้ง มิได้บริหารรัฐอย่างมีสัมมาภิ
มิฉชาติรัฐย่อมมีพลเมืองที่เป็นศัตรูกันเองในสังคมเต็มไปหมดและทะเลาะกันมากเพราะ
ไม่เดินสายกลาง ผู้ปกครองและเครือข่ายพยายามผูกขาดความเป็นเจ้าของรัฐ รัฐมีตัวตนคือ
รัฐของคณะผู้ปกครองที่จะแย่งชิงกันกลับเข้ามาและรักษาอำนาจของตนเหนือกลุ่มอื่น ๆ
และผู้ปกครองมิได้ใช้กลไกการเมืองและเศรษฐกิจหรือในทางสังคมที่ทำให้ทุกคนเป็นเจ้าของรัฐ
ร่วมกัน และกระจายผลประโยชน์การพัฒนาไปสู่สมาชิกของสังคมอย่างทั่วถึง เพื่อแสดง
ถึงการไม่หวงแหนกับทรัพย์สินสมบัติที่เป็นของสมาชิกในสังคมมาเป็นของตน หรือกล่าว
อีกนัยหนึ่งก็คือในระบอบประชาธิปไตย อริยรัฐย่อมไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของรัฐโดยผู้ใด
และคณะบุคคลใด แต่ด้วยการเดินตามทางสายกลางจึงยอมผลัดกันครองอำนาจตามการประเมิน
ความสำเร็จของรัฐจากการลงมติโดยเสียงที่พึงมีคุณภาพของประชาชนผู้เป็นเจ้าของร่วม
เพื่อปลดปล่อยการผูกขาดความมีตัวตนและความเป็นเจ้าของรัฐโดยฝ่ายตนให้ลดน้อยลง ๆ
อยู่เสมอ การจะบังเกิดอริยรัฐได้จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทัศน์ใหม่ของการเมืองไทย
และในรายละเอียดคุณลักษณะแห่งอริยรัฐไทยที่พึงจะใช้ประโยชน์จากกระบวนการทัศน์ดังกล่าวนั้น
(ดังโจทย์ข้อสามที่ขอให้ผู้อ่านช่วยกันตอบ)

ทางสายกลางจึงมิใช่เป็นเรื่องและเป็นประโยชน์เฉพาะของบุคคลที่จะพันทุกข์
เท่านั้น แต่สามารถประยุกต์ในการจัดระบบทางการเมือง อันเป็นประโยชน์ของมหาชน
ทั้งสังคมที่จะปลดทุกข์แก่สมาชิกร่วมกันได้ แม้ว่าสมาชิกในสังคมจะไม่สามารถเข้าถึง
นิพพานได้ทั้งหมด แต่ในทางโลกียะก็ย่อมสามารถช่วยให้ผู้คนจำนวนมากในสังคมเข้าใกล้

ความอยู่ดีกินดีและมีความสุขโดยทั่วถึงกันมากขึ้น เพราะการพัฒนาโดยธรรมในมิติต่าง ๆ เป็นไปได้มากขึ้น

นักอำมาตยาธิปไตย^{๓๖} นักการเมือง นักประชาธิปไตย นักอริยนิยมหรืออนาธิปไตย^{๓๗} นักนิติรัฐ นักนิติธรรม นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน นักชุมชนนิยม นักสื่อสารมวลชน ฯลฯ ทั้งหมดที่กำลังเข้าร่วมกระแสการเมืองสองขั้ว (Pre-paradigmatic Discourses) ในขณะนี้สมควรตั้งสติ และทำจิตว่าง แล้วพิจารณาดูใหม่อย่างมีสติบริตว่าเรากำลังจะร่วมกันสร้าง “อริยรัฐ” หรือ “อนารยรัฐ” ของใครกันแน่ และอะไรคือ “กระบวนทัศน์ใหม่” (New paradigm) ของการเมืองไทยที่จะแทนที่กระบวนทัศน์เดิมอันขัดแย้งแข่งขันกันอยู่ขณะนี้ และเราจะช่วยกันทำให้ลักษณะอริยรัฐในอนาคตที่ชาติบ้านเมืองและมหาชนต้องการ อันจักพึงได้มาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ทั้งในสังคมของเราและจากต่างประเทศของเพื่อนร่วมโลกทัศน์ และชีวิตทัศน์การเมือง และการใช้ประโยชน์ของหลักทางสายกลางด้วยสติปัญญาของท่านทั้งหลาย เกิดขึ้นจริงอย่างสันติได้อย่างไร

^{๓๖} อำมาตยาธิปไตย ความหมายโดยย่อ คือ หมายถึง การปกครองที่ข้าราชการระดับสูงในปัจจุบันหรือในอดีตแต่ยังมีอิทธิพลอยู่ และผู้นิยมชมชอบหรือเครือข่าย เป็นใหญ่เหนือประชาชนผู้เป็นเจ้าของภาชี ทั้งนี้ รัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง แม้จะดำรงตำแหน่งเสนาบดีเจ้ากระทรวง แต่มีโซ่มหาอำมาตย์ตามความหมายนี้ เพราะมิได้มาโดยการแต่งตั้งหรืออาศัยความเป็นวิชาชีพข้าราชการสร้างตัวมาจนมีอำนาจในตำแหน่งที่สูงขึ้น ๆ แต่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนผู้เป็นนายจ้าง ฉะนั้นการตอบแทนบุญคุณแผ่นดินของพลเมืองไทยที่บรรพบุรุษสร้างไว้ จึงต้องทำร่วมกับการตอบแทนบุญคุณประชาชนจากภาชีที่จ่ายแก่รัฐด้วย

^{๓๗} อริยนิยมหรืออนาธิปไตย (Anarchism) หมายถึง ความไม่ต้องการรัฐหรือปฏิเสธอำนาจรัฐที่ปกครองประชาชน หรือสภาพการไร้รัฐ ที่ประชาชนไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมายหรืออยู่ภายใต้นิติรัฐที่ไม่มีความเป็นนิติธรรมอยู่ร่วมกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กวีวงศ์ (รวบรวม). (๒๕๔๙). **สรรนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยเต๋า**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.
คณะศึกษานุปศิษย์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์. (๒๕๕๐). **พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญาวัณนท
ภิกขุ)**. วัดชลประทานรังสฤษฎ์.

โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๕๒). **ตัวแบบทางสายกลางสำหรับการแรงงานสัมพันธ์ไทย**. สนับสนุน
ทุนวิจัยโดยสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. จัดพิมพ์โดยสำนักงานปลัด
กระทรวงแรงงานและศูนย์พัฒนาปัญญาคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (๒๕๔๕). “พุทธทาสกับการปฏิรูปความมีเหตุมีผลของคนไทย” **วารสาร
ปรัชญาและศาสนศึกษา**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ประจำปี ๒๕๔๕, หน้า ๗๖-๘๔. ปรับปรุงจาก
ที่เคยตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๓๖, หน้า ๓๓
และในหนังสือพิมพ์เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ ๒ (๕) ฉบับที่ ๖๕ (๘๖), ๓-๙ กันยายน
๒๕๓๖, หน้า ๓๔-๓๕.

_____. (๒๕๔๙). **แรงงานกับการเมือง และสังคมประชาธิปไตย ทฤษฎีและ
พรรค**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิไพศาล ธวัชชัยนันท์.

ป.อ. ปยุตโต (พระธรรมปิฎก). (๒๕๔๖). **สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์ - รัฐศาสตร์ - เศรษฐศาสตร์
แนวพุทธ**. จัดพิมพ์โดยบริษัทสื่อเกษตรจำกัด. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

_____. (๒๕๔๔). **พุทธธรรม** (ฉบับปรับปรุงและขยายความ).

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาส อินทปัญโญ. (๒๕๔๙). **นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้**. กรุงเทพมหานคร : เพชรประกาย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร :
ราชบัณฑิตยสถาน.

เรจิธรรม นำพินิจ. (๒๕๕๑). “หนังสือพิมพ์กับการเมือง” ใน www.socialdemocracy.or.th

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (๒๕๔๘). **พระนาครชุนกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์สยาม.

เสถียร พันธรังสี. (๒๕๔๖). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.

อี. เอฟ. ชูเมกเกอร์. (๒๕๓๒). **งานกับคุณค่าของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิ
โกมลคีมทอง.

ภาษาอังกฤษ

Economist, the. Sep 9th – 15th 2006 : The Swedish Model. Admire the best, forget the rest. Finansplan : Prop. 2005/06:100.

Khun, Thomas S. (1962/1970). (2nd Ed., enlarged). **The Structure of Scientific Revolutions**. Chicago : The University of Chicago Press.

Popper, Karl R. (1959). **The Logic of Scientific Discovery**. London : Roughledge.

Thompson, J.A.K. (1976). **The Ethics of Aristotle : The Nicomachean Ethics**. Penguin Books.

Marquis Child. (1936). **Sweden : The Middle Way**. New Haven and London : Yale University Press.

Kaufman, Bruce E. (2004). **The Global Evolution of Industrial Relations. Events, ideas and the IIRA**. Geneva : International Labour Office.

www.btinternet.com/~glynhughes/squashed/index.htm (Glyn Hughes' SQUASHED PHILOSOPHERS. ARISTOTLE)

http://en.wikipedia.org/wiki/Nicomachean_Ethics

http://en.wikipedia.org/wiki/Participatory_economics

[http://en.wikipedia.org-third way\(centrism\), centrism and radical middle](http://en.wikipedia.org-third_way(centrism),_centrism_and_radical_middle)

http://en.wikipedia.org/wiki/Tao_Te_Ching

<http://www.nationsencyclopedia.com/World-Leaders-2003/Sweden.html>

<http://www.people.fas.harvard.edu/~mpponeill/justice/thadaristotle.html> (Thad Williamson's Study Guide to Aristotle's Politics)

<http://www.netnezus.org/library/papers/3way.html> อ้างใน [http://en.wikipedia.org/thirdway \(centrism\)](http://en.wikipedia.org/thirdway_(centrism))

<http://www.nnn.se/n-model/europe3/europe3.htm> (Three Types of European Society)

<http://www.nnn.se/seminar.htm> (Summary the nordic alternative. A seminar of the Olof Palme International Center)

www.socialistinternational.org

www.socialdemocracy.or.th

ประเทศจะก้าวหน้าต้องขับเคลื่อนด้วย...รัฐบุรุษ

ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

“นักการเมืองคิดถึงการเลือกตั้งคราวหน้า แต่รัฐบุรุษคิดถึงชนรุ่นหลัง”
(วินสตัน เชอร์ชิลล์)

คำกล่าวข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “นักการเมือง” กับ “รัฐบุรุษ” ว่า นักการเมืองคิดถึงแต่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าของตนเองและพวกพ้อง แตกต่างจากรัฐบุรุษที่มุ่งสร้างอนาคตและคิดถึงชนรุ่นหลัง

* นักวิชาการอาวุโส มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
kriengsak@kriengsak.com, <http://www.kriengsak.com>

ประเทศชาติบ้านเมืองเราต้องการ “รัฐบุรุษ” เข้ามาทำหน้าที่เป็นหัวขบวนขับเคลื่อนการพัฒนาและวางรากฐานประเทศอย่างครบถ้วนทุกด้าน มิใช่ต้องการเพียงนักการเมืองที่เข้ามาเพื่อหวัง “เล่นเกมการเมือง” หรือ แสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง

ตลอดประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ มีบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นรัฐบุรุษจำนวนไม่มากนัก บุคคลเหล่านี้ล้วนมีส่วนสร้างคุณูปการวางรากฐาน นำการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศชาติบ้านเมืองของตนเอง

ตัวอย่าง **จอร์จ วอชิงตัน**^๑ (George Washington) ผู้นำทางทหารและการเมืองที่โดดเด่นของสหรัฐอเมริกา สามารถนำสหรัฐอเมริกาจนได้รับชัยชนะเหนือบริเตนใหญ่ในสงครามปฏิวัติอเมริกัน ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพภาคพื้นทวีป (ค.ศ. ๑๗๗๕-๑๗๘๓) รับผิดชอบการร่างรัฐธรรมนูญ (ค.ศ. ๑๗๘๗) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. ๑๗๘๙-๑๗๙๗)

วอชิงตันเป็นผู้นำการสร้างรัฐบาลแห่งชาติที่เข้มแข็งและมีการคลังที่ดี วางตนเป็นกลางในสงครามที่ปะทุขึ้นในยุโรป ปราบปรามกบฏและได้รับการยอมรับจากชนอเมริกันทุกประเภท วอชิงตันได้มี “ประกาศความเป็นกลาง” (Proclamation of Neutrality of 1793) ใน ค.ศ. ๑๗๙๓ ซึ่งวางรากฐานการงดเว้นไม่เข้าไปมีส่วนในความขัดแย้งกับต่างชาติ เขายังได้สนับสนุนแผนจัดตั้งรัฐบาลกลางที่เข้มแข็งโดยวางกองทุนเพื่อหนี้สินของชาติ ส่งผลให้เกิดระบบภาษีที่มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่ธนาคารแห่งชาติในที่สุด รูปแบบความเป็นผู้นำของเขาได้กลายมาเป็นระเบียบพิธีของรัฐบาลซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมานับแต่นั้น อาทิ การใช้ระบบคณะรัฐมนตรีและการปราศรัยในโอกาสเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการ

นอกจากนี้ วอชิงตันยังเป็นผู้วางจิตวิญญาณสำหรับพรรคด้วย วอชิงตันได้รับการยกย่องทั่วไปว่าเป็น “บิดาแห่งประเทศของเขา” เมื่อเขาพ้นจากตำแหน่ง ได้มีสุนทรพจน์แสดงคุณค่าของระบอบสาธารณรัฐ และเตือนให้ระวังความแบ่งฝักแบ่งฝ่าย

^๑ จอร์จ วอชิงตัน, **วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.**

ความนิยมถื่น และมีให้ร่วมสงครามกับต่างชาติ ด้วยผลงานอันอุทิศให้แก่ชาติบ้านเมือง วอชิงตันจึงได้รับ “เครื่องรัฐอิสริยาภรณ์เหรียญทองแห่งรัฐสภาของเกรส” (Congressional Gold Medal) เป็นบุคคลแรก เขาถึงแก่กรรมใน ค.ศ. ๑๗๙๙ โดยเฮนรี ลี สตูดิวอชิงตัน ในพิธีศพว่า **“ในยามรบ ยามสงบ และในหัวใจของเพื่อนร่วมชาติ เขาคือที่หนึ่งสำหรับอเมริกันชนทั้งปวง”**

การมีรัฐบุรุษเข้ามาทำหน้าที่เป็นหัวขบวนขับเคลื่อนวางรากฐานประเทศ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกื้อหนุนให้ประเทศชาติบ้านเมืองเกิดความเจริญก้าวหน้า อย่างยั่งยืน สังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ การบริหารประเทศชาติบ้านเมืองมีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม นำการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีให้เกิดขึ้นกับสังคมและประเทศชาติ

รัฐบุรุษและนักการเมืองจึงมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนอยู่หลายประการด้วยกัน คือ นักการเมืองสนใจเพียงปัจจุบัน แต่รัฐบุรุษนั้นมุ่งสร้างสรรค์อนาคต นักการเมืองสนใจ ๔ ปีข้างหน้า แต่รัฐบุรุษสนใจลูกหลานรุ่นต่อไป นักการเมืองแสวงหาประโยชน์ใส่พรรค แต่รัฐบุรุษแสวงหาประโยชน์ใส่ชาติ นักการเมืองไหลตามสถานการณ์ แต่รัฐบุรุษยึดมั่นในหลักการ นักการเมืองตามใจประชาชน แต่รัฐบุรุษนำใจประชาชนและกล้าขัดใจประชาชน นักการเมืองคิดอย่าง พูดอย่าง ทำอย่าง แต่รัฐบุรุษคิดจริง พูดจริง ทำจริง นักการเมืองพอใจเมื่อได้อำนาจ แต่รัฐบุรุษพอใจเมื่อได้สร้างชาติ นักการเมืองสร้างตำหนิในประวัติศาสตร์ แต่รัฐบุรุษสร้างตำนานเล่าขานสืบไป

ดังนั้น จึงเป็นเรื่องน่าเสียดายที่ตลอดประวัติศาสตร์สังคมไทยมักถูกขับเคลื่อนด้วยนักการเมืองมากกว่ารัฐบุรุษ ส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ

รัฐบุรุษ^๒จึงหมายถึง **พลเมืองของรัฐที่ทำหน้าที่สร้างชาติในระดับบนสุด เป็นผู้วางรากฐานรัฐและเป็นผู้นำหลักในการขับเคลื่อนคนของรัฐทั้งหมดให้ไปในทิศทางที่ได้วางรากฐานไว้ จนสามารถสร้างรัฐตามเป้าหมายที่ได้วางไว้อย่างแท้จริง**

^๒ แนวคิดเรื่องอารยรัฐบุรุษ ผมนำเสนออย่างเป็นทางการครั้งแรกในการปาฐกถา ณ ที่ประชุมสมัชชาสยามอารยะ วันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๕

ประเทศชาติต้องการรัฐบุรุษเป็นหัวขบวนในการวางรากฐานการพัฒนาชาติ บ้านเมืองในด้านต่าง ๆ เป็นผู้ผลักดันคนในชาติให้ทำตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง เกิดสำนึกความเป็นพลเมือง เห็นคุณค่าและมีใจปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประเทศชาติ จนเกิดผลแห่งการวางรากฐานชาติอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเรามี “รัฐบุรุษ” จะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แต่จะอย่างไร ให้ “รัฐบุรุษ” เป็นหัวขบวนที่สามารถวางรากฐานการพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน มีเป้าหมายและภาพพจน์ประสงค์ในอนาคตที่ชัดเจน นี่คงเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องคบคิดเพื่อหาทางออกร่วมกัน

รัฐบุรุษที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงต้องมีลักษณะอย่างไร?

ตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา ผมได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลเอกสาร และมีส่วนร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้รู้ทั้งในและต่างประเทศหลายท่าน ทำให้ผมสรุปแนวคิดของผมประการหนึ่งคือ รัฐบุรุษ ผู้ที่จะมีส่วนเกื้อหนุนให้ประเทศชาติบ้านเมืองได้รับการพัฒนาก้าวหน้าสู่ความเป็นอารยประเทศได้อย่างแท้จริง จะต้องมียอดประกอบสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

การเป็นหัวขบวนในการวางรากฐานรัฐ คือ ต้องเป็นผู้วางรากฐานการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองอย่างครบถ้วนทุกด้าน นำประชาชนขับเคลื่อนประเทศจนทำให้ประเทศนั้นมีคุณภาพสูงเด่นกว่าประเทศอื่นทั่วไป ต้องมีวิสัยทัศน์มุ่งสร้างอนาคต คิดถึงชนรุ่นหลัง นำการเปลี่ยนแปลงและความเจริญมาสู่ประเทศชาติสังคมส่วนรวม

ตัวอย่าง **ลี กวน ยู**^๓ (Lee Kuan Yew) ยอดรัฐบุรุษผู้สร้างสิงคโปร์ให้ยิ่งใหญ่ขึ้นมาหลังจากแยกตัวมาเป็นอิสระจากมาเลเซีย การแยกดังกล่าวแม้ว่าเบื้องต้นลี กวน ยูจะไม่เต็มใจเท่าไรนัก เนื่องจากเกรงว่าเพิ่งได้เอกราชมาจากอังกฤษ และกลัวว่าอังกฤษจะกลับเข้ามามีอิทธิพลในสิงคโปร์อีกครั้ง ทว่า เมื่อไม่สามารถกลับไปรวมกับมาเลเซียได้ ท่านนำสิงคโปร์แยกออกจากมาเลเซียทั้งน้ำตา โดยที่สิงคโปร์ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติเลย

^๓ คนพลิกโลก / ลี กวน ยู ยอดรัฐบุรุษแห่งสิงคโปร์ เข้าถึงได้จาก http://news.mediathai.net/detail_news.php?newsid=87519

ประเทศจะก้าวหน้าต้องขับเคลื่อนด้วย...รัฐบุรุษ

ต้องอาศัยน้ำของมาเลเซียและข้าวจากไทย ลี กวน ยูได้ประกาศว่า “วันที่ ๙ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๕ สิงคโปร์จะเป็นอิสระ เป็นชาติอธิปไตยแบบประชาธิปไตย อยู่บนพื้นฐานเสรีภาพ และความเป็นธรรม บรรลุถึงความกินดีอยู่ดี ประชาชนมีความสุข มีสังคมที่เท่าเทียมกัน และได้รับความยุติธรรมอย่างที่สุด” จากนั้น เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า สิงคโปร์ภายใต้การนำของ ลี กวน ยู นายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ ได้เจริญรุ่งเรืองดังที่เห็น ๆ กันอยู่ แต่ลี กวน ยู ใช้เวลาเพียงสี่สิบกว่าปีนำพาสิงคโปร์สู่ความมั่งคั่ง เป็นผู้นำเศรษฐกิจในภูมิภาค เป็นศูนย์กลาง ในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเงิน การธนาคาร ตลาดหลักทรัพย์ หรือแม้กระทั่ง การพลังงานอย่าง “น้ำมัน” ก็ต้องอ้างอิงจากการซื้อขายในตลาดสิงคโปร์แทบจะทั้งสิ้น

การมีคุณสมบัติรัฐบุรุษครบถ้วน^๔ ประกอบด้วยการมีคุณลักษณะชีวิตที่ดีงาม การยึดมั่นในหลักการที่ดี การสนใจชาติทั้งชาติมากกว่าพรรคของตน การสนใจอนาคต มีวิสัยทัศน์ยาวไกล การสนใจคนรุ่นต่อไป การคำนึงทิศทางที่ถูกต้อง การนำประชาชน บนความคิดที่ถูกต้อง การคำนึงประโยชน์คนทั้งชาติโดยรวม การกล้าหาญ กล้าเปลี่ยนแปลง การมีดุลพินิจรอบคอบ ไม่หุนหันพลันแล่น การกล้าตักเตือนคนในรัฐเมื่อจำเป็น การขึ้นสู่ ตำแหน่งอย่างสง่างาม การลงจากตำแหน่งอย่างสง่างาม การมุ่งมั่น ทุ่มเทชีวิต การมี ยุทธศาสตร์ เอาชนะอุปสรรค การมีความรับผิดชอบสูง การสนใจทั้งวิธีการและเป้าหมาย การมีจรรยาบรรณของความเป็นคนของรัฐ สิ่งที่พูดกับสิ่งที่ทำสอดคล้องกัน การมีความ สามารถในการสื่อสารจูงใจ และการมีผลงานเป็นตำนานในประวัติศาสตร์ คุณสมบัติรัฐบุรุษ ที่ครบถ้วนจะเกื้อหนุนให้รัฐบุรุษสามารถวางรากฐานการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญ ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

ตัวอย่าง **เนลสัน แมนเดลา**^๕ (Nelson Mandela) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี แห่งสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๒ เขาเป็นประธานาธิบดี คนแรกที่ได้รับเลือกตั้งตามกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง ก่อนหน้าการดำรง

^๔ แนวคิดเรื่องอารยรัฐบุรุษ ผมนำเสนออย่างเป็นทางการครั้งแรกในการปาฐกถา ณ ที่ประชุมสมัชชาสยามอารยะ วันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๕

^๕ เนลสัน มันเดลา, **วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี**.

ตำแหน่งนี้ เขาได้เป็นที่รู้จักกันทั้งในและนอกประเทศในฐานะที่เคยเป็นนักเคลื่อนไหว
ตัวจริงเพื่อต่อต้านนโยบายแยกคนต่างผิวออกจากกันในแอฟริกาใต้ จากที่แรกเริ่มเป็น
ผู้เคลื่อนไหวในทางสันติ ได้กลายมาเป็นผู้นำกลุ่มกองกำลังติดอาวุธของพรรคสมัชชา
แห่งชาติแอฟริกา และได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อต้านใต้ดินโดยใช้อาวุธ เช่น การก่อวินาศกรรม
ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้นำต่างชาติที่นิยมนโยบายแยกคนต่างผิวออกจากกันในแอฟริกาใต้
เช่น มากาเรท เท็ตเชอร์ และโรนัลด์ เรแกน ได้ประณามกิจกรรมเหล่านี้ว่าเป็นการก่อการร้าย
ครั้งหนึ่งในช่วงแห่งการต่อสู้ เขากล่าวว่า **“ประเทศชาติจะมาถึงเวลาหนึ่ง ซึ่งเหลือทางเลือกเพียง
๒ ทาง ยอมจำนน หรือต่อสู้ บัดนี้ เวลานั้นได้มาถึงแอฟริกาใต้แล้ว เราจะไม่ยอมจำนน และ
เราไม่มีทางเลือกอื่นอีกแล้ว นอกจากตอบโต้กลับ ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด เพื่อปกป้องประชาชน
ของเรา อนาคตของเรา และเสรีภาพของเรา”**

เนลสัน แมนเดลาถูกจำคุกเป็นเวลาทั้งสิ้น ๒๗ ปี ส่วนใหญ่แล้วเป็นการถูก
คุมขังในห้องขังเล็ก ๆ บนเกาะริอบเบิน การถูกคุมขังนี้ได้กลายมาเป็นกรณีตัวอย่างของ
ความอยุติธรรมของนโยบายแยกคนต่างผิวที่ถูกกล่าวถึงไปทั่ว เมื่อเขาได้รับการปล่อยตัว
ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ นโยบายประสานมิตรที่เนลสันได้นำมาใช้ ทำให้แอฟริกาใต้ก้าวเข้าสู่
ยุคใหม่แห่งประชาธิปไตย ในขณะที่เนลสัน แมนเดลา มีอายุกว่า ๘๐ ปีแล้ว เป็นที่ยกย่องอย่างสูง
ภายในประเทศแอฟริกาใต้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ชาวแอฟริกันจะขนานนามสมาชิกชาย
อาวุโสของตระกูลมันเดลาอย่างให้เกียรติว่า มาดิบา (แมนเดลา) แต่มักจะเจาะจงหมายถึง
เนลสัน แมนเดลาเท่านั้น เนลสัน แมนเดลา ได้รับรางวัลต่าง ๆ มากกว่า ๒๕๐ รางวัล
ตลอดช่วงเวลา ๔ ทศวรรษ รางวัลที่สำคัญที่สุดคือ รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ประจำปี
พ.ศ. ๒๕๓๖

การใช้พลังอำนาจขับเคลื่อนคนในรัฐด้วยการปลุกเร้าให้คนในรัฐทำตาม
บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง เป็นพลเมืองรัฐให้ได้มากพอสมควร ทำให้
เจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และทำให้นักการเมืองรัฐ
เห็นคุณค่ารัฐ เห็นแก่ประชาชน จนยินดีทำหน้าที่ช่วยสร้างชาติอย่างสมควรและเกิดผล
แห่งการวางรากฐานชาติอย่างเป็นรูปธรรม

ประเทศจะก้าวหน้าต้องขับเคลื่อนด้วย...รัฐบุรุษ

ตัวอย่าง **แฟรงกลิน เดลาโน โรสเวลต์**^๖ (Franklin Delano Roosevelt) ประธานาธิบดีคนที่ ๓๒ ของสหรัฐอเมริกา เป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่อยู่ในตำแหน่งยาวนานที่สุด ๔ สมัย หรือ ๑๒ ปี (ค.ศ. ๑๙๓๓ - ๑๙๔๕) และเป็นบุคคลแห่งปีถึง ๓ ครั้งจากนิตยสารไทม์ ซึ่งมากที่สุดในประวัติศาสตร์ โรสเวลต์ได้รับการยอมรับให้เป็นยอดรัฐบุรุษผู้กล้าที่สามารถนำพาสหรัฐอเมริกาให้ก้าวข้ามผ่านช่วงเวลาวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เขาต้องใช้ความพยายามอย่างหนักในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาชนอเมริกันที่กำลังอยู่ในภาวะขวิญหนีดีฝ่อ หวาดกลัวจากสถานการณ์รอบด้านที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ความกล้าหาญทางเศรษฐกิจในยุคสมัยของเขารุนแรงถึงขนาดที่ว่า ประชาชนอเมริกัน ๑ ใน ๔ คนที่ต้องการทำงานและจำเป็นต้องมีงานทำ ไม่สามารถหางานทำได้ พ่อแม่หลายคนต้องปล่อยให้ลูกของตนเองอดอยาก^๗

โรสเวลต์ตัดสินใจครั้งสำคัญเพื่อนำพาประเทศชาติและประชาชนก้าวข้ามวิกฤตที่เกิดขึ้นนี้ด้วยแผนการที่เรียกว่า **“New Deal”** ดำเนินโครงการประกันสังคม ประกันการว่างงาน และโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชน พร้อมกับสื่อสารอธิบายแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวให้ประชาชนอเมริกันรับรู้ผ่านทางวิทยุกระจายเสียงเป็นระยะ โรสเวลต์มักเริ่มต้นการสื่อสารผ่านทางวิทยุกระจายเสียงด้วยการใช้คำพูดที่คุ้นหูและดูเป็นมิตรที่ว่า **“มิตรสหายทั้งหลาย”** ซึ่งมีผลอย่างมากต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความฮึกเหิม ร่วมแรงร่วมใจ จนท้ายที่สุดการดำเนินนโยบายและแนวทางดังกล่าวของเขาประสบความสำเร็จ ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาที่ย่ำแย่กระเตื้องขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โรสเวลต์จึงเป็นประธานาธิบดีที่สามารถครองใจประชาชนอเมริกันและผู้คนทั่วโลกตราบนานนับทุกวันนี้

^๖ แฟรงกลิน ดี. รูสเวลต์ ประธานาธิบดีลำดับที่ ๓๒ ของสหรัฐอเมริกา (Franklin D. Roosevelt) เข้าถึงได้จาก http://www.trueplookpanya.com/true/knowledge_youtube.php?youtube_id=506

^๗ บุคคลเด่น / คนต่างประเทศ, Franklin D. Roosevelt เข้าถึงได้จาก http://www.myfirstbrain.com/main_view.aspx?ID=79410

จากที่กล่าวมาจึงทำให้เห็นได้ว่า การจะพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง ต้องเริ่มต้นจากการตระหนักถึงความสำคัญของการคัดสรรบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นหัวหน้าบริหารพัฒนาประเทศ โดยต้องเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีคุณลักษณะของรัฐบุรุษครบถ้วน และมีพลังในการขับเคลื่อนคนในรัฐ ใกล้เคียงกับที่กล่าวมามากที่สุด เพื่อให้การพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองที่กำลังจะเกิดขึ้นมีคุณภาพสูงเด่น ก้าวล้ำทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ

ดังนั้น หากสังคมไทยปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าตามที่กล่าวมา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรัฐบุรุษเป็นหัวหน้าบริหารขับเคลื่อน ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มุ่งวางรากฐานสร้างอนาคต คิดถึงชนรุ่นหลัง ตลอดจนประวัติศาสตร์มนุษยชาติสะท้อนให้เห็นแล้วว่า ประเทศชาติบ้านเมืองไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนักการเมืองที่คิดถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง แต่ต้องเกิดมาจากรัฐบุรุษผู้กล้าที่มีจิตใจห่วงใยอนาคตของประเทศชาติบ้านเมือง เช่นนี้แล้วจึงจะสามารถนำพาสังคมไทยให้ก้าวสู่การเป็นสยามอารยะได้อย่างแท้จริง

ประเทศจะก้าวหน้าต้องขับเคลื่อนด้วย...รัฐบุรุษ

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๔๑). **คลื่นลูกที่ ๕-ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์**

ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๔๒). **สังคมพหุเอกานิยม : เอกภาพในความหลากหลาย.**

กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๕๕). **สยามอารยะ แมนนิเฟสโต : แดงการณ์สยามอารยะ.**

กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.

คนพลิกโลก / ลี กวน ยู ยอดรัฐบุรุษแห่งสิงคโปร์. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก

http://news.mediathai.net/detail_news.php?newsid=87519

แฟรงคลิน ดี. รูสเวลท์ ประธานาธิบดีลำดับที่ ๓๒ ของสหรัฐอเมริกา (Franklin D. Roosevelt).

[ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://www.truelookpanya.com/true/knowledge_

[youtube.php?youtube_id=506](http://www.truelookpanya.com/true/knowledge_youtube.php?youtube_id=506)

บุคคลเด่น / คนต่างประเทศ, Franklin D. Roosevelt. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก

http://www.myfirstbrain.com/main_view.aspx?ID=79410

ปกขาว

ในการกั้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

สุนทรชัย ชอบยศ*

“วุ่นแล้ว ! อบต.กั้ยืมแบงก์ ซีซีวี ไม่มีระเบียบ มท.รองรับ ไร้วินัยหนี้ท่วมหัวล้มละลาย”

(มติชน, ๒ มีนาคม ๒๕๕๕)

“แบงก์ออกกฎเหล็ก ห้าม อบต.กั้ยืม หลังกฤษฎีกาฟันธงไม่ชอบท้องถิ่นปั่นป่วนหนัก”

(มติชน, ๔ มีนาคม ๒๕๕๕)

* รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ (เกียรตินิยมอันดับ ๑) วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (๒๕๕๑), รัฐศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๕๔), รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น) (๒๕๕๕) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

“หากรัฐบาลไม่เห็นด้วยที่จะให้ อบต. กู้เงินจากธนาคาร รัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณให้แก่ อบต. เพื่อใช้ในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ”

(ความตอนหนึ่งที่นายรัฐวุฒิชัย ใจกล้า รองประธานชมรมท้องถิ่นไทยแห่งประเทศไทย
๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๗๗๒๔ ข่าวสดรายวัน)

“...ที่ผ่านมาอาจจะมีเพียงบาง อบต. ที่กู้ได้ แต่ต้องประสบปัญหาเรื่องภาระหนี้สินผูกพัน...”

(ความตอนหนึ่งที่นายรัฐวุฒิชัย ใจกล้า รองประธานชมรมท้องถิ่นไทยแห่งประเทศไทย
หนังสือพิมพ์แนวหน้า ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

“วินัยการคลังไม่ใช่หมายถึงการปิดโอกาสการกู้ยืม การรักษาวินัยทางการคลังไม่ได้แปลว่าต้องไม่กู้ยืมเลย อบต. จะต้องทำงบประมาณรายจ่ายแบบสมดุลหรือเกินดุล (Balance Budget, Surplus Budget) ตลอดเวลาในทางตรงกันข้าม ถ้าหาก อบต. มีโอกาสการลงทุนที่ดี คือทำโครงการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูง คุ่มค่าเกินกว่าอัตราดอกเบี้ย - กู้ยืมดีกว่าไม่ทำอะไร”

(ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ : มติชนรายวัน, วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘)

๑. เกริ่นนำ

โดยหลักการทั่วไปการปกครองท้องถิ่น (Local Government) ถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะการปกครองท้องถิ่นถือเป็นประชาธิปไตยท้องถิ่น (ปธาน สุวรรณมงคล, ๒๕๔๘ : ๓๖๓ ; สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑ ค : ๔ ; วุฒิสภา ต้นไชย, ๒๕๕๒ : ๑๑๑ ; เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๕๒ ก : ๒) ซึ่งองค์การปกครองท้องถิ่นปกครองยึดหลักการกระจายอำนาจในการปกครอง (Decentralization) อันเป็นการให้อำนาจอิสระแก่ท้องถิ่น ซึ่งโดยหลักการทั่วไปแล้ว Aehyung Kim (๒๐๐๘ : ๗), Treisman Daniel (๒๐๐๗ : ๒๓-๒๖), James Manor (๑๙๙๙ : ๕-๖) และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (๒๕๔๗ : ๑๗-๑๘) เห็นว่าการกระจายอำนาจ (Decentralization) มีลักษณะที่สำคัญร่วมกันคือการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระในด้านการบริหาร (Administrative Decentralization) ด้านการเมือง (Political Decentralization/Democratic Decentralization) และด้านการคลัง (Fiscal Decentralization)

บทบาทในการกักเก็บเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

ทั้งนี้การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ปัจจัยทางการบริหารที่สำคัญประการหนึ่งคือ เรื่องการคลังท้องถิ่น (Local Finance) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่รัฐต้องกระจายอำนาจทางการคลัง ทั้งเรื่องการจัดเก็บรายได้ การใช้จ่ายหรือการบริหารงบประมาณ ดังนั้นการกระจายอำนาจทางการคลังจึงนับเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะหากไม่มีการกระจายอำนาจด้านการคลัง หรือละเลยต่อการให้ความสำคัญในมิติทางการคลังแล้ว ก็เป็นการยากที่จะกล่าวได้ว่ามีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ดังนั้นมิติทางบริหารการคลังท้องถิ่นที่เป็นอิสระจึงมีความสำคัญและสอดคล้องกับการจัดการปกครองตนเอง อันเป็นปรัชญาพื้นฐานของการปกครองท้องถิ่นในอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้การกระจายอำนาจทางการคลังแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจ และยังเป็นเครื่องมือสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นและก่อให้เกิดการจัดบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่ากรกระจายอำนาจทางการคลังนั้นจะเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการกระจายอำนาจของรัฐบาลสู่หน่วยงานอื่น ๆ ในระดับรองลงไปสู่หน่วยการปกครองท้องถิ่น แต่หากพิจารณาในด้านการกระจายอำนาจทางการปกครองสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นนั้น จะถือได้ว่าการกระจายอำนาจทางการคลังเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญที่จะเข้าไปเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาชนเพราะการคลังเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ (สกล วรรณวิวัฒนา, ๒๕๕๒ : ๒๙-๓๑) อันเป็นการเสริมพลังของประชาชนในทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ สกล วรรณวิวัฒนา (๒๕๕๒ : ๒๖-๒๗) ยังเห็นว่ากรกระจายอำนาจทางการคลังมีหัวใจสำคัญคือ ความรับผิดชอบทางการคลังหากรัฐบาลกลางสามารถทำหน้าที่ในการกระจายอำนาจสู่ส่วนท้องถิ่นและงานเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถทำให้รายได้ที่จะนำมาเป็นงบประมาณของท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น จนเพียงพอแก่การให้บริการสาธารณะ ทั้งนี้การกระจายอำนาจทางการคลังสามารถทำได้หลายรูปแบบคือ **ประการแรก** การเพิ่มรายได้ด้วยตนเอง (Self-Financing) หรือการครอบคลุมรายจ่ายผ่านการเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ใช **ประการที่สอง** การร่วมมือทางการคลังหรือการร่วมมือทางการผลิตที่ผู้ใช้หรือประชาชนมีส่วนร่วมในการให้บริการและสาธารณูปโภคผ่านการสนับสนุนทางการเงินหรือการอุทิศแรงงาน (Labor Contribution) **ประการที่สาม** การขยายตัวของรายได้ท้องถิ่นผ่านภาษีทรัพย์สินและภาษีการค้าหรือการเก็บค่าธรรมเนียมทางอ้อม **ประการที่สี่**

การถ่ายโอนรายรับปกติซึ่งจัดเก็บภาษีโดยรัฐบาลมาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับการใช้จ่ายปกติและการใช้จ่ายเป็นกรณีพิเศษหรือกรณีเฉพาะ และ**ประการที่ห้า** การอนุญาตเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในประการทำยนี้มีความน่าสนใจอย่างมากเพราะการกู้ยืมเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นถือเป็นช่องทางหนึ่งของแหล่งที่มารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทางปฏิบัตินั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทสามารถกู้ยืมได้ กล่าวคือ

กรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในมาตรา ๗๓ (๗) ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจมีรายได้จากกระทรวง ทบวง กรม องค์การหรือองค์การนิติบุคคลต่าง ๆ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กรณีเทศบาล พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖ ส่วนที่ ๕ การคลังและทรัพย์สินทางเทศบาล มาตรา ๖๖ ได้บัญญัติว่าเทศบาลอาจมีรายได้ดังต่อไปนี้ (๖) เงินกู้จากกระทรวง ทบวง กรม องค์การ หรือนิติบุคคลต่าง ๆ การกู้เงินตาม (๖) เทศบาลจะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากสภาเทศบาลและได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว นอกจากนี้จะต้องดำเนินการตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยด่วนที่สุด มท ๐๔๐๘.๓/ว๔๗๑๕ ลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เรื่อง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการขอกู้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและเมืองพัทยา ซึ่งในการขอกู้เงินขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและเมืองพัทยาต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการระดับจังหวัดก่อน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดจะตั้งคณะกรรมการพิจารณากลับกรองการกู้เงินระดับจังหวัดขึ้น โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานและมีท้องถิ่นจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ปรากฏในมาตรา ๘๓ แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งบัญญัติว่า

“องค์การบริหารส่วนตำบลอาจกู้เงินจากกระทรวง ทบวง กรม องค์การ หรือนิติบุคคลต่าง ๆ ได้เมื่อได้รับการอนุญาตจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

การกู้เงินตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย”

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปัญหาในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารที่เป็นกฎหมาย ข้อบังคับ หรือระเบียบ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกสารที่ไม่ใช่กฎหมาย เช่น รายงานการวิจัย บทความ วารสารและข้อมูลจากเว็บไซต์

บทบาทในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่การอภิปราย วิเคราะห์ และสังเคราะห์ประเด็นเรื่องการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งขอบเขตในการศึกษาจะศึกษาเฉพาะประเด็นเรื่องการกู้ยืมเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากระเบียบ กฎหมายและข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลน้ำก่ำ อำเภอธัญพนม จังหวัดนครพนม ที่เกิดประเด็นปัญหาเรื่องการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย อันสะท้อนต่อวงการปกครองท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดเจนที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นับจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา

ทั้งนี้จะได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการคลัง รวมถึงการกู้ยืมเงินหรือการก่อหนี้สาธารณะ อีกทั้งจะได้กล่าวถึงแนวทางในการกู้เงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ประเด็นปัญหา บทเรียนและแนวทางในการแก้ไข โดยขออรรถธิบายตามลำดับดังนี้

๒. แนวคิดว่าด้วยความเป็นอิสระทางการคลัง : ความท้าทายของท้องถิ่นไทย

การกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ เพราะหากพิจารณาจากลักษณะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมีอาณาเขตที่ชัดเจน (Area) ต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) มีสิทธิตามที่กฎหมายรับรอง ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง ทั้งในทางตรงและทางอ้อมและต้องมีการจัดองค์กรอย่างแน่นอนชัดเจนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐ ก : ๑๖-๑๗, ๔๐-๔๒) ซึ่งลักษณะสุดท้ายนี้เอง ที่เป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ท้องถิ่นเป็นองค์กรที่เชื่อได้ว่า อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน รับรู้ปัญหาและสามารถตอบสนองแก่ความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลายได้อย่างทันที่ เพราะฉะนั้นองค์กรในระดับฐานรากอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงต้องมีภารกิจที่สำคัญในการบริหารจัดการ เพื่อการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญมากที่สุดในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และกอบกุล ราชะนาคร, ๒๕๕๒ : ๓)

อย่างไรก็ตามการดำเนินการที่ผ่านมาศูนย์พัฒนาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (๒๕๕๐ : ๓) ได้ศึกษาเรื่องความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย ขั้นตอนการดำเนินงานและการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๗ จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง) พบว่า ในด้านความเป็นอิสระด้านการคลังและงบประมาณ ผู้บริหารบางส่วนเห็นว่าการที่ อปท.จัดเก็บรายได้เองเพียงเล็กน้อยและมีรายได้บางส่วนที่รัฐจัดเก็บให้กับได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลนั้น ไม่ทำให้ท้องถิ่นเสียความเป็นอิสระด้านการคลัง แต่บางส่วนก็ต้องการให้มีการเพิ่มฐานการจัดเก็บรายได้ให้กว้างขึ้น เพื่อให้พึ่งพาตนเองด้านการคลังมากขึ้นและจะได้มีอิสระทางการคลังอย่างแท้จริง ในด้านการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีดูเสมือนว่ามีความเป็นอิสระแต่กลับถูกแทรกแซงการจัดทำงบประมาณฯ โดยให้จัดสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ขององค์กรผู้กำกับดูแล เช่น งานประเพณี โครงการตามนโยบายรัฐบาล ที่สำคัญคือ โครงการสนับสนุนการจ้างลูกจ้างชั่วคราวให้แก่หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งนี้ต้องการนำโครงการของหน่วยงานกำกับดูแลใส่ไว้ในร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ เพื่อไม่ให้ประสบปัญหาเรื่องความเห็นชอบหรืออนุมัติในเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้กำกับดูแลมีอำนาจในการพิจารณาในเรื่องความเป็นอิสระด้านการคลังนี้

จะเห็นได้ว่าเห็นว่าท้องถิ่นยังคงพึ่งพารายได้ส่วนใหญ่จากรัฐบาล โดยเฉพาะเงินอุดหนุนและภาษีที่รัฐจัดเก็บและแบ่งให้ ทั้งนี้การจัดเก็บรายได้จากภาษีและค่าธรรมเนียมที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย ทำให้ระดับการพึ่งพาตนเองและความเป็นเจ้าของงบประมาณของท้องถิ่นอยู่ในระดับต่ำ นั้นหมายความว่ารัฐบาลยังคงใช้กลไกด้านงบประมาณ เพื่อให้ท้องถิ่นดำเนินงานตามส่วนกลางอยู่มาก (นวลน้อย ตรีรัตน์ และคณะ, ๒๕๔๖ : ๒) ทำนองเดียวกับที่เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (๒๕๕๑ : ๖๖) ชี้ให้เห็นว่าการที่รัฐบาลให้เงินอุดหนุนเฉพาะกิจแก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการต่อรองระหว่งนักการเมืองระดับชาติกับนักการเมืองท้องถิ่นได้มากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการคลังท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมและหาประโยชน์จากท้องถิ่น ทั้งนี้แม้รัฐบาลจะอ้างว่าเป็นการกำกับดูแลท้องถิ่นก็ตาม

ดังนั้นควรมีการส่งเสริมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและปรับปรุงเกณฑ์ในการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อช่วยเหลือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามความจำเป็นและสภาพความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรทางการคลังแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ห่างไกลเพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองทางการคลังได้ นอกจากนี้ยังต้องมีการส่งเสริมการลงทุนเพื่อการจัดบริการสาธารณะ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำงบประมาณของท้องถิ่น อีกทั้งต้องมีการปรับปรุงบทบาทเชิงสถาบัน

ทฤษฎีในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

และพัฒนากลไกการตรวจสอบให้เข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้และเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชน (วิระศักดิ์ เครือเทพ, ๒๕๕๓ : ๗๒-๘๒) อันเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาพรวมนั่นเอง

๓. ทฤษฎีว่าด้วยการกู้ยืมเงินหรือการก่อหนี้สาธารณะ

แนวคิดที่ว่าด้วยการกู้เงินหรือการก่อหนี้สาธารณะนั้น ปรีชา สุวรรณทัต (๒๕๕๔ : ๑๘๑-๑๘๔) ได้สรุปให้เห็นภาพรวมในการก่อหนี้สาธารณะว่าแนวทางการพิจารณาแนวคิดการคลังเกี่ยวกับหนี้สาธารณะมี ๒ แนวทางหลักด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก แนวคิดนโยบายการคลังเกี่ยวกับหนี้สาธารณะ และประการที่สองคือ ลักษณะทางกฎหมายของหนี้สาธารณะ ซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดเพิ่มเติม ดังนี้

ประเด็นแรก แนวคิดนโยบายการคลังเกี่ยวกับหนี้สาธารณะ แบ่งออกเป็น ๓ แนวคิดด้วยกัน กล่าวคือ

๑. แนวคิด Classic ซึ่งนักคิดหรือนักปรัชญาในกลุ่มนี้ อาทิ David Hume (๑๗๑๑-๑๗๗๖), Adam Smith (๑๗๒๓-๑๗๙๐), George Washington (๑๗๓๒-๑๗๙๙) รวมถึง John Stuart Mill (๑๘๐๖-๑๘๗๓) ซึ่งโดยรวมแล้วนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเห็นไปในทางเดียวกัน นั่นคือมีการคัดค้านการก่อหนี้สาธารณะอย่างสุดโต่ง โดยมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

(๑) การก่อหนี้สาธารณะมาใช้จ่ายเป็นวิธีการหาเงินที่ง่าย อาจทำให้รัฐบาลใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นโดยขาดความรับผิดชอบ (๒) การกู้ยืมเงินย่อมจะเกิดภาระในการใช้คืนและดอกเบี้ยในภายหลัง ภาระหนักก็จะตกอยู่แก่ประชาชน ซึ่งจะต้องมีการเก็บภาษีมาชำระหนี้สาธารณะคืน อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน (๓) การสะสมหนี้ก่อให้เกิดภาระการชำระหนี้ดอกเบี้ยในอนาคตสูง (๔) ก่อให้เกิดการขาดเสถียรภาพทางการคลังและทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อ (Inflation) และปัญหาการลดค่าเงินตราตามมาได้ (๕) การกู้เงินของรัฐย่อมส่งผลกระทบต่อกระทั่งถึงการลงทุนต่างๆของภาคเอกชนโดยทั่วไป อันเนื่องมาจากเงินที่รัฐบาลกู้ไปย่อมเป็นเงินที่เอกชนนำไปลงทุนอยู่บ้างไม่มากก็น้อย

๒. แนวคิด Keynesian แนวคิดกลุ่ม Keynesian ซึ่งมีนักวิชาการนักปราชญ์ อาทิ Sir James Edward Stuart (๑๖๘๘-๑๗๖๖), Thomas Robert Malthus (๑๗๖๖-๑๘๔๓), Alexander Haminton (๑๗๘๙-๑๗๙๕) ซึ่งโดยรวมนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเห็นว่าโดยปกติภาวะเศรษฐกิจมักมีแนวโน้มที่จะตกต่ำหรือมีอัตราการว่างงานเกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นงบประมาณของรัฐบาลจึงต้องขาดดุลตลอดเวลา จึงมีความจำเป็นต้องมีการก่อหนี้สาธารณะมาเพื่อชดเชยการขาดดุล ซึ่งในความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้เห็นว่าหนี้สาธารณะเป็นสิ่งจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

๓. **แนวคิดปัจจุบัน Post-Keynesian** นักเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน (Post-Keynesian) มีความเห็นกลาง ๆ เกี่ยวกับเรื่องหนี้สาธารณะ โดยเห็นว่า ถ้าหากมีความจำเป็นในการลงทุนหรือเพื่อแก้ไขสถานะเศรษฐกิจที่ผันผวนก็ควรต้องก่อหนี้สาธารณะ กล่าวคือ การก่อหนี้สาธารณะนั้นในปัจจุบันคำนึงถึงเรื่องความจำเป็นเพื่อการลงทุนและเพื่อการกระตุ้นหรือแก้ไขปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเป็นหลัก

ประการที่สอง ลักษณะทางกฎหมายของหนี้สาธารณะ เนื่องจากหนี้สาธารณะเป็นเครื่องมือในทางการคลังของรัฐบาลอย่างหนึ่งที่รัฐใช้ในการหารายรับให้กับรัฐ โดยวิธีการกู้เงินและมีการชำระดอกเบี้ยและใช้ต้นทุนเงินคืน ดังนั้นหนี้สาธารณะในทางกฎหมายจึงมีลักษณะสองประการ กล่าวคือ ประการแรก มีลักษณะสมัครใจและตกลงสองฝ่าย และประการที่สอง มีลักษณะมีผลประโยชน์ตอบแทนและมีข้อยกเว้นต่าง ๆ

ลักษณะสมัครใจและตกลงสองฝ่าย หนี้สาธารณะไม่มีลักษณะบังคับดังเช่นมาตรการทางภาษี กรณีภาษีรัฐสามารถใช้อำนาจทางมหาชนในการบังคับเอกชนจ่ายภาษีได้ แต่กรณีการกู้เป็นนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐในฐานะผู้กู้กับเอกชนในฐานะผู้ให้กู้ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ โดยรัฐหวังได้เงินจากเอกชน ในขณะที่เอกชนก็ต้องการได้ประโยชน์ตอบแทนจากรัฐ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณามาตรการด้านหนี้สาธารณะส่วนใหญ่รัฐเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขแต่เพียงฝ่ายเดียวทั้งเรื่องอัตราดอกเบี้ย รูปแบบการกู้ ระยะเวลาในการคืนเงินต้น เป็นต้น เอกชนในฐานะคู่สัญญาจึงมีสิทธิเพียงแต่จะรับหรือปฏิเสธเงื่อนไขเท่านั้น สัญญาลักษณะนี้จึงเป็นสัญญาที่เรียกว่า สัญญาทางปกครอง ซึ่งในบางกรณีการก่อหนี้สาธารณะไม่ได้เป็นการตกลงสองฝ่ายเลยเพราะรัฐใช้วิธีบังคับในการกู้ยืมเงิน กล่าวคือเป็นการ**กู้โดยบังคับ** เป็นวิธีการที่รัฐบาลได้กำหนดให้พลเมืองจำต้องออกเงินให้รัฐบาลในพฤติการณ์ร้ายแรง โดยไม่มีดอกเบี้ยและมีลักษณะบังคับเหมือนภาษี หรืออีกกรณีคือ**การกู้กึ่งบังคับ** เน้นความรักชาติหรือชาตินิยม โดยรัฐบาลขอร้องให้ช่วยเหลือชาติ ยอมให้รัฐกู้และรับผลประโยชน์น้อย แต่ประเทศไทยไม่เคยมีการณ์เช่นว่านี้

ลักษณะมีผลประโยชน์ตอบแทน การก่อหนี้สาธารณะรัฐมีภาระที่ต้องใช้คืนเงินต้นและดอกเบี้ยให้แก่บุคคลที่กู้ในฐานะเจ้าหนี้ เมื่อเทียบกับภาษีรัฐเก็บแล้วไม่ต้องใช้คืน แต่อาจมีข้อยกเว้นสองประการ กล่าวคือ **รัฐบาลขอระงับการใช้หนี้** โดยทั่วไปกรณีนี้มักไม่เกิดขึ้น เพราะโดยหลักการรัฐจะไม่ล้มละลายเหมือนเอกชน เมื่อใดก็ตามที่รัฐต้องการคืนเงินต้นและดอกเบี้ยก็อาจเก็บภาษีจากประชาชนเพื่อนำมาใช้คืนได้ หรือการลดหนี้กับเจ้าหนี้ วิธีการนี้เป็นวิธีการที่มีการใช้เมื่อรัฐบาลเล็งเห็นว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้ โดยรัฐบาลตกลงกับ

บทบาทในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

ประชาชนลดดอกเบี้ยในส่วนที่ควรจะได้ลง แต่การลดหนี้ที่ไม่ได้เกิดจากการตกลงใจนั้นก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน

สถาบันพัฒนาสยาม (๒๕๕๕) พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่สามารถหารายได้ได้เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการลงทุนในด้านต่างๆ ตามความต้องการได้ทั้งหมด จึงมีการเสนอว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการพิจารณาแหล่งเงินต่างๆ เพื่อใช้ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งแหล่งที่มาของเงินอาจจะมาจาก

๑) รายได้ของตนเอง คือ มีการใช้จ่ายในขอบเขตรายได้เท่าที่หาได้

๒) การกู้ยืม มีข้อดีคือ จะทำให้ท้องถิ่นสามารถลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานได้ในทันที และภาระที่เกิดจากการกู้เงินจะกระจายไปถึงคนรุ่นหลังที่ได้รับประโยชน์จากการให้บริการ (ด้วยการชำระภาษีซึ่งนำไปชำระหนี้) แต่มีข้อเสีย คือ มีภาระค่าดอกเบี้ยสำหรับการใช้เงินรายได้ในอนาคตที่ต้องนำไปชำระหนี้ และข้อจำกัดในจำนวนหนี้ที่จะกู้

๓) การลงทุนร่วมระหว่างท้องถิ่นและเอกชน (รวมทั้งการให้เอกชนดำเนินการ) ซึ่งอยู่ในรูปการให้เอกชนทำสัญญาเพื่อให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการลดภาระทางการเงินของท้องถิ่น แต่จะต้องเป็นโครงการที่ให้ผลตอบแทนที่จูงใจแก่ผู้ลงทุน

ทั้งนี้สถาบันพัฒนาสยามได้เสนอว่า การดำเนินนโยบายดูแลการคลังของ อปท. ควรยึดหลักการมีวินัยการคลัง ๓ ประการ ได้แก่ วินัยการคลังด้านดูแลการคลัง วินัยการคลังด้านการก่อหนี้ และวินัยการคลังด้านการลงทุน ซึ่งมีรายละเอียดสำคัญ คือ

๑. วินัยการคลังด้านดูแลการคลัง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรรักษาวินัยด้านดูแลการคลัง โดยควรยึดหลักการมีดูแลการคลังเกินดุลหรือสมดุลเป็นเบื้องต้น แต่หากมีการขาดดุลการคลังควรจะเกิดจากการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนเท่านั้น

๒. วินัยการคลังด้านการก่อหนี้ การก่อหนี้ของ อปท. จะต้องดำเนินการโดยมีการออกกฎหมายเฉพาะ เพื่อรองรับให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะกู้เงินมาใช้จ่ายได้ ซึ่งปัจจุบันอำนาจการกู้เงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกู้เงินได้จากการออกพันธบัตร การกู้จากกระทรวง ทบวง กรม องค์กรหรือนิติบุคคลต่าง ๆ หรือกู้จากต่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติแล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีการกู้เงินน้อยมาก ดังนั้นหากท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องกู้เงิน ก็จะต้องมีการสร้างวินัยในด้านการก่อหนี้ขึ้น และอาจมีการกำหนดเพดานการก่อหนี้หรือขอบเขตการก่อหนี้ไว้ เพื่อไม่ให้มีภาระหนี้สินสูงเกินกว่าที่จะบริหารได้

๓. วินัยการคลังด้านการลงทุน จากการศึกษาพบว่า อปท. ปัจจุบันยังขาดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการขึ้นนำการใช้งบประมาณหรือเงินสะสมในการลงทุน สถาบันพัฒนาสยามได้เสนอข้อกำหนดวินัยการคลังด้านการลงทุน โดยในการลงทุนในทรัพย์สินถาวรควรมีหลักเกณฑ์หรือขั้นตอนในการพิจารณา ดังนี้

- ควรพิจารณาสถานะของทรัพย์สินถาวรและโครงการต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วว่าพอเพียงและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นแล้วหรือไม่
- พิจารณาประมาณการค่าใช้จ่ายในการลงทุน รวมทั้งการบำรุงรักษาที่จะติดตามมาจากโครงการลงทุน เพื่อใช้ในการจัดทำแผนด้านงบประมาณในปีต่อไป
- พิจารณาหาแหล่งเงินที่จะช่วยสนับสนุนโครงการลงทุน โดยมีการวิเคราะห์ด้านการเงิน โดยมีการประมาณการรายได้ รายจ่าย หรือการก่อหนี้เพื่อใช้จ่ายในโครงการลงทุน
- แผนของโครงการลงทุนจะต้องได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ และหลังจากนั้นควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบถึงการลงทุน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและให้ความเห็นชอบต่อไป

ทั้งนี้สถาบันพัฒนาสยามได้สรุปเหตุผลในการกู้เงินของอปท. วัตถุประสงค์ รูปแบบ ระยะเวลา และความสามารถของการก่อหนี้ของ อปท. ที่ควรใช้เป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้น แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะเหตุผลในการกู้ยืมและความสามารถในการก่อหนี้เท่านั้น กล่าวคือ

เหตุผลในการกู้เงินของรัฐบาลท้องถิ่น สถาบันพัฒนาสยามได้กำหนดว่า อปท. ควรจะกู้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่จะต้องมีการลงทุนหรือรายจ่ายเพื่อการลงทุนหรือไม่ ซึ่งโครงการลงทุนเหล่านั้นเมื่อสร้างเสร็จจะให้ผลตอบแทนระยะยาวในระบบเศรษฐกิจที่มีเงินออมอย่างเพียงพอ ระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพ สถาบันการเงินที่แข็งแกร่งและแนวโน้มของการเจริญเติบโตดี ต้นทุนในการกู้หรือก่อหนี้จะต่ำ สาเหตุสำคัญ ๓ ประการที่สนับสนุนให้มีการกู้หรือก่อหนี้ ได้แก่ **ประการแรก** ในทางปฏิบัติรายจ่ายเพื่อใช้ในโครงการลงทุนมักจะมีจำนวนสูง ซึ่งการระดมเงินทุนเพื่อการนี้จากทรัพยากรที่ท้องถิ่นมีอยู่ไม่เพียงพอ **ประการที่สอง** โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคตนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในปัจจุบัน การชะลอการลงทุนด้านนี้จะส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจและความสามารถในการชำระหนี้คืนในอนาคต อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญ ได้แก่ การก่อหนี้จะต้องสนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพ และต้องไม่ถูกนำไปใช้ในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และ**ประการที่สาม** การกู้หรือก่อหนี้จะเป็นธรรมชาติและมีประสิทธิภาพถ้าผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนในปัจจุบันเป็นผู้รับภาระชำระหนี้

บทบาทในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

ความสามารถในการกู้ยืม ความสามารถในการกู้ยืมเงินของ อบต. ควรจะถูกกำหนดโดยความสามารถของท้องถิ่นในการชำระหนี้ ในกรณีโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้ ความสามารถในการกู้ยืมจะขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ของแผนการดำเนินงานและผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ สำหรับโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้โดยตรง ความสามารถในการกู้ยืมควรจะถูกกำหนดโดยสัดส่วนระหว่างเงินกู้กับขนาดของหนี้คงค้างหรือสัดส่วนของหนี้ต่อรายรับแต่ละปี

การกำหนดความสามารถในการกู้ยืมสำหรับ อบต. ในโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้โดยตรงนั้น ในทางปฏิบัตินั้นดำเนินการได้ยาก ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เช่น การลงทุนดังกล่าวจะก่อให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจหรือไม่ จะใช้ระยะเวลาเท่าไรในการส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ การขยายตัวของเศรษฐกิจดังกล่าวจะก่อให้เกิดการสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆขึ้น ซึ่งอาจจะเพิ่มรายได้จากภาษีทรัพย์สินได้

โสภณ ตะติชาติพันธ์ ภัคดี ศิวะพรชัยและนาวาเอก ณรงค์เดช สภานุชาติ (๒๕๕๕) ได้กล่าวในงานสัมมนา เรื่อง “การกระจายอำนาจทางการคลังให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น” ว่า **กรณีเงินกู้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับประเทศไทยยังมีแนวคิดในลักษณะการควบคุมอย่างเข้มงวด** กล่าวคือ การให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการเงินกู้จากแหล่งภายนอกจะต้องนำเสนอการขออนุมัติเงินกู้ต่อรัฐบาลเป็นรายการๆ ซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้ส่วนท้องถิ่นกู้เงินโดยรัฐบาลทั้งที่ค้ำประกันหรือไม่ค้ำประกันก็ได้ ซึ่งเป็นหลักการไม่ค่อยเหมาะสม เห็นควรใช้มาตรการการควบคุมกำกับการให้กู้ยืมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในลักษณะการกำหนดเพดานเงินกู้และ/หรือภาระการใช้คืนเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้ในลักษณะในสัดส่วนที่ไม่เสี่ยงหรือไม่สูงเกินไปนัก เพื่อรักษาวินัยทางการคลังของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

โดยรวมแล้วองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยควรกู้เงินมาใช้ในโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของ อบต. เช่นเดียวกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศอื่นๆ ภายใต้กฎหมายจัดตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันกำหนดให้ อบต. สามารถกู้เงินมาใช้จ่ายในกิจการของท้องถิ่นได้ (จรัส สุวรรณมาลา, ๒๕๔๑ : ๑๕๒) ซึ่งการกู้ยืมดังกล่าวมานี้้องค์กรท้องถิ่นเองมีความจำเป็นที่ต้องดูเรื่องความเหมาะสมและไม่เป็นภาระทางการคลังมากนัก และการกู้เงินมานั้นต้องมีกรวางแผนดำเนินการเพื่อรองรับการใช้จ่าย เพื่อให้การกู้เงินมีทิศทางการใช้จ่ายในทิศทางที่ควรจะเป็น โดย อบต. ต้องมีความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบจากภาคประชาชน เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นนั่นเอง

๔. แนวทางการกู้เงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

หากพิจารณาแนวทางการกู้เงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น อาจจำเป็นที่ต้องเน้นไปที่อำนาจในการกู้ยืมเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติที่จัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติที่กระทรวงมหาดไทยได้ออกคำสั่งเกี่ยวกับแนวทางการกู้ยืม ซึ่งจะขอกล่าวในรายละเอียด ดังนี้

(๑) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒

ได้มีการกำหนดเรื่องเงินกู้ยืมตามบทบัญญัติในมาตรา ๒๘ (๙) และ (๑๐) ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะมีรายรับ ดังต่อไปนี้

- ๑) เงินกู้จากกระทรวง ทบวง กรม องค์กร หรือนิติบุคคลต่าง ๆ
 - ๒) เงินกู้จากต่างประเทศ องค์กรต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศ
- ทั้งนี้ในคำนิยาม คำว่าการปกครองท้องถิ่นในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจฯ ก็หมายถึง อบจ. เทศบาล อบต. กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง แต่อย่างไรก็ตาม การกู้เงินจากองค์กรหรือนิติบุคคลต่าง ๆ ตามมาตรา ๒๘ (๙) และการกู้เงินตามมาตรา ๒๘ (๑๐) กำหนดให้ อบต. ออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี นั้นหมายความว่า อบต. ก็สามารถกู้เงินได้ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ หากแต่ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเท่านั้น จึงจะสามารถดำเนินการขอเงินจากองค์กรหรือหน่วยงานที่ให้กู้เงินได้

หลักเกณฑ์การกู้เงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยทั่วไปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเป็นนิติบุคคลมีอำนาจที่จะกู้เงินมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของส่วนท้องถิ่นได้ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ มักจะมีมาตรการกำกับดูแลการกู้เงินของส่วนท้องถิ่นให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม การควบคุมการกู้เงินที่เข้มงวดมากที่สุด คือ การให้ส่วนท้องถิ่นเสนอขออนุมัติกู้เงินต่อรัฐบาลเป็นรายการฯไป รัฐบาลอาจอนุญาตให้ส่วนท้องถิ่นกู้เงินโดยรัฐบาล (กระทรวงการคลัง) คำประกันหรือไม่ก็ได้ วิธีการนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยม มีเพียงบางประเทศเท่านั้นที่ยังใช้อยู่ เช่น ประเทศไทย เป็นต้น วิธีการควบคุม

กฎหมายในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

การกู้เงินของส่วนท้องถิ่นที่นิยมใช้กันมากคือ การควบคุมโดยการกำกับดูแลเพดานเงินกู้ และ/หรือภาระการใช้คืนเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้ให้มีสัดส่วนที่ไม่เสี่ยง หรือไม่สูงเกินไป ทั้งนี้ เพื่อให้ส่วนท้องถิ่นรักษาวินัยทางการคลัง (โสภณ ตะติไซติพันธ์ ภัคดี ศิวะพรชัยและ นาวาเอก ณรงค์เดช สภานุชาต, ๔ มีนาคม ๒๕๕๕)

(๒) พระราชบัญญัติที่จัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท

กล่าวคือองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และเมืองพัทยา สามารถกู้เงินจาก กระทรวง ทบวง กรมและองค์การหรือนิติบุคคลต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๗๓ (๗) แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๖๖ (๖) และมาตรา ๖๖ วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘ และมาตรา ๘๙ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๔๒

ซึ่งเงื่อนไขสำคัญในการขอกู้เงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีสองประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่นนั้น และประการที่สอง คือเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย กรณี อบต. หรือได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กรณีเทศบาล หรือได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กรณี อบจ. และเมืองพัทยา เมื่อได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยและตราเป็นข้อบัญญัติแล้ว ถ้าเป็นเงินกู้จากต่างประเทศต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลังด้วย

ทั้งนี้หากพิจารณาในรายละเอียดเรื่องอำนาจหน้าที่ของสภาท้องถิ่น (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑ ก : ๑๒-๑๗) จะมีบทบาทอยู่สามประการหลักคือ บทบาทด้านนิติบัญญัติ บทบาทในระบบความสัมพันธ์ในการบริหาร และบทบาทความสัมพันธ์กับประชาชน ซึ่งบทบาทสุดท้ายจะไม่ขอกล่าวถึง ทั้งนี้สามารถขยายความเพิ่มเติมได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. บทบาทด้านนิติบัญญัติ คือ การกลั่นกรองและให้ความเห็นชอบในการตราข้อบัญญัติท้องถิ่น ทั้งนี้ข้อบัญญัติสามารถแบ่งได้เป็นสองลักษณะคือ ข้อบัญญัติเรื่องงบประมาณรายจ่ายประจำปี/งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมและข้อบัญญัติอื่นๆ เรียกว่า **ข้อบัญญัติท้องถิ่น** โดยข้อบัญญัติท้องถิ่นต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายแม่บทและต้องเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒. บทบาทในระบบความสัมพันธ์ในการบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างสภาท้องถิ่นกับฝ่ายบริหารนั้นสามารถพิจารณาได้สองประการด้วยกัน กล่าวคือ

ประการแรก การควบคุมการบริหารงาน ซึ่งประกอบด้วย การรับทราบ คำแถลงนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น กฎหมายจัดตั้ง อบท.ได้กำหนดให้ก่อนที่ผู้บริหารท้องถิ่นจะเข้าสู่ตำแหน่ง ประธานสภาต้องเรียกประชุมสภาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นได้แถลงนโยบายต่อสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นต้องจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อสภาท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี เพื่อให้สมาชิกสภาท้องถิ่นได้มีแนวทางในการติดตามตรวจสอบ ควบคุมการบริหารงานการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร **การตั้งกระทู้ถาม** เป็นการถามคำถามที่สมาชิกสภาท้องถิ่นตั้งขึ้นเพื่อถามผู้บริหารท้องถิ่นหรือคณะผู้บริหารท้องถิ่นเกี่ยวกับข้อเท็จจริง หรือนโยบายเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่น **การขอให้เปิดอภิปรายทั่วไป** เป็นการดำเนินการพิจารณาพิจารณาแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกสภาท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่มีการลงมติ ซึ่งการเปิดอภิปรายทั่วไปถือเป็นการถ่วงดุลไม่ให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจเกินขอบเขต **การตั้งคณะกรรมการสามัญ - คณะกรรมการวิสามัญ** เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระงานของสภาท้องถิ่นในการพิจารณาข้อบัญญัติท้องถิ่น

ประการที่สอง การให้ความเห็นในเรื่องสำคัญ แม้ว่าการจัดโครงสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยจะแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ฝ่ายบริหารและสภา ซึ่งแต่ละส่วนก็มีบทบาท อำนาจหน้าที่แยกออกจากกันอย่างชัดเจน แต่เพื่อเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้สภาท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นสามารถให้คำปรึกษาหารือแก่ฝ่ายบริหารได้

ประการที่สาม การสนับสนุนหรือให้ความเห็นชอบฝ่ายบริหาร ในเรื่องที่ถูกต้องเหมาะสมและจำเป็น สภาท้องถิ่นมีอำนาจในการพิจารณาให้ความเห็นชอบในกิจการหรือการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ กรณีการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะกู้เงินจากกระทรวง ทบวง กรม องค์กรหรือนิติบุคคลต่างๆจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาท้องถิ่นก่อน หรือในเรื่องของการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่นก่อน ดังนั้นหากสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือสภาท้องถิ่นพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นกิจกรรมหรือกิจการที่มีประโยชน์แก่ชุมชน ก็ควรให้การสนับสนุนให้ความเห็นชอบหรืออนุญาตให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ

ทั้งนี้ในส่วนพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๑๑๗ (๑๑) บัญญัติให้กรุงเทพมหานครสามารถกู้เงินจากต่างประเทศ องค์กรต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสภา

กฎหมายในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นท้องถิ่นพิเศษที่มีความเป็นอิสระสูงอย่างมากเพราะไม่ต้องขอความเห็นจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่ประการใด มีเงื่อนไขเพียงว่าหากสภาท้องถิ่นเห็นชอบก็สามารถกู้เงินจากองค์กรต่างๆได้เลย

(๓) คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑

เรื่อง การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบอำนาจในการให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลกู้เงิน รวมทั้งให้ความเห็นชอบให้เมืองพัทยาจำหน่ายพันธบัตรหรือกู้เงิน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อให้การกู้เงินขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล รวมทั้งการจำหน่ายพันธบัตรหรือกู้เงินของเมืองพัทยาเป็นไปด้วยความรอบคอบ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และใช้จ่ายเงินเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน รวมทั้งการรักษาวินัยทางการเงินการคลังขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และเมืองพัทยาในภาพรวม สมควรที่กระทรวงมหาดไทยจะได้พิจารณาเรื่องดังกล่าว ในการนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงได้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑

(๔) คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๔๙/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๓

เรื่อง การยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑ เรื่อง การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยการให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลกู้เงิน รวมทั้งการให้ความเห็นชอบให้เมืองพัทยาจำหน่ายพันธบัตรหรือเงินกู้ เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นการดึงอำนาจกลับของส่วนกลาง

(๕) คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๖๔/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๕๕

เรื่อง การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการให้ความเห็นชอบหรือการอนุมัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและเมืองพัทยากู้เงิน ซึ่งมีการกำหนดกรอบเงินในการกู้คือไม่เกิน ๕๐ ล้านบาท ทั้งนี้การกู้เงินและการใช้จ่ายเงินที่กู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมแล้ว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการขอกู้ยืมไปนั้น มักจะมีการใช้จ่ายในโครงการลงทุน ซึ่งในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๗ มีโครงการลงทุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการอนุมัติ

สินเชื่อกจากกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค และมีการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนในโครงการพัฒนา
ซึ่งอยู่ในขอบเขตอำนาจของ อบท.ดังแสดงในตารางที่ ๑

๕. ปัญหาในการกู้ยืมเงินของ อบต.น้ำก่ำ

องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบล
น้ำก่ำ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๒ ซึ่งสำนักงานเทศบาลห่างจากที่ว่าการอำเภอธาตุพนม
ประมาณ ๔.๕ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๓๔,๐๓๒ ไร่ หรือ ๕๔.๔๕๑๒ ตารางกิโลเมตร
มีจำนวนครัวเรือน ๒,๘๗๙ ครัวเรือน มีประชากร ๑๒,๑๖๐ คน มีบุคลากรในเทศบาล
จำนวน ๗๒ คน จุดเด่นของพื้นที่ แนวเขตของตำบลด้านทิศตะวันออกตลอดแนวติดกับ
แม่น้ำโขง ซึ่งเหมาะกับการเกษตร อีกทั้งยังมีถนน รพช.จากอำเภอธาตุพนมไปถึง
แก่งกระเบา อำเภอหัวน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่มีชื่อเสียง
ผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลน้ำก่ำตลอดแนว

ตารางที่ ๑ แสดงโครงการลงทุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการอนุมัติสินเชื่อ
ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๗

โครงการ	จำนวน โครงการ	วงเงินกู้เฉลี่ย	วงเงินกู้มากที่สุด	วงเงินกุน้อยสุด
ก่อสร้าง/ปรับปรุงตลาด	๒๐	๑๗.๖	๖๐.๕	๓.๓
ก่อสร้าง/ปรับปรุงโรงฆ่าสัตว์	๕	๑๖.๘	๑๘.๒	๑๑.๘
ก่อสร้าง/ปรับปรุงสถานธนาภิบาล	๖	๒.๔	๓.๕	๑.๓
ก่อสร้าง/ปรับปรุงระบบน้ำประปา	๓	๑๒.๓	๑๕.๕	๖.๗
ก่อสร้างห้องสมุดประชาชน	๕	๑๒.๖	๑๕.๕	๕.๕

แหล่งที่มา : ผู้เขียนสรุปและปรับปรุงจากวิระศักดิ์ เครือเทพ (๒๕๕๑ : ๗๑-๗๓)

หมายเหตุ : หน่วยของวงเงินกู้ : ล้านบาท

ลำดับการณ์ของการกู้ยืมเงินของเทศบาลตำบลน้ำก่ำ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ : องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำในขณะนั้นซึ่งได้กู้เงินจาก
ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) เมื่อปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จำนวนต้นเงินกู้ ๑๔,๐๐๐,๐๐๐
บาท เพื่อดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แต่องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำผิฉัดชำระ
หนี้เงินกู้ (คณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๕๕ : ๑)

ปัญหาในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒ : ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ได้ฟ้ององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำและผู้ค้าประกันต่อศาลจังหวัดนครพนม แต่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลจังหวัดนครพนมได้พิพากษายอม (คณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๕๕ : ๑)

๓ กันยายน ๒๕๕๓ : มีการหารือจากจังหวัดนครพนมต่อกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นว่า เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลจังหวัดนครพนมได้พิพากษายอมในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒ นั้น ตามบันทึกข้อตกลงการปรับปรุงโครงสร้างหนี้กรณีศาลมีคำพิพากษาแล้ว เมื่อ อบต.น้ำก่ำยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลน้ำก่ำแล้ว จะตั้งเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพื่อใช้หนี้เงินกู้ของธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ได้หรือไม่ อย่างไร (จังหวัดนครพนม, ที่ นพ ๐๐๓๗.๓/๑๐๘๘๕ ลงวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๓)

๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๓ : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นตอบข้อหารือจังหวัดนครพนมว่าเงินที่กู้มานั้นมีผลผูกพันต่อ อบต.น้ำก่ำ ดังนั้นเมื่อได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลแล้ว ในมาตรา ๔๒ วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ (และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๔๖) บัญญัติว่า “บรรดางบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ สิทธิเรียกร้อง หนี้ พนักงานส่วนตำบลและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปเป็นของเทศบาลที่จัดตั้งขึ้นนั้น” ดังนั้นเมื่อเงินกู้มีผลผูกพัน อบต.น้ำก่ำและได้โอนไปเป็นของเทศบาลตามกฎหมายดังกล่าว เทศบาลตำบลน้ำก่ำจึงสามารถตั้งเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพื่อชำระหนี้เงินกู้ได้ โดยดำเนินการตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ที่ มท ๐๘๐๘.๓/๑๑๒๑๙ ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๓)

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๔ : จังหวัดนครพนมได้มีหนังสือหารือเรื่องการผูกพันของเงินกู้ต่อ อบต.และการตั้งเทศบัญญัติเพื่อใช้หนี้ ซึ่งมีความเห็นแย้งกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กล่าวคือ เห็นว่าการดำเนินการกู้เงินของเทศบาลตำบลน้ำก่ำนั้นไม่เป็นไปตามกฎหมายกำหนดไว้ แม้ผลในสัญญาจะมีผลสมบูรณ์และผูกพันกับคู่สัญญา แต่เนื่องจากการกระทำของเจ้าหน้าที่เป็นการกระทำที่มีชอบด้วยระเบียบกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ ทั้งนี้หากหนี้ที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐแต่ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยระเบียบกฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้กระทำย่อมรับผิดชอบเป็นการเฉพาะตัวตามมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙

ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้กระทำการแทนเทศบาลตำบลน้ำก่ำจึงต้องรับผิดชอบในการกระทำเป็นการเฉพาะตัว ไม่ผูกพันต่อองค์กรเพราะไม่ได้ทำตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติ

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ : เนื่องจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและจังหวัดนครพนมมีความเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นหรือ ดังนั้นกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจึงส่งเรื่องให้คณะกรรมการกฤษฎีกาวินิจฉัย เพื่อให้เกิดความรอบคอบ และมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนถูกต้องในข้อกฎหมาย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ที่ มท. ๐๘๐๘.๓/๙๖๐๘ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๔)

๔ มกราคม ๒๕๕๕ : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตอบข้อหารือกรณีภาระหนี้เงินกู้ของเทศบาลตำบลน้ำก่ำ (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ) ต่อกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น โดยคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความโดยสรุป คือ

เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกู้เงินได้ การกระทำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำในการทำสัญญากู้เงินจึงเป็นการกระทำเกินอำนาจหน้าที่ของนิติบุคคลและไม่ผูกพันนิติบุคคลตามมาตรา ๗๗ และมาตรา ๘๒๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สัญญากู้เงินดังกล่าวจึงไม่ผูกพันองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ แต่มีผลผูกพันเฉพาะตัวบุคคลซึ่งทำการแทนและผู้ค้ำประกันสัญญากู้เงินดังกล่าวเป็นการส่วนตัว

นอกจากนี้การที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งมีผลเป็นการยอมรับหนี้ตามสัญญากู้เงินนั้น คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ ๑) เห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวไม่ผูกพันองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ เนื่องจากเป็นการทำสัญญายอมรับหนี้ของบุคคลอื่นมาเป็นหนี้ขององค์การบริหารส่วนตำบล จึงมีผลอย่างเดียวกับการกู้เงินขึ้นใหม่ นั่นเอง การดำเนินการในขณะที่ยังไม่มีระเบียบของกระทรวงมหาดไทยจึงยังไม่อาจกระทำการที่สัญญากู้ยืมเงินกับธนาคารกรุงไทยในชั้นต้นและการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นศาลไม่มีผลผูกพันองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำแล้ว

เมื่อมีการโอนงบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ สิทธิเรียกร้อง หนี้ พนักงานส่วนตำบล และลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำมาเป็นของเทศบาลตำบลน้ำก่ำ ตามมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ หนี้ตามสัญญากู้เงินและสัญญาประนีประนอมยอมความจึงไม่ถูกโอนไปเป็นของเทศบาลตำบล

ปัญหาในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

น้ำก่ำ เทศบาลตำบลน้ำก่ำจึงไม่อาจตราเทศบัญญัติงบประมาณเพื่อขอใช้หนี้ตามสัญญาดังกล่าวได้

๓๐ มกราคม ๒๕๕๕ : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นแจ้งเรื่องหารือกรณีภาระหนี้เงินกู้ของเทศบาลตำบลน้ำก่ำ (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ) ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ยกเว้นจังหวัดนครพนม อันเป็นการแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแจ้งแก่องค์การบริหารส่วนตำบลในทุกจังหวัดเพื่อเป็นบทเรียนของ อบต.ทั่วประเทศ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ที่ มท ๐๘๐๘.๓/ว ๒๔๙ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๕)

๖. ถอดบทเรียน : กรณีปัญหาการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ

(๑) ความจำเป็นในการกู้ยืม หลักการและข้อเท็จจริง

การจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น กล่าวได้ว่าไม่มีความเหมาะสมและเป็นธรรม เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับเงินอุดหนุนต่อหัวน้อยเกินไป หากการจัดสรรงบประมาณยังคงเป็นอยู่เช่นนี้เนื่องจากกติกาในการจัดสรรภาษีแบ่งและเงินอุดหนุนยังคงมีลักษณะที่ไม่เป็นระบบ และต้องยอมรับความเป็น อบต.และเทศบาลมีที่มาแตกต่างกันและไม่ได้เกิดพร้อมกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว **การจัดสรรทรัพยากรภาครัฐเพื่อสนับสนุนเทศบาลและ อบต.ยังมีอคติที่เอื้อต่อเมืองมากกว่าชนบทอยู่** (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, ๒๕๕๓ : XXV,๑๗๗,๒๐๑) ซึ่งดูจะสอดคล้องกับงานของอุดม ทุมไชลิต (๒๕๕๐ : ๒๙๑-๒๙๒) ที่ได้ศึกษาความเสมอภาคในการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพบว่าการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่ อบต.ในประเทศไทยในช่วงระยะเวลาห้าปี (๒๕๔๕-๒๕๔๙) ไม่ได้มีการคำนึงถึงตัวแปรด้านความเสมอภาค ทำให้ผลของการจัดสรรเงินอุดหนุนเป็นไปอย่างเหลื่อมล้ำ กล่าวคือ **องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการจัดสรรน้อยกว่าที่พึงจะเป็นอย่างมาก** ดังนั้นจึงควรปรับปรุงแนวทางในการจัดสรรโดยให้เพิ่มตัวแปรเรื่องความเสมอภาคเข้าไปในหลักเกณฑ์ เพื่อจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เมื่อเป็นดังนี้การขอรับเงินจากรัฐบาลหรือส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อนำมาลงทุน เป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถวางแผนในการควบคุมได้ทั้งหมด ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการกู้ยืมเงินหรือการก่อหนี้สาธารณะเพื่อนำมาใช้ในการลงทุนของท้องถิ่น ซึ่งขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้บริหารท้องถิ่น และขึ้นอยู่กับศักยภาพทางการเงินการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง (วิระศักดิ์ เครือเทพ, ๒๕๕๑ : ๖๙) รวมทั้งต้องคำนึงถึงกฎระเบียบที่ให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทในการดำเนินการด้วย

(๒) การจัดสรรเงินที่ไม่เป็นธรรมตามสภาพความจำเป็นของพื้นที่

การจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น กล่าวได้ว่าไม่มีความเหมาะสมและเป็นธรรม เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับเงินอุดหนุนต่อหัวน้อยเกินไป หากการจัดสรรงบประมาณยังคงเป็นอยู่เช่นนี้เนื่องจากกติกากในการจัดสรรภาษีแบ่งและเงินอุดหนุนยังคงมีลักษณะที่ไม่เป็นระบบและต้องยอมรับความเป็น อบต.และเทศบาลที่มีที่มาแตกต่างกันและไม่ได้เกิดพร้อมกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว **การจัดสรรทรัพยากรภาครัฐเพื่อสนับสนุนเทศบาลและ อบต.ยังมีอคติที่เอื้อต่อเมืองมากกว่าชนบทอยู่** (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, ๒๕๕๓ : XXV,๑๗๗,๒๐๑) ซึ่งดูจะสอดคล้องกับงานของอุดม ทุมไธสิต (๒๕๕๐ : ๒๙๑-๒๙๒) ที่ได้ศึกษาความเสมอภาคในการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพบว่าการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่ อบต.ในประเทศไทยในช่วงระยะเวลาห้าปี (๒๕๔๕-๒๕๔๙) ไม่ได้มีการคำนึงถึงตัวแปรด้านความเสมอภาค ทำให้ผลของการจัดสรรเงินอุดหนุนเป็นไปอย่างเหลื่อมล้ำ กล่าวคือ **องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการจัดสรรน้อยกว่าที่พึงจะเป็นอย่างมาก** ดังนั้นจึงควรปรับปรุงแนวทางในการจัดสรรโดยให้เพิ่มตัวแปรเรื่องความเสมอภาคเข้าไปในหลักเกณฑ์ เพื่อจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เมื่อเป็นดังนี้การขอรับเงินจากรัฐบาลหรือส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อนำมาลงทุนเป็นสิ่งที้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถวางแผนในการควบคุมได้ทั้งหมด ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการกู้ยืมเงินหรือการก่อหนี้สาธารณะเพื่อนำมาใช้ในการลงทุนของท้องถิ่น ซึ่งขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้บริหารท้องถิ่นและขึ้นอยู่กับศักยภาพทางการเงินการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง (วิระศักดิ์ เครือเทพ, ๒๕๕๑ : ๖๙) รวมทั้งต้องคำนึงถึงกฎระเบียบที่ให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทในการดำเนินการด้วย

นายรัฐวุฒิชัย ใจกล้า รองประธานชมรมท้องถิ่นไทยแห่งประเทศไทย (วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๗๗๒๔ ข่าวสดรายวัน) ได้กล่าวถึงเรื่องการไม่ให้อำนาจ อบต.ในการกู้เงินนี้ว่า “หากรัฐบาลไม่เห็นด้วยที่จะให้ อบต. กู้เงินจากธนาคารรัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณให้แก่ อบต. เพื่อใช้ในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ”

นอกจากการกำหนดให้มีแนวทางที่ให้ อบต.กู้ได้แล้ว หากแนวทางดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจจากนักการเมืองในระดับชาติ วิธีการหนึ่งที่ อบต.สามารถทำได้คือ การผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล เพื่อให้เข้าเงื่อนไขในการขอกู้ของเทศบาลตำบล ซึ่งเทศบาลสามารถดำเนินการขอกู้ได้นั่นเอง

(๓) สภาพที่ไม่เอื้อในการให้อิสระทางการคลังของ อบต.จากรัฐบาล

ดังได้นำเสนออำนาจทางการเมืองในการส่งเสริมการกู้ยืมเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว จะเห็นพลวัตที่สำคัญในการกำหนดเจตจำนงของฝ่ายการเมืองที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ ดังนี้

ประการแรก อคติที่มีต่อการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท กล่าวคือ แม้จะมีแนวทางในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ในการให้อำนาจแก่องค์การบริหารส่วนตำบลในการกู้ยืมได้ แต่เวลาล่วงมากกว่าสองทศวรรษทำให้ อบต.ไม่สามารถกู้ยืมเงินได้เพราะติดขัดเรื่องกฎระเบียบที่เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการผลักดันให้อำนาจแก่องค์การบริหารส่วนตำบลในการขอกู้เงิน เพราะภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลอาจกู้เงินจากกระทรวง ทบวง กรม องค์กร หรือนิติบุคคลต่างๆได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และการกู้เงินนั้นให้ไปไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย แต่ปัจจุบันยังไม่มี ความชัดเจนว่าระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่จะกำหนดแนวทางในเรื่องดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อใด ดังนั้นในทางกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่สามารถกู้เงินได้

ประการที่สอง การรวมศูนย์อำนาจ : ความไม่จริงใจต่อการกระจายอำนาจทางการคลังและมักมีการต่อรองทางการเมืองของนักการเมืองระดับชาติ จะเห็นได้ว่าอำนาจทางการเมืองระดับชาติมีส่วนอย่างมากในการกำหนดความเป็นอิสระทางการคลังและอำนาจอิสระทางการปกครอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานคติทางการเมืองของนักการเมืองที่มีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เมื่อมีการดึงอำนาจกลับมาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทำให้คณะกรรมการการปกครองส่วนท้องถิ่นมีการประชุม ครั้งที่ ๖๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบการปกครองแบบกระจายอำนาจเพื่อทำหน้าที่อย่างอิสระ คำสั่งที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ น่าจะเป็นแนวทางของการกระจายอำนาจแล้ว ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีความประสงค์ที่อยากจะมิอิสระตามการปกครองที่เน้นการกระจายอำนาจด้วย แต่เมื่อพิจารณาคำสั่งที่ ๔๔๙/๒๕๕๓ แล้ว เห็นว่าเป็นการกระทำที่รวบอำนาจไว้ซึ่งไม่น่าจะสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจ

ดังนั้นจึงมีการสอบถามถึงที่มาของการยกเลิกคำสั่งที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ ว่าแท้จริงแล้วมีเจตนารมณ์เป็นอย่างไร หลังจากที่ประชุมกรรมการได้รับฟังข้อชี้แจงของทุกฝ่ายแล้ว เห็นว่าอำนาจในการอนุมัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลกู้เงิน รวมทั้งให้

ความเห็นชอบให้เมืองพัทยาจำหน่ายพันธบัตรหรือกู้เงินนั้นสมควรจะไปอยู่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมากกว่า เพราะผู้ว่าราชการจังหวัดย่อมมีวิจรรย์ญาณ รู้จักพื้นที่และทราบว่าโครงการที่ขอกู้มีความจำเป็นหรือไม่ ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง ผู้ว่าราชการจังหวัดถือเป็นผู้นำจะทราบถึงศักยภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ

อย่างไรก็ตามการให้อนุมัติเงินกู้ของผู้ว่าราชการจังหวัดต้องมีความละเอียดรอบคอบ คือมีกรอบอย่างเคร่งครัด เพราะหากผู้ว่าราชการจังหวัดละเลยจนทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหนี้มาก ผู้บริหารคนต่อไปที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งจะต้องมาชดใช้หนี้แทน ทำให้การบริหารจัดการมีความยากลำบากขึ้น ทั้งนี้ในเรื่องการพิจารณาอนุมัติหรือเห็นชอบในการกู้เงินของเทศบาล อบจ. นั้น ปัจจุบัน (๒๕๕๕) ได้มีการมอบอำนาจกลับมาให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้ง การเปลี่ยนแนวทางเกี่ยวกับการกู้เงินนี้ทำให้เกิดความสับสนแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมาก ทั้งนี้อาจพิจารณาพลวัตรของอำนาจในการพิจารณาอนุมัติเงินกู้ของ อบจ. เทศบาลและเมืองพัทยาได้จากตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ แสดงพลวัตรของอำนาจในการพิจารณาอนุมัติเงินกู้ของ อบจ. เทศบาลและเมืองพัทยา

คำสั่ง	ผู้มีอำนาจในการพิจารณาอนุมัติเงินกู้	หมายเหตุ
กระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑	การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑
กระทรวงมหาดไทยที่ ๔๔๙/๒๕๕๓	เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลกู้เงิน รวมทั้งการให้ความเห็นชอบให้เมืองพัทยาจำหน่ายพันธบัตรหรือเงินกู้	ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๓ เป็นกรยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑
กระทรวงมหาดไทยที่ ๖๔/๒๕๕๕	การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๕๕ มีการกำหนดกรอบวงเงินในการกู้คือไม่เกิน ๕๐ ล้านบาท

แหล่งที่มา : ผู้เขียนประมวลสรุปจากคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑, ที่ ๔๔๙/๒๕๕๓ และคำสั่งที่ ๖๔/๒๕๕๕

(๔) ความไม่เข้าใจของนักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการประจำในระเบียบปฏิบัติที่ให้อำนาจ

เป็นที่ชัดเจนว่าการกู้เงินขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นไม่สามารถดำเนินการได้ แต่การที่องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำได้ดำเนินการทำสัญญากู้เงินจากธนาคาร กรุงไทย จำกัด (มหาชน) เมื่อปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จำนวนต้นเงินกู้ ๑๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานนั้นย่อมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

ประการแรก อาจเป็นความผิดพลาดจากฝ่ายการเมือง เพราะมีความต้องการในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ อีกทั้งปฏิเสธไม่ได้ที่ต้องเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารท้องถิ่นเพราะเป็นแนวนโยบายของนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลน้ำก่ำ (มติชน ๒ : ๒๕๕๕) อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม กล่าวว่า **“เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สามคนกู้ร่วมกัน คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนเก่า ปลัด อบต. และหัวหน้ากองคลัง อบต. เป็นการกู้โดยไม่มีหลักทรัพย์ พอกู้ไป อบต.ก็ตั้งข้อบัญญัติ อบต.ชำระหนี้ไม่ได้ ที่ผ่านมาก็ชำระหนี้ไปล้านกว่าบาทเท่านั้นเอง”**

ประการที่สอง เป็นความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจไม่เข้าใจในระเบียบปฏิบัติของข้าราชการส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ทั้งหัวหน้าส่วนการคลัง และปลัด อบต. ก็มีส่วนในการดำเนินการเพื่อกู้ยืมเงิน สามารถตั้งข้อสังเกตได้สองประการ คือ ประการแรก คือ ข้าราชการประจำไม่ทราบภาวะเบียบ หรืออีกประการหนึ่งคือ ใจไม่ทำเป็นไม่ทราบระเบียบเพื่อนำเงินมาพัฒนาพื้นที่

ประการที่สาม เป็นการเปิดมิติใหม่และเป็นข้อสังเกตที่มีค่าต่อการพิจารณาให้อำนาจกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อพิจารณาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการกำหนดทิศทางการกู้เงินขององค์การบริหารส่วนตำบล

นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ สตง.ที่มีการทักท้วงเรื่องการจัดตั้งงบประมาณในเทศบัญญัติรายจ่ายของเทศบาล นายอำเภอในฐานะผู้กำกับดูแลได้สะท้อนให้เห็นว่า

“ปัจจุบัน อบต.น้ำก่ำยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบลน้ำก่ำแล้ว ผมสอบถามไปทางเทศบาลตำบลน้ำก่ำได้ความว่า ทางเทศบาลอาจจะตั้งงบประมาณเพื่อชำระหนี้ แต่ทางสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินภาคมาทราบเรื่องก็ทักท้วง แต่เป็นเพียงการทักท้วงด้วยวาจา ยังไม่ทักท้วงเป็นหนังสือ” (นายอำเภอธาตุพนม, ๒๕๕๕ : มติชน ๒)

ทั้งนี้เมื่อเกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ นายกรัฐมนตรีก็มีความรอบคอบระมัดระวังมากขึ้น การที่ธนาคารกรุงไทยจัดให้มีการระดมหนี้หรือให้รับสภาพหนี้นั้น นายกรัฐมนตรีมีการแจ้งไปทางกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีการสอบถามทางกรมฯว่า จะทำได้หรือไม่ ทางกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นก็แจ้งกลับมาว่า อาจจะต้องเทศบัญญัติชำระหนี้ได้ ทางเทศบาลก็ไม่แน่ใจ ก่อนหน้านั้นนายกรัฐมนตรีได้มีการสอบถามจากผู้รู้ก็ได้คำแนะนำว่า ไม่ควรลงนามรับสภาพหนี้ เพราะจะทำให้นายกรัฐมนตรีรับผิดชอบ จึงทำให้นายกรัฐมนตรีรอกกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้มีการรับแจ้งจากทางกรมฯว่า อาจจะใช้คืนได้ แต่ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ (นายกรัฐมนตรีเทศบาลตำบลน้ำก่ำ, มติชน ๒ : ๒๕๕๕)

(๕) สถาบันการเงินมีความจำเป็นต้องรู้เงื่อนไขบางประการเกี่ยวกับกิจการของท้องถิ่น

ในการกู้ยืมเงินนั้นจะมีฝ่ายหนึ่งคือผู้กู้ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งคือผู้ให้กู้ สถาบันการเงินที่ให้ผู้กู้ก็ควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอำนาจของท้องถิ่นบ้าง ดังที่นายอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม กล่าวถึงกรณีของ อบต.น้ำก่ำโดยมองว่า “จะว่าเป็นความผิดของนายก อบต. น้ำก่ำ แต่เพียงฝ่ายเดียวก็ไม่ได้ เพราะธนาคารผู้ให้กู้ คือ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) เป็นแบงก์รัฐน่าจะรู้กฎระเบียบดี หรืออย่างน้อยต้องศึกษากฎระเบียบด้วย” (นายอำเภอธาตุพนม, มติชน ๒, ๔ มีนาคม ๒๕๕๕)

ในการกู้เงินไปเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานนั้น นายประสิทธิ์ วสุภัทร ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่อาวุโส สายงานธุรกิจขนาดกลาง ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์มติชนว่า

“ทาง อบต.น้ำก่ำมาขอกู้ โดยผ่านมติความเห็นชอบของสภาตำบล และนายทะเบียนท้องถิ่นจึงได้ให้ความเห็นชอบและเงินดังกล่าวก็นำไปพัฒนาท้องถิ่นจริง เรียกว่าทำโดยถูกต้อง ทางธนาคารจึงให้กู้ไป...ความเห็นของผม ถ้าคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความอย่างนี้ อาจทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นเดือดร้อน เพราะเป็นการนำไปพัฒนาท้องถิ่นจริง แต่ต้องมาเป็นฝ่ายรับผิดชอบ ซึ่งอย่างไรก็ตาม ทางธนาคารคงให้ฝ่ายกฎหมายดำเนินการต่อไป

ปัจจุบันทางธนาคารได้ออกระเบียบกระจายไปตามสาขาต่างๆ แล้วว่า การกู้เงินของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีได้เฉพาะ อบจ. และเทศบาล แต่ไม่รวมถึงระดับ อบต. และที่ผ่านมาก็มีอยู่ อบต.น้ำก่ำเพียงแห่งเดียวที่ได้กู้ไป ที่อื่นไม่มี”

บทบาทในการกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

เมื่อเป็นดังที่กล่าวมานี้ผู้ดำเนินการทางธุรกิจและสถาบันการเงินมีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้กับกรณีที่เกิดขึ้น ซึ่งต้องเรียนรู้การดำเนินการของท้องถิ่นที่กระทบต่อกิจการของตน อย่างไรก็ตามองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะองค์กรทางปกครองต้องมีความละเอียดรอบรอบในการทำธุรกรรมทางการเงิน เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในพื้นที่เช่นกัน

๗. บทส่งท้าย

การกู้ยืมเงินขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และเมืองพัทยา กฎหมายจัดตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทนั้น กำหนดให้ต้องผ่านการอนุญาตของสภาท้องถิ่นและต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงจะสามารถขอเสนอกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ของท้องถิ่นได้ แต่ในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ฝ่ายบริหารที่จะกู้ต้องดำเนินการขอความเห็นจากสภาท้องถิ่นและต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการกู้เงินขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ และให้อำนาจแก่องค์การบริหารส่วนตำบลในการกู้ในเชิงหลักการ แต่ในทางปฏิบัติ อบต.ไม่สามารถกู้เงินได้ เพราะระยะเวลาจะเข้าสู่ทศวรรษแห่งการเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบล ก็ไม่ได้มีการตราระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่ให้อำนาจในการกู้ยืมเงินของ อบต.แต่ประการใด และไม่มีแม้แต่แนวทางที่จะส่งเสริมให้ อบต.แสวงหารายได้จากแหล่งเงินกู้ ในเชิงโครงสร้างจึงเป็นเพียงการกำหนดหลักการที่มีได้มีการดำเนินการต่อ จึงเป็นการปิดกั้นองค์การบริหารส่วนตำบลทางอ้อมนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเพื่อพิจารณาดังกล่าว มีความจำเป็นที่รัฐต้องทบทวนนโยบายในการให้อำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลในการกู้ยืมเงินแล้วหรือไม่ ทั้งที่มีอำนาจหน้าที่ที่เอื้อให้ อบต.สามารถกู้ได้ในเชิงหลักการ แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถกู้ได้ เป็นการปิดกั้นสิทธิขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือไม่ การกู้เงินอาจไม่ใช่เรื่องที่ดี หากรัฐควรมีแนวทางในการแนะนำแก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น แหล่งเงินกู้ ระยะเวลาในการจ่ายเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย รวมถึงการกำหนดเพดาน หรือนโยบายที่สามารถเอื้อให้เกิดการกู้เพื่อลงทุนในโครงการที่เป็นประโยชน์แก่การให้บริการประชาชน

ข้อเสนอเพื่อพิจารณาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านรายได้และการกู้เงินที่เป็นอยู่ การแสวงหาแหล่งทุนอื่นๆ เพื่อพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล จึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาทุน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการขอรับบริจาค หรือการจัดกิจกรรมในทางพาณิชย์ หรือการขอสนับสนุนจากส่วนราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศ (หากเป็นไปได้) แต่ที่เห็นชัดเจนที่สุดในปัจจุบันคือ อปท.มักเน้นไปที่การต่อรองกับการเมืองระดับชาติเพื่อขอเงินอุดหนุน ซึ่งในเรื่องนี้มีความจำเป็นที่รัฐต้องมีหลักเกณฑ์เรื่องความจำเป็นสำหรับพื้นที่ที่ประชาชนเดือดร้อนมากกว่าความจำเป็นทางการเมือง นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจำเป็นต้องแสวงหาช่องทางรายได้อื่นๆ ที่กฎหมายให้อำนาจแก่ตนในการจัดเก็บภาษี

ข้อเสนอเพื่อพิจารณาต่อประชาชน ซึ่งประชาชนนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องสนใจและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการกู้เงินมานั้น ประชาชนต้องใส่ใจต่อการใช้จ่ายเงินในโครงการที่มีการดำเนินการ ในขณะที่ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลเองก็มีความจำเป็นที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงบประมาณของท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อสะท้อนบทบาทในการเป็นเจ้าของท้องถิ่นนั้น

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ๒๕๕๓. **หนังสือที่ มท. ๐๘๐๘.๓/๑๑๒๑๙.** ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๓.

..... ๒๕๕๔. **หนังสือที่ มท. ๐๘๐๘.๓/๙๖๐๘.** ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.

..... ๒๕๕๕. **หนังสือที่ มท. ๐๘๐๘.๓/ว ๒๔๙.** ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๕.

โกวิท พวงงาม. ๒๕๕๐. **การปกครองท้องถิ่นว่าด้วยทฤษฎี แนวคิดและหลักการ.** กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

คณะกรรมการกฤษฎีกา. ๒๕๕๕. **บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง ภาระหนี้เงินกู้ของเทศบาลตำบลน้ำก่ำ (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำก่ำ) เรื่องเสร็จที่ ๑ / ๒๕๕๕.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

คณะกรรมการการปกครองส่วนท้องถิ่น. ๒๕๕๓. **สรุปผลการประชุมคณะกรรมการการปกครองส่วนท้องถิ่น ครั้งที่ ๖๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุมคณะกรรมการ หมายเลข ๓๕๐๑ ชั้น ๕ อาคารรัฐสภา ๓.** กรุงเทพมหานคร : สำนักกรรมการ.

คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑. เรื่อง การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย. ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑.

คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๔๙/๒๕๕๓. เรื่อง ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๕๒/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑ เรื่อง การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย. ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๓.

คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๖๔/ ๒๕๕๕. เรื่อง การมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และเมืองพัทยา กู้เงิน. ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๕๕.

จรัส สุวรรณมาลา. ๒๕๔๑. แนวทางการตรากฎหมายเกี่ยวข้องกับการกู้เงินขององค์การปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. ใน **วารสารธรรมศาสตร์**. พฤษภาคม-สิงหาคม, กรุงเทพมหานคร : มปท.

จังหวัดนครพนม. ๒๕๕๓. **หนังสือที่ นพ ๐๐๓๗.๓/๑๐๘๙๕**. ลงวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๓. ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. ๒๕๕๓. **การคลังท้องถิ่น รวมบทความวิจัยเพื่อเพิ่มพลังให้ท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด.

_____ . ๒๕๔๘. **มติชนรายวัน**. วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และกอบกุล ราษฎร์นคร. ๒๕๕๒. **การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการจัดบริการสาธารณะที่ดี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.).

นวนน้อย ตริรัตน์และคณะ. ๒๕๔๖. **รายงานวิจัย (บทสรุปสำหรับผู้บริหาร) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล**.

ปธาน สุวรรณมงคล. ๒๕๔๘. การเมืองท้องถิ่น การเมืองของใคร โดยใคร และเพื่อใคร ใน **เอกสารการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๔๘ เรื่องการเมืองฐานประชาชน : ความยั่งยืนของประชาธิปไตย**. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

ปรีชา สุวรรณทัต. ๒๕๕๔. **วิชาธรรมศาสตร์ว่าด้วยการคลัง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๒, ๑๗ พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๑๔ ก / ๔๘. พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๔๖ (๒๕๔๖, ๒๒ ธันวาคม). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ ๑๒๔ ก/๑.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ (๒๕๒๘, ๓๑ สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๑๕/๑ พ.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๒ (๒๕๕๒, ๑๓ พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๒๖ ตอนที่ ๘๕ ก.

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๖ (๒๕๔๖, ๑๗ มิถุนายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๕๕ ก.

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๒ (๒๕๕๒, ๖ พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๒๖ ตอนที่ ๘๔ ก.

งานในการกึ่งมีเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลในประเทศไทย

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๖ (๒๕๔๖, ๔ พฤศจิกายน).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๐๙ ก.

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๒ (๒๕๕๒, ๑๓ พฤศจิกายน).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๒๖ ตอนที่ ๘๕ ก.

มติชน ๑. ๒๕๕๕. **อบต.กู้เงิน.** [ออนไลน์], ๒ มีนาคม ๒๕๕๕.

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1326275931&grpId=00&catid=000

มติชน ๒. ๒๕๕๕. **อบต.กู้เงิน.** [ออนไลน์], ๔ มีนาคม ๒๕๕๕.

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1326783021&grpId=00&catid=00

รัฐภูมิชัย ใจกล้า. ๒๕๕๕. **หนังสือพิมพ์แนวหน้า.** ฉบับวันพุธที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

_____. ๒๕๕๕. **ข่าวสดรายวัน.** วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๗๗๒๔.

วีระศักดิ์ เครือเทพ. ๒๕๕๑. **การเสริมสร้างสุขภาพทางการคลังขององค์กรปกครอง**

ส่วนท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

วุฒิสาร ตันไชย. ๒๕๕๒. **ยุทธศาสตร์การปกครองท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

เวียงรัฐ เนติโพธิ์. ๒๕๕๑. **การกระจายอำนาจกับแบบแผนใหม่ของเครือข่ายอิทธิพล.**

ใน **ก้าว (ไม่) พันประชานิยม กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น.** ณรงค์ เพชรประเสริฐ. เศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพมหานคร : เอเดชั่นเพรส โปรดักส์. หน้า ๕๙-๑๐๖.

ศูนย์พัฒนาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ๒๕๕๐. **รายงาน**

วิจัยเรื่อง ความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายขั้นตอนการดำเนินงานและ การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๗ จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง).

สกล วรรณวุฒินา. ๒๕๕๒. **การคลังและการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน**

ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสพการณ์และบทเรียนของประเทศไทย. ใน ธรรมชาติและการคลังท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว.

สถาบันพระปกเกล้า. ๒๕๕๑ ก. **ถอดรหัสสร้างวัดพระปกเกล้า'๕๐.** กรุงเทพมหานคร :

จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

_____. ๒๕๕๑ ค. **สร้างการปกครองท้องถิ่น ให้เป็นรากฐานพัฒนา**

ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : ส เจริญการพิมพ์.

สถาบันพัฒนาสยาม. ๒๕๕๕. **ดูผลการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. [ออนไลน์],
๔ มีนาคม ๒๕๕๕. <http://www.siamdi.com/view.article.php?articleid=0015>

โสภณ ตะติไชติพันธ์ ภัคดี ศิวะพรชัย และนาวาเอก ณรงค์เดช สภาอนุชาต. ๒๕๕๕.

การกระจายอำนาจทางการคลัง. [ออนไลน์], ๔ มีนาคม ๒๕๕๕.

<http://thaipubliclaw.tripod.com/L569.html>.

อุดม ทুমไชลิต. ๒๕๕๐. ความเสมอภาคในการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำและการแสวงหาทางออก. ใน
**วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (การประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์
ระดับประเทศ ครั้งที่ ๑ พฤษภาคม-สิงหาคม เล่มที่ ๒)**. กรุงเทพมหานคร :
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. ๒๕๕๒ ก. **แปรถิ่นเปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็น
รากฐานของประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Kim, Aehyung. 2008. **Decentralization and the Provision of Public Services : Framework
and Implementation**. In Policy Research Working Paper. The World Bank
Development Economics Capacity Building, Partnership, and Outreach
Team. January 2008.

Manor, James. 1999. **The Political Economy of Democratic Decentralization**.
Washington, D.C. : World Bank.

Treisman, Daniel. 2007. **The Architecture of Government : Rethinking Political
Decentralization**. Cambridge ; New York : Cambridge University Press.

การสร้างความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาธรรมาภิบาลชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
Citizenship Case Study : Bandung Community Good Governance Udonthani Province

พรรณราย ชันธกิจ*

๑. บทนำ

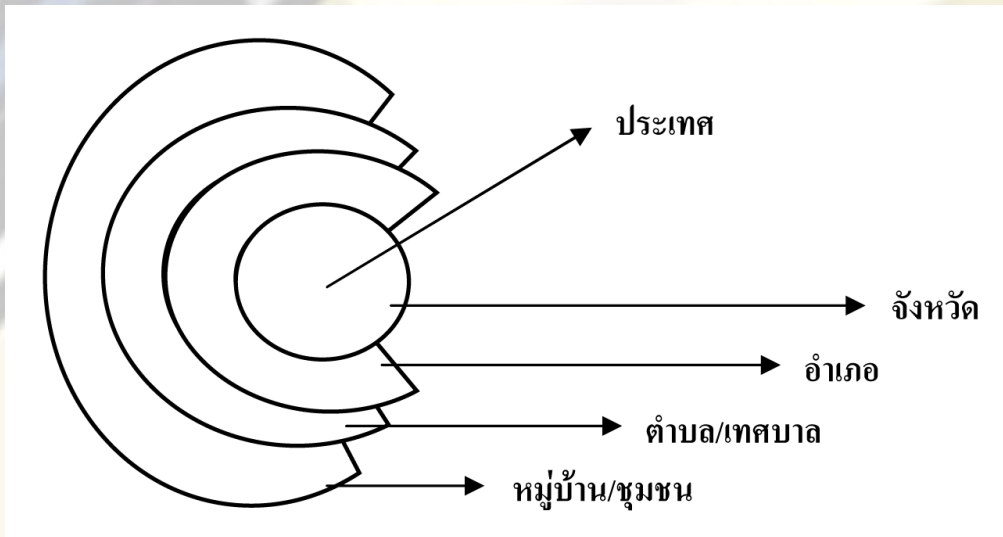
จังหวัดอุดรธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๕๖๔ กิโลเมตร มีสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางอากาศและการท่องเที่ยว แบ่งการปกครองออกเป็น ๒๐ อำเภอ อำเภอบ้านดุง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูงสลับที่ราบดอน และที่ราบลุ่ม ประมาณ ๕๐% และเป็นหนึ่งในอำเภอที่อยู่ในโครงการแผนที่ทำดีของจังหวัด อำเภอบ้านดุงมี ๑๒ ตำบล ๑๔๗ หมู่บ้าน มีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ๑ เทศบาลเมือง ๓๔ ชุมชน ซึ่งเทศบาลเมือง เรียกว่า เทศบาลเมืองบ้านดุง หรือตำบลศรีสุทโธ ซึ่งจะอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนของชุมชนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงถึงการดำเนินงานของธรรมาภิบาลชุมชนอันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้ง จนกระทั่งได้ขยายเครือข่ายต่อเนื่องไปยังตำบลอื่น ๆ ในอำเภอบ้านดุงด้วย

* kantaghit@yahoo.com

๒. แนวคิด ความเป็นมาและกระบวนการจัดตั้งธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

(๑) แนวคิดและความเป็นมาของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี การจัดตั้งธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีแนวคิดจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งประเทศไทยเสมือนเป็นต้นไม้ที่มีแก่นอันแข็งแรงและยืนหยัดได้อย่างมั่นคง ธรรมนูญชุมชนก็เป็นองค์กรหนึ่งที่เปรียบเสมือนเปลือกอันแข็งแรงคอยปกป้องประเทศ หากมองด้านฐานรากของต้นไม้ ธรรมนูญชุมชนก็เปรียบเสมือนรากไม้ที่หยั่งรากลึก สร้างต้นไม้ให้เจริญเติบโตมั่นคงและยั่งยืน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๑ ความเข้มแข็งของประเทศเปรียบเสมือนต้นไม้

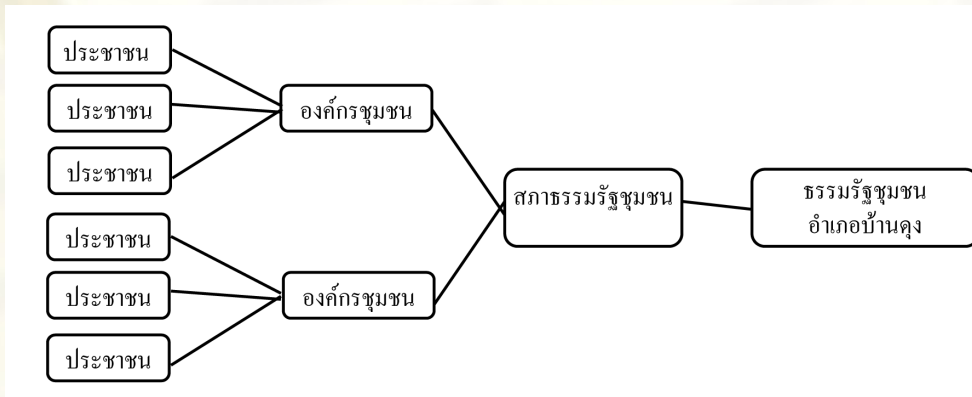
เป็นที่ทราบกันว่า สถาบันการศึกษาไม่สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถได้เท่าที่ควร เพราะคุณภาพของบุคลากรที่ออกจากระบบการศึกษาลดลงและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้น้อยมาก ร่วมกับยุทธศาสตร์การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรภาคประชาชน ชุมชนในอำเภอบ้านดุง จึงพัฒนาองค์กรตามแนวนโยบายศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เรียกว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสุทโธ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระยะเวลาแรกเป็นการรวมตัวกันของบุคคล

การสร้างความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ผู้มีจิตอาสาในการทำงานเผยแพร่ความคิดและวิธีการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อหาทาง ยุติปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนให้หมดสิ้น โดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ อย่างแท้จริง ร่วมกันผลักดันให้โครงการต่าง ๆ บรรลุผลโดยยึดหลักธรรมาภิบาลหรือธรรมรัฐ ที่เน้นการกระจายอำนาจและการพัฒนาท้องถิ่นสำหรับสร้างความเข้มแข็งของประชาชน ระดับรากหญ้า จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองบ้านดุง ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “สภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง” หรือ “สภาองค์กรชุมชนคนศรีสุทโธ” โดยระยะแรก มีเป้าหมายร่วมกันเพื่อสร้างธนาคารชุมชน เน้นการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ โดยเป็นองค์กรชุมชนระดับตำบลที่อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแห่งแรกของประเทศไทยจนพัฒนาเป็นเครือข่ายธรรมรัฐชุมชน และเป็นที่ทราบกัน อย่างเป็นทางการ คือ ศูนย์การเรียนรู้ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๑ มีสมาชิก ร่วมก่อตั้ง ๒๖ องค์กร หากนับเป็นจำนวนสมาชิกมี ๒,๖๘๓ ราย มีเงินทุนก่อตั้ง ๗,๘๔๐,๐๐๐ บาท โดยได้รับการสนับสนุนการต่อตั้งจากสถาบันธรรมรัฐชุมชนแห่งประเทศไทย หลังจากนั้น ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงจึงได้ดำเนินการเรื่อยมาตามวัตถุประสงค์ขององค์กร (ธรรมรัฐ ชุมชนอำเภอบ้านดุง, ตุลาคม ๒๕๕๓ : ๑-๒) เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานองค์กรในพื้นที่ ด้านการออมทรัพย์ เน้นพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็ง ปลอดภัยครอบคลุมด้านการเมืองและ อำนาจรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ไม่ทอดทิ้งกัน เน้นช่วยผู้ยากจนด้วยโอกาสและ จัดสวัสดิการชุมชน เพื่อฝึกการมีส่วนร่วมครบวงจรแบบธรรมรัฐด้านการบริหารจัดการและ การสร้างชุมชนเข้มแข็งแก้วิกฤตทุกปัญหา เพื่อร่วมกันพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนที่มีอยู่อย่าง กระจัดกระจายในตำบลและอำเภอให้มีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และ พัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อเป็นศูนย์รวม แห่งการเรียนรู้ ประสานข้อมูล และประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้ ในการดำเนินงานของเครือข่าย จะมีการประชุมหารือหรือคณะกรรมการเป็นประจำ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การแก้ไขปัญหา เป็นศูนย์การเรียนรู้ ประสานข้อมูลและกระจายข่าวสาร ตลอดจนจัดทำเอกสารเผยแพร่ ข่าวสารข้อมูลและประชาสัมพันธ์

ภาพที่ ๒ ขั้นตอนการเป็นธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ปี ๒๕๔๒ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ในโครงการการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (เมนู ๕) เป็นเงิน ๑๑.๕ ล้านบาท ซึ่งธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จัดสรรเงินเป็นเงินทุนหมุนเวียน เงินช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส และสนับสนุนงบบริหารจัดการ ซึ่งมีการเปิดเวทีชุมชนเพื่อรวบรวมรายชื่อผู้ด้อยโอกาสและให้การช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์ และมีการกระจายเงินทุนหมุนเวียนให้แก่ละหุ่มบ้านบริหารจัดการ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ได้รับใบรับรององค์กรระดับตำบลจากสถาบันธรรมรัฐชุมชนแห่งประเทศไทย และร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายสถาบันธรรมรัฐชุมชนแห่งประเทศไทยและเครือข่ายชุมชนนุสทกรรม์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด และในปี ๒๕๕๑ ได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนคนศรีสุทโธตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งสมาชิกของสภาองค์กรชุมชนคนศรีสุทโธมาจากสมาชิกสภาธรรมรัฐชุมชนและผู้นำชุมชนนอกเครือข่ายธรรมรัฐชุมชน โดยมุ่งสู่การร่วมกันพัฒนาเทศบาลเมืองบ้านดุงให้เป็นชุมชนอยู่ดี มีสุข โปร่งใส ใจคุณธรรม นำชีวิต การดำเนินงานมีการจัดทำแผนการดำเนินงานและการปรับปรุงแผนฯ ซึ่งนัดประชุมหารือทุกเดือน การพัฒนาได้แบ่งทีมงานรับผิดชอบไปจัดทำตามฐานงานเดิมของสมาชิกประกอบด้วย ๙ กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มเกษตรพอเพียง กลุ่มองค์กรการเงิน กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มสตรีและเยาวชน กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มสุขภาพ กลุ่มสังคม และกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น

การสร้างความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ปัจจุบันธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีสมาชิกเป็นองค์กรรวม ๖๖ องค์กร หรือ ๖๖ หมู่บ้าน หากนับเป็นรายบุคคลมี ๕,๙๖๙ ราย (ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง, ตุลาคม ๒๕๕๓ : ๑) มีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐ ล้านบาท การช่วยเหลือสมาชิกผู้ด้อยโอกาสจะอยู่ในรูปแบบองค์กรให้เงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพ ดอกเบี้ยร้อยละ ๑ บาท/เดือน กำไรที่ได้จะแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกร้อยละ ๗๐ สมทบกองทุน ส่วนที่สองร้อยละ ๓๐ สมทบเข้าเครือข่ายธรรมรัฐชุมชนเพื่อเป็นงบบริหารจัดการและพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายร่วมกัน ทุกวันที่ ๕ ของเดือนจะมีการจัดเวทีเพื่อเชื่อมโยงแกนนำกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากกลุ่มอื่น ๆ เช่น การแก้ไขปัญหาสมาชิกไม่ชำระเงินกู้ มีการให้ข้อมูลข่าวสาร มีการประสานเชื่อมโยงหน่วยงานภายนอกเพื่อหนุนเสริมการทำกิจกรรมของชุมชน หรือเป็นการอบรมพัฒนาแกนนำ พัฒนาระบบการติดตามตรวจสอบระบบบัญชี การเงิน เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและน่าเชื่อถือ

โครงสร้างการบริหารงานและการดำเนินงานขององค์กรในธรรมรัฐชุมชนจะมีแนวนโยบายที่มุ่งสู่การสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เน้นพึ่งพาตนเองเป็นหัวใจสำคัญ สร้างจิตอาสาของสมาชิกภายในองค์กรให้ตระหนักถึงการร่วมสังเคราะห์และพัฒนาสังคมในชุมชน เพื่อก้าวพ้นจากคำว่ายากจนหรือร่ำรวย และเปลี่ยนแปลงสู่หลักเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความแข็งแกร่งของเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไป ลดความโลภ ลดการแก่งแย่งกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติ พยายามจะขยายแนวร่วมโดยใช้องค์กรตามกฎหมาย สะท้อนความต้องการของคนในท้องถิ่นให้เข้าถึงหลักกระจายอำนาจของรัฐบาล ที่เรียกว่า องค์กรบริหารส่วนตำบล

สภาองค์กรชุมชนจึงเปรียบเสมือนแนวร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนำแนวความคิดแท้จริงของประชาชนท้องถิ่นกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองตามหลักประชาธิปไตย อีกทั้งร่วมสร้างบุคลากรรุ่นใหม่เข้ามารับช่วงงานเพื่อความมั่นคงขององค์กร ประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ประสานงานกับวัดเพื่อสร้างจิตสาธารณะของประชาชน การศึกษาธรรมในกลุ่มต่าง ๆ การสร้างถนนบุญ การส่งเสริมสุขภาพ สร้างหมู่บ้านต้นแบบ และการสนับสนุนการปฏิรูประบบเกษตรกรรมครบวงจร

ดังนั้นความพยายามที่จะสร้างชุมชนเข้มแข็งของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะสร้างจากความพร้อมของจิตใจก่อน เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการร่วมพัฒนาต่อ ๆ ไป ดังคำขวัญที่ว่า **“จิตอาสา ร่วมใจพัฒนา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูคุณธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง หลีกเลียงอบายมุข อยู่เป็นสุขกับครอบครัว”**

(๒) กระบวนการจัดตั้งธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

๑) **ด้านนโยบายการพัฒนา** กระบวนการจัดตั้งธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี มีหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชน ๒ ประเด็น คือ นโยบายของรัฐบาลและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘

๑.๑ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานเริ่มแรกที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันของประชาชนในการก่อตั้งธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีสาระสำคัญที่เน้นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและเน้นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนทุกภาคส่วน มีการส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ประชาชนเทศบาลเมืองบ้านดุงจึงรวมตัวกันวางรากฐานในการดำเนินงานตามแนวนโยบายอย่างชัดเจนในทุกด้าน โดยตระหนักถึงความเข้มแข็งของประชาชนและชุมชน จึงทำให้ประชาชนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในหลักการและแนวคิดของตนเองตามสิทธิเสรีภาพที่ควรจะได้รับ เมื่อประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ดังกล่าวจึงได้มีการรวมตัวกันก่อตั้งเป็นองค์กรภาคเอกชนภายใต้ชื่อ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมพื้นฐาน คือ กองทุนวันละบาท กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เมนู ๕ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์เกลือ สหกรณ์อ้อย สหกรณ์ยางพารา สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านดุงสามัคคี ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเมนู ๕ กลุ่ม

๑.๒ นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ รวม ๓ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับจะมีนโยบายในการพัฒนาที่สอดคล้องกัน อันมีความสำคัญต่อการสนับสนุนและส่งเสริมธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เงื่อนไขและนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ ดังนี้

๑.๒.๑ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔ มีแผนการพัฒนาที่สำคัญ คือ เน้นการมีส่วนร่วมในสังคม และเน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” อีกทั้งมีการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนามาเป็นการพัฒนาบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

การสร้างความเป็นพลเมือง: กรณศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

๑.๒.๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา “คน” ให้รู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ตามหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำมาใช้ควบคู่กับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤติเศรษฐกิจ สร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

๑.๒.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ เน้นการเตรียมพร้อมของ “คนไทย” เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมที่ประเทศจะต้องเผชิญในอนาคต เช่น

- ส่งเสริมให้สังคมไทยมีผู้นำการพัฒนา โดยเฉพาะผู้นำชุมชนและปราชญ์กระจายอยู่ทุกพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทำให้มีชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็ง สามารถเป็นแบบอย่างเพื่อเรียนรู้และประยุกต์ใช้อยู่ทั่วทุกภูมิภาค

- การสร้างความแข็งแกร่งของระบบและโครงสร้างต่าง ๆ ภายในประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

- มุ่งพัฒนาศักยภาพคนในทุกมิติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ครอบครัวยังมีความอบอุ่น มั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็ง

- ส่งเสริมการรวมพลังเป็นเครือข่ายในการพัฒนา สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างศักยภาพและภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก

- เสริมสร้างระบบ โครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารพัฒนาประเทศให้อยู่บนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย โดยบูรณาการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและทุกระดับในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุลเป็นธรรมและยั่งยืน

- มอบอำนาจและกระจายอำนาจการตัดสินใจ การดำเนินการ และการจัดสรรทรัพยากรให้แก่ราชการส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และชุมชน

- ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน และยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน

ธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จึงเป็นองค์กรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน ที่สำคัญ คือ เน้นการบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งที่ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินงานตามแผนและนโยบายที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ

(๓) ลักษณะทั่วไปที่เป็นทางการของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุง

ธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ดำเนินงานในลักษณะกลุ่มกิจกรรม เช่น กิจกรรมกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาท กิจกรรมเรียนรู้ฝึกการเป็นธรรมมาภิบาล กิจกรรมเรียนรู้องค์การการเงินที่เป็นธรรมรัฐ และการจัดสวัสดิการเพื่อชุมชนและคนด้อยโอกาส เป็นต้น โดยมีลักษณะทั่วไปที่เป็นทางการ ดังนี้

๑) ผู้นำของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมและจะส่งชื่อให้นายอำเภอร่วมกันอย่างเป็นทางการ ในขณะที่ผู้นำของกิจกรรม หรือเครือข่ายที่ดำเนินงานภายในองค์กร ตามแต่ละกิจกรรมจะได้รับการคัดเลือกสมาชิกเช่นเดียวกัน แต่จะได้รับการแต่งตั้งจากประธานสภาธรรมนูญชุมชนให้เป็นตัวแทนในแต่ละกลุ่มงาน ซึ่งเรียกว่า ผู้แทน

๒) ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการสภาองค์กรธรรมนูญชุมชนเป็นไปตามรูปแบบการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านตามระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๑

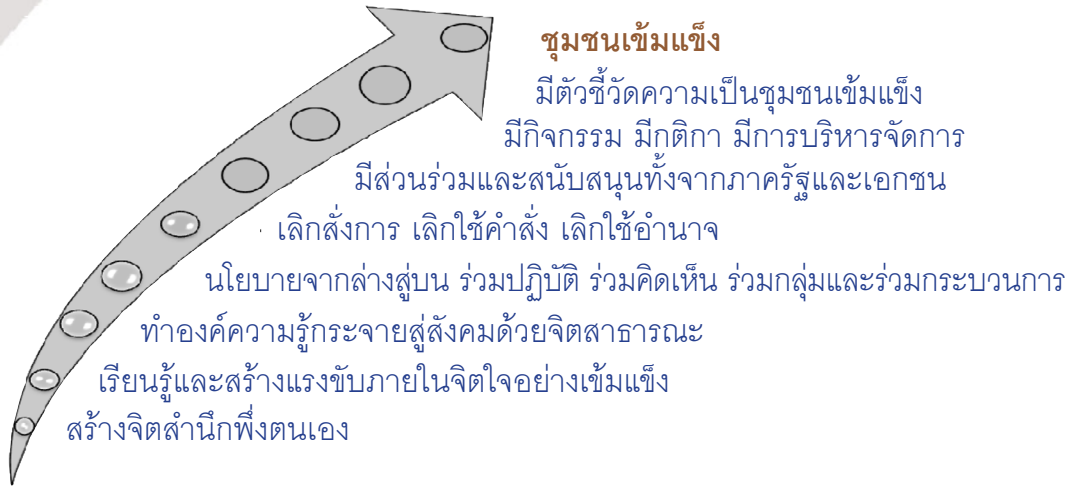
๓) ธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ เป็นองค์กรที่มีการจัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่จัดตั้งกันขึ้นเอง แต่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ

๓. กระบวนการเรียนรู้ของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

(๑) กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ นอกจากจะเรียนรู้ระบบดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลแล้ว ยังมีการระดมความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน รวมถึงบุคคลฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กร ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลให้ธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ได้รับความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากบุคคลทั่วไปในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร จากการศึกษา พบว่า สภาธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ได้มีขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งชุมชน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๓ ขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ที่มา : โครงการศึกษากระบวนการการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาธรรมชาติชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

จะเห็นได้ว่า ธรรมชาติชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีกระบวนการเรียนรู้ขั้นแรก คือ การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเองก่อน แล้วจึงเรียนรู้ที่จะนำแรงขับที่อยู่ภายในจิตใจ ออกสู่สังคมด้วยจิตสาธารณะ ซึ่งการกระทำดังกล่าวแสดงถึงการเรียนรู้ที่จะเสนอนโยบายจากล่างสู่บน เป็นการร่วมปฏิบัติ ร่วมคิดเห็น ร่วมกลุ่มและร่วมกระบวนการ แต่อย่างไรก็ตามองค์กรที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนหรือผู้นำการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนก็ต้องเรียนรู้ที่จะเลิกสั่งการ เลิกใช้คำสั่ง และเลิกใช้อำนาจ เพื่อที่จะนำมาซึ่งการมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การมีกติกา การมีการบริหารจัดการที่ดี และมีการสร้างตัวชี้วัดถึงความเข้มแข็งของชุมชน

ขณะเดียวกันถึงแม้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของธรรมชาติชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะมีแนวคิดพื้นฐานโดยเน้นการเรียนรู้ที่ตัวเองก่อน ประกอบด้วย ๑) การเรียนรู้ที่จะสร้างความเข้มแข็งทางความคิดของตนเอง ๒) การเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนวิถีคิดของตนเอง ๓) การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อที่จะรู้เท่าทัน ๔) การเรียนรู้ที่จะเลิกยอมจำนนกับสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ๕) การเรียนรู้ที่จะไม่ซ่อนเร้นหรือปิดบัง รู้จักการเปิดเผยความเป็นจริง ๖) การเรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม และรู้จักสามัคคี ๗) การเรียนรู้ที่จะรู้จักการให้ออกาส และ ๘) การเรียนรู้กระบวนการธรรมชาติ

จากแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ที่เริ่มต้นการเรียนรู้ตัวเองและปรับเปลี่ยนที่ตัวเองก่อน โดยไม่จำเป็นต้องรู้มาก ๆ แต่ต้องยึดมั่นและศรัทธา จึงจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองและสังคม อาจไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะการเรียนรู้ทั้ง ๘ ข้อ นับเป็นเพียงแนวคิดที่จะสร้างพลังใจ ซึ่งไม่ใช่การรวมคนตามแนวคิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจัง อันเนื่องมาจากกระบวนการดำเนินงานของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะเน้นหลักสามห้าสี่สาม ซึ่งเริ่มจาก ๕ ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผล และร่วมตรวจสอบ ขณะที่กระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนจะเริ่มจากรวมคน (พลังใจ) ร่วมคิด (พลังความคิด) ร่วมทำ (พลังการจัดการ) ร่วมสรุปบทเรียน (พลังภูมิปัญญา) และร่วมรับผลจากการกระทำ (พลังปิติ) ซึ่งสิ่งที่หลักปฏิบัติของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะขาดหายไป คือ การรวมคน (พลังใจ) และการร่วมสรุปบทเรียน (พลังภูมิปัญญา)

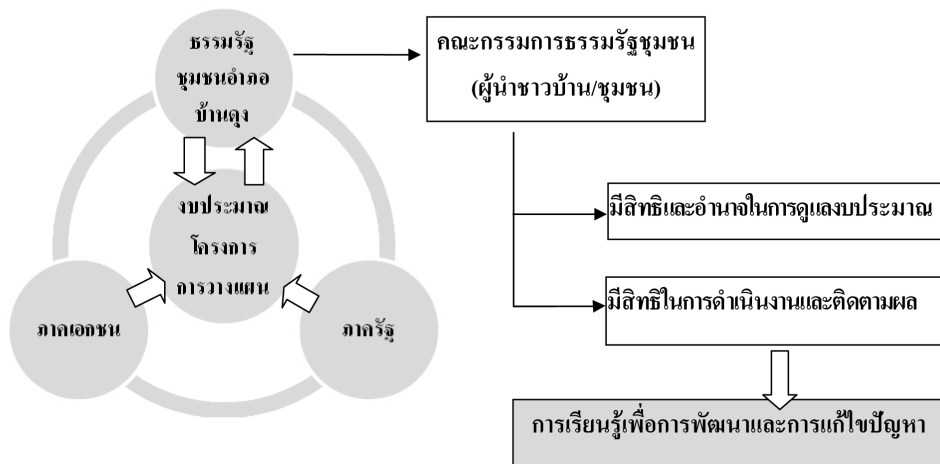
ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ข้อแรกที่สำคัญที่สุด คือ การรวมคน (พลังใจ) เพราะการรวมคนที่มีใจเดียวกันมาร่วมเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมีเป้าหมายเดียวกัน อีกทั้งหากใช้พลังความคิดเป็นเครื่องมือในการรวมคนก็จะสามารถรวมพลังใจของผู้นำจิตวิญญาณได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีพลัง และจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อ ๆ ไปประสบผลสำเร็จ จึงจะสามารถสร้างองค์กรได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เกิดการขับเคลื่อนภายในจิตใจอย่างเข้มแข็ง และนำพลังจิตใจที่สร้างสรรค์มาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนา จะเรียกว่า การรวมพลังความคิด หลังจากนั้นจะเป็นการนำพลังของตัวบุคคลเข้าร่วมการกระทำ เป็นการนำองค์ความรู้ของตนกระจายสู่สังคมด้วยจิตสาธารณะ เรียกว่า พลังการจัดการ เมื่อเกิดกระบวนการจนถึงระดับการจัดการตามรูปแบบ แผนงานที่ได้ร่วมกันดำเนินงานแล้ว ก็จะต้องร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้จากกระบวนการนั้น เรียกว่า พลังภูมิปัญญา และสิ่งสุดท้าย คือ การร่วมรับผลของการกระทำ ทั้งผลเสียและผลดีที่เกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า พลังปิติ

ดังนั้น หากกระบวนการเรียนรู้ของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีกระบวนการที่ดีและสอดคล้องกับทฤษฎี จึงทำให้ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีผลวัดในการขับเคลื่อนสูง ได้รับความเชื่อถือและเชื่อมั่นจากสมาชิกและบุคคลทั่วไปเป็นอย่างมาก และที่สำคัญ คือ เป็นองค์กรที่สามารถสร้างความเข้มแข็งได้อย่างมั่นคง เมื่อเกิดการเรียนรู้ในเบื้องต้นแล้วก็จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดำเนินงานจากนโยบายของรัฐบาล ซึ่งทำให้ธรรมรัฐชุมชนเรียนรู้กระบวนการในการพัฒนา การใช้สิทธิและอำนาจของตนในด้านต่าง ๆ

การสร้างความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนอื่น เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการศึกษาของชุมชน การจัดเก็บภาษีท้องถิ่น การจัดตั้งงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาท้องถิ่น เป็นต้น

ภาพที่ ๔ กระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำโครงการ งบประมาณและการวางแผน

ที่มา : โครงการศึกษากระบวนการการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

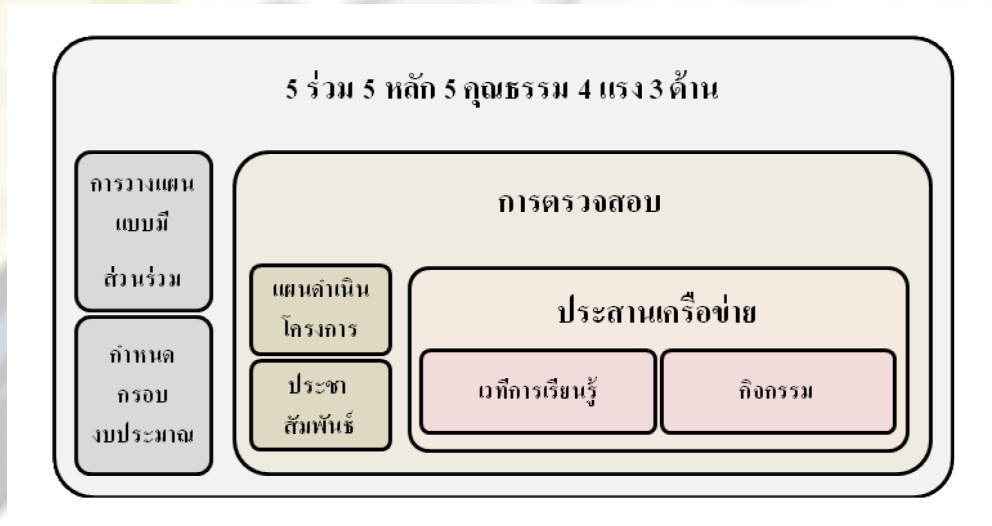
จากภาพจะเห็นว่า องค์การธรรมรัฐชุมชนเกิดการเรียนรู้การใช้สิทธิและอำนาจในการจัดทำโครงการ การจัดทำงบประมาณ และการวางแผน ร่วมกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งเมื่อสามารถสรุปแผนโครงการ และงบประมาณต่าง ๆ ได้แล้วจะนำข้อมูลที่สรุปได้ให้ผู้นำชาวบ้าน/ชุมชน เป็นผู้ที่มีสิทธิและอำนาจในการดูแลงบประมาณ รวมทั้งมีสิทธิในการดำเนินงานและติดตามผลตามแผนที่ได้วางไว้ ดังนั้น เมื่อคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ จึงนำไปสู่การเรียนรู้ในระดับการวางแผนและนโยบาย เพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของตนเองในด้านต่าง ๆ

(๒) การมีส่วนร่วมและการสื่อสารสาธารณะของชุมชน

จากที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของธรรมรัฐชุมชนบ้านดุงฯ แล้ว จะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมจะมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะการเรียนรู้นอกจากที่จะเรียนรู้โดยเริ่มจากตัวเองแล้ว ยังต้องเรียนรู้ในการมี

ส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมและการสื่อสารสาธารณะจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้หากมีเป้าหมายที่จะสร้างพลังความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนอย่างแท้จริง จากการศึกษาสามารถแสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมของธรรมชาติชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ได้ ดังนี้

ภาพที่ ๕ รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ที่มา : โครงการศึกษากระบวนการการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาธรรมชาติชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

จากขั้นตอนและรูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งของธรรมชาติชุมชนอำเภอบ้านดุง ทำให้ธรรมชาติชุมชนเปรียบเสมือนเป็น

- ศูนย์การเรียนรู้ การสร้างชุมชนเข้มแข็งและจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน และคนด้อยโอกาส
- ศูนย์สร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ความรู้หนุนเสริมนโยบายสังคมไทยไม่ทอดทิ้งกัน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมคุณธรรม นำองค์ความรู้บริหารจัดการแบบธรรมชาติ (Good Governance) มาใช้เป็นรูปธรรมนำร่องตามแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวธรรมชาติบ้านดุง
- ศูนย์ประสานงานโครงการเมนู & กองทุน SIF เน้นหัวใจ ๕ ดวง คือ โปร่งใส เอื้ออาทร มีประสิทธิภาพ เพิ่มเพื่อน ช่วยตนเองพึ่งตนได้อย่างยั่งยืน

การสร้างความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

จะเห็นว่าหลักการดำเนินงานสามห้าสี่สามของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีความสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมและครอบคลุมในทุกกระบวนการดำเนินงาน โดย

- ๑) มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมด้วยกลไกจากล่างสู่บน
- ๒) มีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบงบประมาณ
- ๓) มีคณะกรรมการร่วมตรวจสอบภายในอย่างจริงจัง
- ๔) มีส่วนร่วมในการดำเนินแผนโครงการระยะสั้น ระยะกลาง และ

ระยะยาว

- ๕) มีส่วนร่วมในการสื่อสารสาธารณะ

๕.๑) มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ รับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ของชุมชนและองค์กร

๕.๒) มีการประสานเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน

๕.๓) มีการสื่อสารเพื่อร่วมเวทีการเรียนรู้

๖) การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการออกร่วมกันอย่างมีวินัย มีการจัดเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ มีการจัดเวทีศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น

๗) การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เช่น การร่วมบริหารจัดการแบบประชาธิปไตยทางตรงของชุมชนด้วยตนเอง โดยองค์กรภาครัฐและเอกชนอื่น เป็นเพียงหน่วยงานที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุน นำคุณธรรมมากำกับความโปร่งใส การตรวจสอบได้

ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมได้มีการวางแผนทางและรูปแบบได้สอดคล้องกับหลักการดำเนินงานสามห้าสี่สาม คือ ๕ ร่วม ๕ หลัก ๕ คุณธรรม ๔ แรงแ และ ๓ ด้าน มาใช้ อย่างเป็นรูปธรรม จึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แบบ

๔. การบูรณาการ

การดำเนินงานของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ เป็นการผสมผสานองค์ความรู้ทั้งด้านการเรียนรู้ การสื่อสารสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีระบบตามหลักธรรมาภิบาล ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

(๑) การบูรณาการความเป็นพลเมืองสู่ประชาธิปไตยชุมชน

ธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากพลังของประชาชนอย่างแท้จริง จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการดำเนินงานมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยชุมชน กล่าวคือ พลังของประชาชนที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีข้อแม้หรือข้อจำกัดใด เป็นพลังที่เกิดจากประชาชนทุกชนชั้น ทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ ทุกเพศ และทุกวัย ซึ่งล้วนแต่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันมาปฏิบัติงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายเดียวกัน มีความรู้สึก ร่วมกันในการพัฒนาและเรียนรู้ กระบวนการใช้อำนาจของตนเองบนพื้นฐานของหลักการและเหตุผลอย่างแท้จริงตามหลักสามห้าสี่สาม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ที่จะพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง จากเป้าหมายขององค์กร ธรรมนูญชุมชนจึงยึดชุมชนหรือหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานตามกระบวนการ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้ โดยแต่ละกระบวนการจะมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลาและต่อเนื่อง ไม่สามารถแยกกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งออกจากกันได้โดยเด็ดขาด และแต่ละกระบวนการจะมีลักษณะย่อย ดังนี้

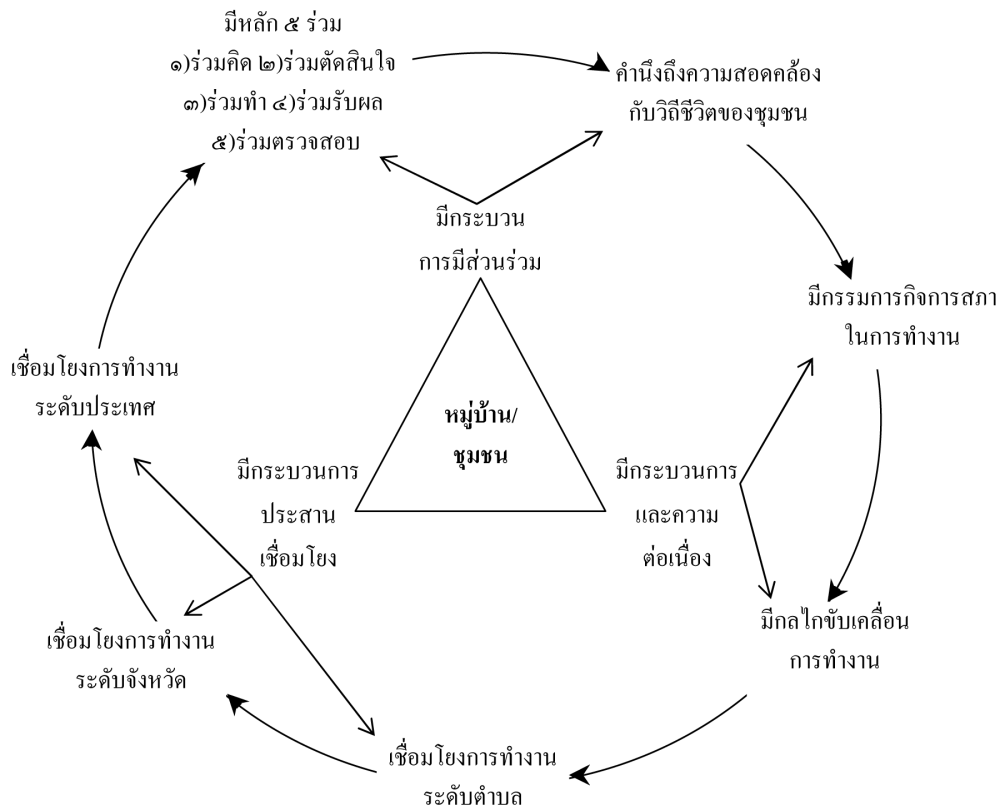
ประการที่หนึ่ง กระบวนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลและร่วมตรวจสอบ โดยตระหนักถึงความสอดคล้องวัฒนธรรม ประเพณี หรือปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน หรือวิถีชีวิตที่ควรดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นต้น

ประการที่สอง กระบวนการของความต่อเนื่อง กล่าวคือ การมีกิจกรรม กิจการสภาในการทำงาน และการมีกลไกในการขับเคลื่อนการทำงาน เช่น การมีคณะกรรมการในการดำเนินงาน มีกลไกในการเรียนรู้ มีศูนย์เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีศูนย์ประสานงานอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

ประการที่สาม กระบวนการประสานเชื่อมโยง กล่าวคือ การเชื่อมโยงกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การประสานเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การประสานเชื่อมโยงกับผู้ว่าราชการจังหวัด การประสานเชื่อมโยงกับองค์กรในระดับประเทศ เป็นต้น

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น จะแสดงถึงความเป็นพลเมืองในรูปแบบของประชาธิปไตยชุมชนของสภาองค์กรธรรมนูญชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอนาคตประชาธิปไตยได้ ดังนี้

ภาพที่ ๖ หลักการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยชุมชน

ที่มา : โครงการศึกษากระบวนการการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

จะเห็นว่า ความเป็นพลเมืองตามโครงสร้างประชาธิปไตยชุมชนในสภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะสอดคล้องกับหัวใจสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตยชุมชน และแสดงให้เห็นถึงอนาคตประชาธิปไตย กล่าวคือ ยึดหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ยึดหลักความร่วมมือ ๓ ฝ่าย คือ ท้องที่ ท้องถิ่น และชุมชน ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การมีกระบวนการและความต่อเนื่อง มีการจัดตั้งกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อเป็นกรรมกรกิจการสภาในการทำงานอย่างต่อเนื่อง และมีการประสานเชื่อมโยงเวทีตำบล จังหวัด และระดับชาติเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลัง

ภาพที่ ๗ รูปแบบประชาธิปไตยชุมชนของสภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/myvision/2008/06/21/entry-1>, พฤษภาคม ๒๕๕๔

นอกจากนี้ ลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบประชาธิปไตยของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ยังมีวิธีการเช่นเดียวกับขั้นตอนของกระบวนการประชาธิปไตยชุมชน ดังนี้

- ๑) การระดมปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน
- ๒) การจัดเวทีระดมปัญหาและความต้องการ
- ๓) การจัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของปัญหา
- ๔) การจัดทำเป็นนโยบายและแผนพัฒนา
- ๕) การดำเนินงาน

๕.๑ หากปัญหาหรือความต้องการที่เกินความสามารถของสภาองค์กรธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะจัดส่งปัญหาหรือความต้องการนั้นเสนอในระดับจังหวัดและระดับประเทศต่อไป

๕.๒ สำหรับปัญหาที่สภาองค์กรธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ สามารถแก้ไขปัญหาได้ก็จะมีแผนดำเนินการอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การปฏิบัติจริง

- ๖) การติดตามและประเมินผล

จะเห็นว่า หลักการของประชาธิปไตยชุมชนทำให้ประชาชนในชุมชนบ้านดุงฯ มีความตื่นตัว มีความกล้า มีความรู้สึกรับผิดชอบ และตระหนักถึงสิทธิของตน ในรัฐธรรมนูญตามแนวนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จึงเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำเนิงานในลักษณะขององค์กรภาคประชาสังคม กล่าวคือ เกิดการร่วมมือกันของคน ๕ ประเภท ได้แก่ ชุมชน นักวิชาการ ข้าราชการ องค์กรพัฒนาภาคเอกชน และกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มธุรกิจ สื่อมวลชน นักเรียน นักศึกษา ที่มีความเข้มแข็ง มีความรัก

ความเอื้ออาทร มีมิตรภาพ นำมาซึ่งการเรียนรู้ร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน การมีอุดมคติเดียวกัน

(๒) การบูรณาการตามรูปแบบของประชาสังคม

นอกจากนั้น ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ยังมีลักษณะการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวคิดประชาสังคม & ประการ ประกอบด้วย การมีความหลากหลาย การมีความเป็นชุมชน การมีฐานสำนึกสาธารณะ มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวทำให้สภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ สามารถลดการสูญเสียดุลยภาพระหว่างอำนาจรัฐ (รัฐาณภาพ) อำนาจเงิน (ธนาณภาพ) และอำนาจภาคสังคมได้ เพราะสภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ เปรียบเสมือนอำนาจภาคสังคมที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสังคม เพิ่มคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ศิลธรรม อำนาจสังคมจึงเริ่มมีความเสมอภาคกันกับอำนาจรัฐและอำนาจเงินที่เรียกว่า “สังคมสมานภาพ” ซึ่งแสดงถึงการร่วมกันพัฒนาองค์กรและสถาบันทางสังคมให้มีพลังและอำนาจมากขึ้น

ด้วยองค์ประกอบข้างต้น ทำให้เกิดการจัดการรูปแบบกลุ่มกิจกรรม จนเกิดพลังสภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ในการสร้างสรรค์ดุลยภาพระหว่างองค์กรภาคต่าง ๆ ขึ้น และมีลักษณะของความเป็นประชาสังคม & ประการ คือ

๑) มีความหลากหลายในหลายมิติ ได้แก่

- ความหลากหลายในการรวมตัว เช่น ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้พิการ นักเรียนนักศึกษา นักวิชาการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ว่างงาน เป็นต้น
- ความหลากหลายในเชิงพื้นที่ เช่น ต่างหมู่บ้าน ต่างตำบล ชุมชนอำเภอ เป็นต้น
- ความหลากหลายในรูปแบบของกิจกรรม เช่น กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ กิจกรรมกลุ่มเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายสหกรณ์ออมทรัพย์ กิจกรรมกลุ่มสวัสดิการชุมชน กิจกรรมกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมกลุ่มสุขภาพ กิจกรรมกลุ่มกิจกรรมกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น
- ความหลากหลายในประเด็นที่สนใจ เช่น ประเด็นปัญหาเด็กและเยาวชน ประเด็นปัญหายาเสพติด ประเด็นปัญหาขยะ ประเด็นปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประเด็นการสร้างรายได้ เป็นต้น

๒) มีความเป็นชุมชน คือ กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการในองค์กรธรรมรัฐชุมชนเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจ และ

ความสามัคคี ซึ่งเป็นพื้นฐานของพลังชุมชนในความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ลดปัญหาความแตกแยกและใช้อำนาจ ก่อให้เกิดองค์กรและกิจกรรมร่วมกันพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพที่เรียกว่า พลังชุมชน

๓) มีฐานสำนึกสาธารณะ การเกิดขึ้นของธรรมรัฐชุมชนมีความเป็นธรรมชาติอยู่บนเงื่อนไขและสำนึกของความเป็นพลเมือง มิใช่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งโดยกลไกของอำนาจรัฐแต่เกิดจากสำนึกจิตสาธารณะจากแนวคิด ๕ ร่วม ๕ หลัก ๕ คุณธรรม และ ๔ แรง

๔) มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จนถึงปัจจุบัน รวมเป็นระยะเวลา ๑๓ ปี ในการร่วมเรียนรู้ ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมกระทำและร่วมพัฒนา เพื่อเป้าหมายเดียวกันคือ ชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง มีการสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่อย่างต่อเนื่องตามแนวคิด ๓ ด้าน

๕) มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงมีการดำเนินงานเป็นกระบวนการ มีความสัมพันธ์ทางสังคมบนช่องทางการติดต่อสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับการรับรู้ การติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คน ทั้งโดยตรงและโดยผ่านกิจกรรมจนกลายเป็นเครือข่าย เช่น

- การเชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์บริการวิทยุชุมชนบ้านดุง - ทุ่งฝน FM.๙๙.๒ เมกกะเฮิร์ต ศูนย์เรียนรู้ฝึกการเป็นธรรมาภิบาล ศูนย์บริการรับเรื่องร้องเรียนผู้ด้อยโอกาสตักขอบสังคมไร้ที่พึ่ง ศูนย์บริการรับเรื่องร้องเรียนป.ป.ช. ศูนย์บริการรับเรื่องร้องทุกข์หลักประกันสุขภาพประชาชน

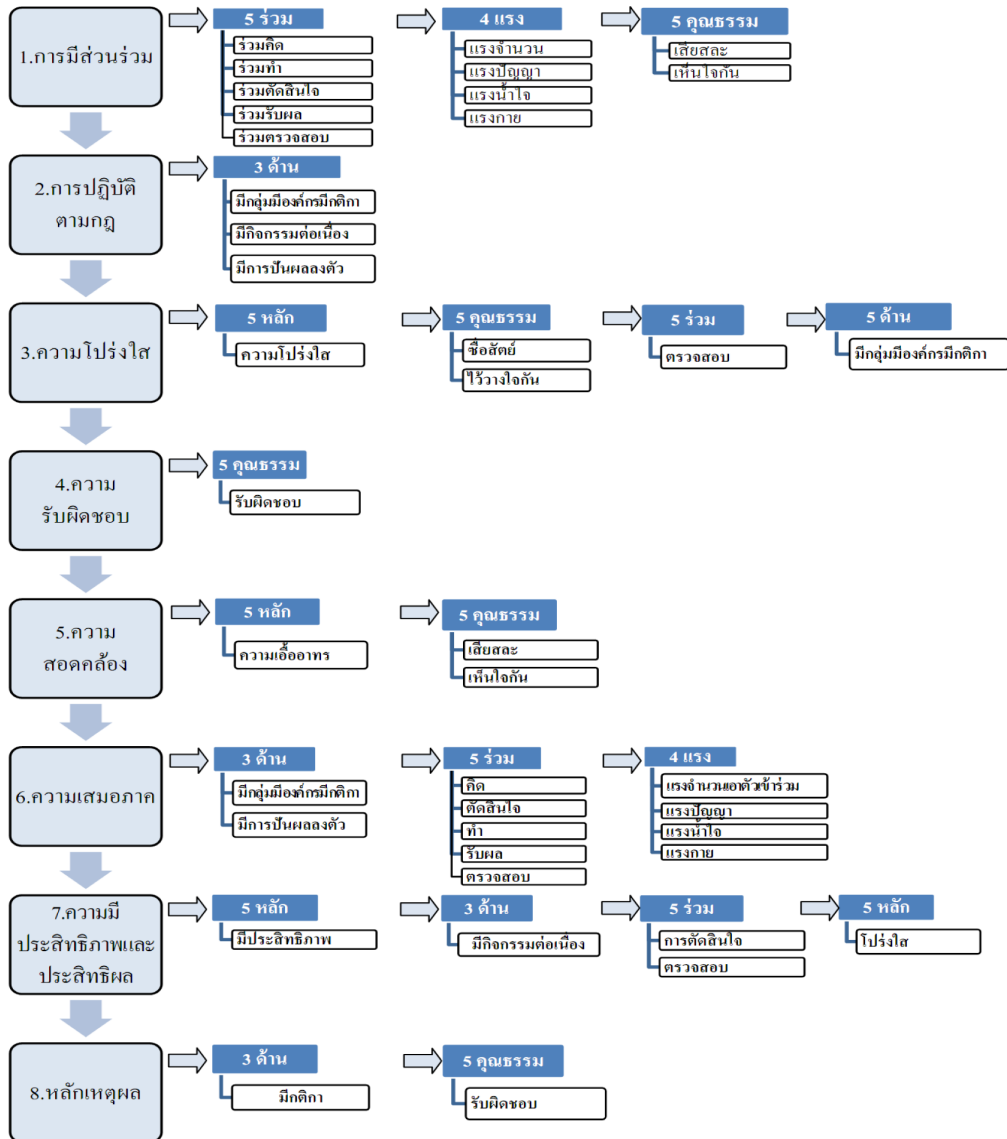
- การเชื่อมโยงกับเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและจัดสวัสดิการแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กองทุนวันละบาท กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ ออมทรัพย์เมนู ๕ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์อ้อย สหกรณ์ยางพารา สหกรณ์เกลือ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนบ้านดุงสามัคคี และโครงการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (เมนู ๕)

ด้วยเหตุนี้ สภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จึงมีความเข้มแข็งและเป็นองค์กรทางสังคมที่ช่วยให้สังคมมีความสมดุล เกิดความสร้างสรรค์ที่เป็นศักยภาพอย่างไม่มีข้อจำกัด และเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ก่อให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อจัดการกับปัญหาและแก้ไขปัญหาเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน การพัฒนาร่วมกัน เกิดนวัตกรรมในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ เกิดการตระหนักถึงความเข้มแข็งของชุมชน และก่อให้เกิดการตระหนักถึงความรักในท้องถิ่นของตนเอง

(๓) การบูรณาการตามหลักธรรมาภิบาลของ UN EACAP

สภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีรูปแบบการดำเนินงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ภายใต้เงื่อนไขสามห้าสี่สาม คือ ๕ ร่วม ๕ หลัก ๕ คุณธรรม ๔ แรง และ ๓ ด้าน มีองค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ ๘ หลักการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลของ UN EACAP

ที่มา : โครงการศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณศึกษาธรรมรัฐชุมชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

๑) ๕ ร่วม ประกอบด้วย ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผล และ ร่วมตรวจสอบ

๒) ๕ หลัก ประกอบด้วย หลักความโปร่งใส หลักความเอื้ออาทร หลักความ มีประสิทธิภาพ หลักความเพิ่มเพื่อนเพิ่มมิตรภาพ และหลักความช่วยเหลือตนเองได้ยั่งยืน

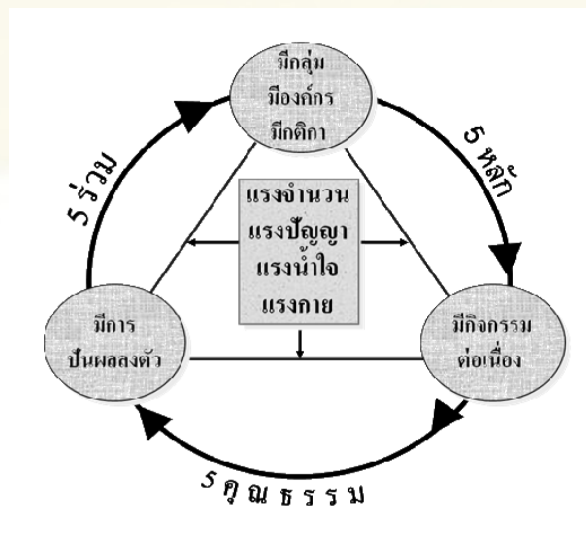
๓) ๕ คุณธรรม ประกอบด้วย คุณธรรมการเสียสละ คุณธรรมการซื่อสัตย์ คุณธรรมรับผิดชอบ คุณธรรมเห็นใจกัน และคุณธรรมไว้วางใจกัน

๔) ๔ แรง ประกอบด้วย แรงจํานวนนำตนเข้าร่วม แรงปัญญา แรงน้ำใจ และแรงกาย

๕) ๓ ด้าน ประกอบด้วย ด้านการมีกลุ่มเมืองค์กรมีกติกา ด้านการมี กิจกรรมต่อเนื่อง และด้านการมีการปันผลลงตัว

จะเห็นได้ว่า หลักการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ มีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทั้ง ๘ ข้อ ของ UN ESCAP คือ การมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามกฎ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความสอดคล้อง ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และควมมีหลักการและเหตุผล ซึ่งสามารถแสดงลักษณะความสัมพันธ์ของ หลักการต่าง ๆ ได้ดังภาพแสดงความสัมพันธ์ของกระบวนการดำเนินงานตามหลักสามห้าสี่สาม

ภาพที่ ๙ ความสัมพันธ์ของกระบวนการดำเนินงานตามหลักสามห้าสี่สาม

ที่มา : โครงการศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาธรรมรัฐชุมชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

๕. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค

จุดเด่นและจุดด้อยการดำเนินงานชมรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ตามตารางต่อไป

ตารางที่ ๑ จุดเด่นและจุดด้อยของการดำเนินงานชมรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

จุดเด่น	จุดด้อย
๑.มีการออกเงินที่เข้มแข็ง	๑.ผู้นำที่มีความรู้แต่ทำไม่เป็น ขาดความจริงใจ
๒.มีการกู่ฮ้มและการจัดสวัสดิการที่ดี	ขาดความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ มีความเสียสละแต่ไม่เพียงพอ
๓.เกิดกิจกรรมมาภิบาลที่มีประสิทธิภาพ	๒.ชุมชนบางกลุ่มยังขาดอาสาสมัคร
๔.สมาชิกปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างแท้จริง	๓.ชุมชนบางกลุ่มขาดการมีส่วนร่วม
๕. เกิดการร่วมแรงร่วมใจและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตามหลักสามห้าสี่สาม	๔.ชุมชนบางกลุ่มคอยรับคำสั่ง
๖.เกิดความสามัคคี มีเวทีส่วนร่วม	๕.ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการของชุมชนยังมีน้อยและต้องปรับปรุง
๗.มีปรัชญาชาวบ้านและภูมิปัญญาต่าง ๆ เชื่อมโยงประสานความร่วมมือในการพัฒนา	๖.บางชุมชนที่ผู้นำมีความสามัคคีน้อย สำนักเพื่อส่วนรวมยังต่ำ
๘.เกิดพลังประชาชน กล้าคิด กล้าทำ กำลังใจ	๗.การประชาสัมพันธ์แต่ละแห่งยังไม่ทั่วถึง เครื่องมือสื่อสารยังไม่มีประสิทธิภาพ
๙.มีวิธีการทำงานแบบแนวราบ จากล่างสู่บน ที่มีประสิทธิภาพ	๘.ผู้ร่วมงานองค์กรของรัฐยังมีปัญหากับผู้บังคับบัญชาพื้นที่เก่า
๑๐.ข้าราชการพันธุ์ใหม่ร่วมงานสร้างชุมชนเข้มแข็ง	๙.ผู้ทำงานหรืออาสาสมัครไม่ต่อเนื่อง สวัสดิการผู้ทำงานน้อย คนการเมืองครอบงำ ใจร้อน
๑๑.มีเทคนิคการทำงานกับชุมชนที่ดี	๑๐.องค์กรท้องถิ่นให้ความร่วมมือน้อย
๑๒.มีการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ	๑๑.ผู้นำท้องถิ่นยังเกิดความขัดแย้ง
๑๓.มีการใช้กลไกสังคมแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม	๑๒.ข้าราชการพันธุ์เก่าบางรายครอบงำและชอบสั่งการ
๑๔.มีการใช้กลไกกฎหมายที่รัดกุมรอบคอบ	๑๓.องค์กรของรัฐเข้าไม่ถึงทุกองค์กร ทุกชุมชน
๑๕.ลดปัญหาสังคมสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง	๑๔.กระบวนการลงไม่ถึงระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง
	๑๕.การสั่งงานลูกข่ายยังไม่ตรงเวลา ทันกับเทคโนโลยีที่ก้าวไกล

โอกาสและอุปสรรคของการดำเนินงานธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ โอกาสและอุปสรรคของการดำเนินงานธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

โอกาส	อุปสรรค
<p>๑. ชุมชนมีวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองอย่างเข้มแข็ง</p> <p>๒. ชุมชนมีผู้นำเกิดขึ้นตามธรรมชาติ</p> <p>๓. ชุมชนเกิดการตื่นตัวในปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ต่อชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนวิถีคิด</p> <p>๔. สื่อเหนี่ยวนำก่อให้เกิดความเอื้ออาทร ความห่วงใย ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน</p> <p>๕. ผู้นำด้านต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น</p> <p>๖. ชุมชนเกิดแนวคิดร่วมกระบวนการ จิตสาธารณะ สำคัญกว่าสิ่งอื่น หรือสำคัญกว่าเงิน</p> <p>๗. พบคนดี พบผู้นำ พบผู้รักท้องถิ่นอย่างแท้จริง</p> <p>๘. ช่วยส่งเสริมสัญญาใจให้มีพลัง เสริมสร้างชุมชน</p>	<p>๑. ผู้นำในชุมชนที่มีตำแหน่งยึดติดระบบราชการเดิม ๆ พยายามครอบงำให้ชุมชนไม่รู้จักคิด</p> <p>๒. ระบบสั่งการมีอิทธิพลครอบงำผู้นำในชุมชน</p> <p>๓. คนภาครัฐผู้มีหน้าที่สร้างชุมชนเข้มแข็งมีความรู้แต่ทำไม่เป็น ขาดความจริงใจ ขาดความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ มีความเสียดสละแท้ไม่เพียงพอ</p> <p>๔. การพึ่งตนเองของชาวบ้านมีน้อยเพราะเคยชินแบบเดิม ๆ</p> <p>๕. ชาวบ้านส่วนมากยังติดยึดเงินเป็นตัวตั้ง</p> <p>๖. ชาวบ้านให้ความสำคัญกับกระบวนการน้อยกว่าสิ่งอื่น (เงิน)</p> <p>๗. ชาวบ้านเห็นว่ากระบวนการธรรมรัฐมีเกณฑ์แข็งมากเกินไป</p> <p>๘. ชาวบ้านอยู่ในกระแสบริโภคนิยม</p> <p>๙. ประชาชนภาครัฐและภาคท้องถิ่นไม่เชื่อกศัภาพชุมชนคู่มั่นชุมชน และสร้างความเข้มแข็งน้อย</p> <p>๑๐. ชุมชนเกิดความลังเลเพราะมีคอร์รัปชันคั่นกลาง</p> <p>๑๑. ภาครัฐและ อปท. บางกลุ่มมีอคติกับองค์กรธรรมรัฐ เพราะธรรมรัฐมีเกณฑ์โปร่งใสเกินไป</p> <p>๑๒. บบประมาณต่าง ๆ ผ่านรัฐและ อปท. ลงไม่ถึงรากหญ้า</p>

๖. สรุป

ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ถือเป็นตัวอย่างของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยประชาชนซึ่งมีความเป็นพลเมืองสูง โดยกระบวนการดำเนินงานตามหลัก “สามห้าสี่สาม” ของสภาองค์กรธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จะมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในทุกส่วน หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งการดำเนินงานของสภาธรรมรัฐชุมชนก็จะมีอุปสรรคไม่สามารถเกิดเป็นองค์กรที่จะพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่น หากขาดแรงจูงใจ คือ ขาดผู้มีจิตสาธารณะที่จะพาตัวเองมาปฏิบัติงาน องค์กรธรรมรัฐชุมชนแห่งนี้ก็อาจจะสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น องค์กรธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ จึงสามารถก่อตั้งขึ้นมาได้ โดยเริ่มจากการที่ประชาชนผู้มีจิตสาธารณะ ๔ แวง มาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผล และร่วมตรวจสอบ (๕ ร่วม) ด้วยความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน (๕ คุณธรรม) ดำเนินงานภายใต้หลักความโปร่งใส หลักความเอื้ออาทร หลักความมีประสิทธิภาพ หลักความเพิ่มเพื่อนเพิ่มมิตรภาพ และหลักความช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืน (๕ หลัก) โดยคำนึงถึงการมีกลุ่มมีองค์กรมีกติกามีกิจกรรมต่อเนื่อง และการมีการปันผลลงตัว (๓ ด้าน)

กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี จึงเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเอง ชุมชน หมู่บ้าน อำเภोजังหวัด ตลอดจนความเข้มแข็งในระดับประเทศ ความสามัคคีที่เกิดจากประชาชนเพื่อประชาชนอันเป็นพลังยิ่งใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่า หากประชาชนในชุมชนมี “ความเป็นพลเมือง” มากเท่าใด การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสร้างชุมชนประชาธิปไตยก็จะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากเท่านั้น โดยจะเห็นได้ว่า ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคเพียงใด ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุงฯ ก็ได้ต่อสู้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมอย่างมั่นคง ตลอดระยะเวลาเกือบ ๑๕ ปี ที่ประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี เริ่มมีความสมดุลในการดำรงชีวิต ทำให้สังคมเกิดสังคมเข้มแข็ง ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนอย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของธรรมรัฐชุมชนฯ ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่ต้องแก้ไข และดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนที่เพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะอนุกรรมการด้านผู้สูงอายุ. วุฒิสภา (๒๕๕๓). (รายงาน). การเดินทางไปศึกษาดูงาน ณ จังหวัดอุดรธานีและจังหวัดขอนแก่น ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง. แนะนำองค์กรการเงินธรรมรัฐชุมชน อำเภอบ้านดุง. (๒๕๕๒). **ข้อมูลพื้นฐานองค์กรชุมชน (ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง).** จากการศึกษาดูงาน ณ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง. ศูนย์การเรียนรู้สร้างชุมชนเข้มแข็งและจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชนและคนด้อยโอกาส อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. จากการศึกษาดูงาน ณ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง. (เอกสาร). **ศูนย์การเรียนรู้ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง มีภารกิจอะไร.** จากการศึกษาดูงาน ณ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง. “เอกสารธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง ศูนย์การเรียนรู้สร้างชุมชนเข้มแข็งและจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชนและคนด้อยโอกาส อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. การศึกษาดูงาน ณ ธรรมรัฐชุมชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ธีรยุทธ บุญมี. (๒๕๔๐). สังคมเข้มแข็ง (Civil Society) ใน **ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย.** รวบรวมโดยชูชัย ศุภวงศ์, ยุวดี คาดการไกล. กรุงเทพฯ : มติชน. บัณฑิต อ่อนดำและวิริยา น้อยวงศ์ยางค์. (แปลและเรียบเรียง). (๒๕๓๓). **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๔. (๒๕๓๔). กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช จำกัด.

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี. (๒๕๔๒). การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี.

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย. (๒๕๕๑). **หลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน.**

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย. (๒๕๕๑). การดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๒). **ปฏิรูปสังคมไทยให้เข้มแข็งได้อย่างไร.**

(เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ). ประจำปี ๒๕๕๒ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กันยายน ๒๕๕๒.

ศูนย์การเรียนรู้ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. **คู่มือการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล.** การศึกษาดูงาน ณ ธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

อนุชาติ พวงสำลี, อารมณ์ จันทน์สมวงศ์ และพีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล. (๒๕๔๒).

บทสังเคราะห์ความเคลื่อนไหวของภาคีอันหลากหลายในขบวนการประชาสังคมไทย. ใน **ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง.**

รวบรวมโดยอนุชาติ พวงสำลีและกฤตยา อาชวนิจกุล. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล.

เอกสารจากแหล่งข้อมูลออนไลน์

แผนที่ทำดีและที่ตั้งอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. สืบค้นเมื่อ มีนาคม ๒๕๕๔, จาก

www.udonthani.m-society.go.th/map_GoodDOing.doc

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี. การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒.

สืบค้นเมื่อ มีนาคม ๒๕๕๔, จาก <http://www.opm.go.th>

รูปแบบประชาธิปไตยชุมชนของสภาธรรมรัฐชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี.

สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม ๒๕๕๔, จาก <http://www.oknation.net/blog/myvision/2008/06/21/entry-1>

สืบค้นเมื่อ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, จาก <http://www.amphoebandung.com/index.php?lay=show&ac=article&id=539014938>

สืบค้นเมื่อ มีนาคม ๒๕๕๔, จาก http://www.opm.go.th/opminter/contentweb/commandContent.asp?no=14&mode=query&kw=&grp_code=20&subgrp_code=204&topic_code=063&news_year=&order=doc_date&seq=desc&seq2=1

สืบค้นเมื่อ มีนาคม ๒๕๕๔, จาก <http://writer.dekd.com/nerdiiz/writer/viewlongc.php?id=665751&chapter=11>

อำเภอบ้านดุง. สืบค้นเมื่อ มีนาคม ๒๕๕๔, จาก <http://www.amphoebandung.com/>

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs สปาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน

THE SPA SMEs MANAGEMENT STRATEGIES FOR SUSTAINABLE COMMUNITY ECONOMY PROMOTION

ไพยมราณี ฤกษ์สำราญ*

บทนำ

การบริหารจัดการ SMEs สปา ซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP) ของรัฐบาลที่ต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน ตำบล ชุมชนทั่วประเทศเพื่อประชาชนจะได้รู้จักร่วมกันประกอบธุรกรรมให้เกิดรายได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย หรือการใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่น ซึ่งตามกรอบแนว

* รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ความคิดใหม่ (New Paradigm) ก็คือ ทางเลือกสาธารณะ (Public Choice) ดังนั้น ขอบข่าย การศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับ SMEs นี้จึงถือว่าเป็นการค้นหาหลักวิชาการที่สำคัญใน รัฐประศาสนศาสตร์ ในยุคสังคมฐานความรู้ (Post Knowledge Based) การศึกษาเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจ จะศึกษาพัฒนาการของ SMEs (Small and Medium Enterprises) ของธุรกิจสปา ซึ่งเป็น ส่วนสำคัญในการสร้างธุรกิจเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจตั้งแต่ครอบครัว ร้าน บริษัท โรงแรม รวมถึงสถานบริการประกอบการ ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบโดยผู้ประกอบการธุรกิจสปาที่ได้รับ การรับรองมาตรฐานจากกระทรวงสาธารณสุขมีจำนวนถึง ๘๘๓ แห่ง จากผู้ประกอบการ ที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมด จำนวน ๓,๖๗๓ ราย ทั่วประเทศ จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข (MOPH, ๒๐๐๖) พบว่า วิชาศึกษาขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเกี่ยวข้องกับธุรกิจสปานั้น มีหลากหลาย และในแต่ละประเภทธุรกิจของสปายังมีส่วนช่วยในการทำงาน การจ้างงาน การผลิต และยังเป็นหารรายได้จากการให้บริการอีกด้วย เนื่องจากลักษณะการให้บริการ ธุรกิจสปาเป็นการเสริมสร้างความสุขทางกาย ทางใจ ให้แก่ผู้เข้ารับบริการ เป็นการรักษา สุขภาพทางกาย เพิ่มความสุขทางใจ และเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบการ พนักงานบริการ และรัฐ

ธุรกิจสปานี้กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาไทยในอดีต เช่น การฟังพระ สวดมนต์ (เสียง) การพรมน้ำมนต์ (ความเย็น) การพุดจาให้ความปรารถนาดี ให้ความหวัง ให้ความอบอุ่น และการกด บีบ นวด คลึง (สัมผัส) ทำให้เกิดการผ่อนคลายทั้งร่างกายและ จิตใจที่คละคลุ้งด้วยกลิ่นหอมจากสมุนไพร อบ และประคบด้วยสมุนไพรต่าง ๆ ในสถานที่ ที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้บริการสปาเป็นสาวสวยที่มีความรู้เกี่ยวกับระบบสัมผัสและ องค์ประกอบของเส้นเอ็น จึงทำให้สปาเป็นสถานที่ดูแลสุขภาพของประชาชนคนไข้เมื่อย และคนต้องการพักผ่อน จากหลักฐานดังกล่าวจะเห็นว่าวิชาตัดตน วิชานวด และการอบ สมุนไพร ก็มีพื้นฐานมาจากวัด และขยายออกไปเลยขอบเขตของวัดออกไปสู่การได้รับการ ส่งเสริมและได้รับการพัฒนาให้เป็นอาชีพที่สำคัญที่มีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ ไม่ต่ำกว่า ๒๔,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งธุรกิจสปาขนาดเล็กที่เป็นตลาดของคนไทยมีกำลังบริโภค ประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี คาดว่ารายได้จากธุรกิจสปาในตลาดท่องเที่ยวต่างประเทศ ในส่วนนี้น่าจะขยายตัวได้อีก (<http://www.handbtoday.com/index.php?lay=show&ac=article&id=516229&Ntype=5>) และได้ขยายงานรองรับผู้ว่างงานไปทั่วประเทศ กลายเป็นธุรกิจที่ก้าวพ้นจาก SMEs ไปสู่ระดับ SMLs และขยายสาขาไปยังนานาชาติ ดังนั้น

สปาจึงมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนในประเทศไทยร้อยละ ๘๘ ใช้บริการนวดและสปาตามโรงแรม อันทำให้เกิดรายได้และการขยายกิจการรวมทั้งการเรียนรู้ การฝึกอบรม โดยกระทรวงสาธารณสุขได้เข้ามาให้ความช่วยเหลืออบรมและเปิดให้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสตร์ของสปาในการให้บริการ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมั่นใจเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษา SMEs สปานี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงการพัฒนาอาชีพ ความรู้ การบริการ ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในการหารายได้ และหางานให้กับประชาชนทั้งภายในและต่างประเทศ เนื่องจากการบริการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่กล่าวมาแล้วย่อมมีอุปสรรค มีทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง ภาวะบีบคั้น และมีโอกาส เพราะเกี่ยวข้องกับคน การบริการคน สถานที่ ความสะอาด ความปลอดภัย และความน่าเชื่อถือ ดังนั้นการบริหารจัดการสปาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา ให้เป็นระบบ และจากการที่มีนักวิชาการสาธารณสุขที่เห็นความสำคัญของสปา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ (สำนักงานส่งเสริมธุรกิจบริการสุขภาพ กรมส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๓) ให้ความเห็นไว้ว่า การบริการของธุรกิจสปานั้นเป็นการบริการด้วยสตรีเพศ ซึ่งอาจจะก้าวล้ำจากการให้บริการตามวิชาชีพ และอาจจะก้าวเกินไปจนเป็นการบริการที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบ การกำกับดูแล การควบคุม การตรวจสอบ เพื่อเป็นการป้องกันทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภค ให้มีความปลอดภัย มีมาตรฐาน ปฏิบัติตามหลักการและคงไว้ซึ่งจริยธรรมภิบาลในการประกอบอาชีพ อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่ส่วนบุคคล ผู้ประกอบการ และเป็นการสร้างรายได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ นอกจากนี้ยังสามารถขยายและขายแฟรนไชส์ (Franchise) ไปยังต่างประเทศ หรือร่วมมือลงทุนในต่างประเทศได้

เนื่องจากสปามีความสำคัญกับการท่องเที่ยว การเพิ่มรายได้ การเพิ่มงานที่สามารถขยายฐานทางธุรกิจอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการศึกษาในเรื่องของนโยบายการส่งเสริมและพัฒนา SMEs สปานในประเทศไทยว่าเป็นอย่างไร การบริหารจัดการ SMEs สปาของผู้ประกอบการเป็นอย่างไร การร่วมมือกันส่งเสริมและพัฒนาของไตรภาคีเป็นอย่างไร (รัฐ ผู้ประกอบการ และสมาคม) รวมถึงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs สปาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนเป็นอย่างไร โดยผลการศึกษา มีดังนี้

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปประเด็นข้อค้นพบที่ได้ใน ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. นโยบายการส่งเสริม และพัฒนาบริการ SMEs สภาของภาครัฐ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพบว่า ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการเห็นว่าธุรกิจสภาเป็นธุรกิจที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศในระดับมาก ด้านการได้รับเงินทุนสนับสนุนจากกองทุน SMEs พบว่าปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนในระดับน้อยที่สุด ด้านการได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พบว่ายังได้รับคำแนะนำในระดับน้อย ด้านความไว้วางใจการบริหารของรัฐ-เอกชนต่อการทำธุรกิจสภาพบว่าผู้ประกอบการไว้วางใจในระดับน้อย ด้านความต้องการรับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน พบว่ามีความต้องการในระดับมาก ทั้งนี้ เมื่อสัมภาษณ์เชิงลึกมีข้อค้นพบสำคัญคือ ภาครัฐให้ความสำคัญกับการส่งเสริมธุรกิจ SMEs มากขึ้น

๒. การบริหารจัดการ SMEs สภาของผู้ประกอบการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ที่เข้าสัมภาษณ์ จัดตั้งธุรกิจมาแล้ว ๒-๔ ปี กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยว มีนักธุรกิจและบุคคลทั่วไปบ้างบางส่วน ด้านความเหมาะสมของอาคารสถานที่ ผู้ประกอบการมีความเชื่อมั่นในระดับสูง ทั้งในด้านความสะอาดและด้านปลอดภัย พนักงานส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี และให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมพนักงานก่อนให้บริการแก่ลูกค้า และยังไม่ค่อยประสบปัญหาการขาดแคลนพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญในการให้บริการสูง มีปัญหาการเข้า-ออกของพนักงานในระดับต่ำ อัตราค่าตอบแทนพนักงานบริการอยู่ในช่วง ๓๕๑-๕๕๐ บาท/วัน มีการจัดให้พนักงานเข้ารับการตรวจร่างกายทุก ๖ เดือน พนักงานมีความภาคภูมิใจในอาชีพและรักงานบริการด้านสปา ด้านการขยายสาขาพบว่าปัจจุบันส่วนใหญ่มีสาขาเพียง ๑ สาขา และยังไม่เห็นแนวโน้มการขยายสาขาไปยังต่างประเทศในเร็ว ๆ นี้ การดำเนินธุรกิจเป็นไปด้วยดีไม่ได้รับการคุกคามจากผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ไม่พบปัญหาการใช้อำนาจในการขอใบอนุญาต ด้านความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันพบว่ามีให้การสนับสนุนแก่ผู้ประกอบการรายอื่นอยู่บ้างในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านหลักสูตร ด้านการบริการ ด้านการบริหาร แต่ด้านกายวิทย์ฯ ยังมีการช่วยเหลือระหว่างกันในระดับต่ำ สำหรับผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่าประเด็นสำคัญ คือ ด้านอาคารสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้ให้บริการและลูกค้า เช่น กรณีเกิดอัคคีภัย หรือความปลอดภัยด้านโครงสร้างอาคารพบว่าผู้ประกอบการสพายังไม่ค่อยได้ให้

ความสำคัญเท่าที่ควร และในปัจจุบันพบว่ายังไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปตรวจสอบในเรื่องนี้ ซึ่งผู้ประกอบการก็ยังไม่ต้องการให้ภาครัฐเข้มงวดในเรื่องนี้ เนื่องจากเกรงว่าหากกำหนดเป็นกฎหมายหรือข้อบังคับอาจนำไปสู่ต้นทุนการดำเนินธุรกิจที่เพิ่มสูงขึ้น และเกิดความยุ่งยากในขั้นตอนการขออนุญาต ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อการดำเนินธุรกิจในอนาคต อย่างไรก็ตาม เรื่องความปลอดภัยด้านอาคารสถานที่นับเป็นสิ่งจำเป็น แต่ภาครัฐควรหามาตรการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ประกอบการอย่างค่อยเป็นค่อยไป และควรเป็นมาตรการส่งเสริมจูงใจมากกว่าการบังคับ เพื่อให้ผู้ประกอบการค่อยๆ ปรับตัวให้เป็นไปตามมาตรฐานและสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า

๓. ความร่วมมือเพื่อส่งเสริมและพัฒนาของไตรภาคี (รัฐ ผู้ประกอบการ และสมาคม)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพบว่า ผู้ประกอบการ SMEs สปาได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในระดับน้อยที่สุด โดยภาครัฐให้การพัฒนาความรู้ ให้ความศึกษาอบรม ให้คำแนะนำด้านความสะอาดและความปลอดภัยในระดับน้อยที่สุด ในด้านการได้รับความช่วยเหลือจากภาคเอกชนพบว่ายังอยู่ในระดับน้อย และเมื่อพิจารณาถึงการได้รับความร่วมมือระหว่างไตรภาคี (รัฐ-เอกชน-ผู้ประกอบการ) พบว่าอยู่ในระดับน้อย เช่นเดียวกัน สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันธุรกิจสปายังมีความร่วมมือในลักษณะไตรภาคีในระดับน้อย โดยเฉพาะด้านการฝึกอบรมต้องการให้ภาครัฐเป็นแกนกลางจัดให้มีสถาบันฝึกอบรม หรือศูนย์กลางการฝึกอบรมในพื้นที่ ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมแก่พนักงานผู้ให้บริการสปาโดยเฉพาะที่มีการจัดหลักสูตรที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง โดยเทศบาลรับรองหลักสูตร จัดให้มีการทดสอบที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน รวมทั้งมีการออกใบประกาศนียบัตรและขึ้นทะเบียนผู้ผ่านหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับความสามารถของพนักงานให้ทัดเทียมกันและสร้างความมั่นใจให้แก่ลูกค้าผู้รับบริการ

๔. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs สปา เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน

ในการจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ SMEs สปา เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนากลยุทธ์ตามแนวทางของ Harvard Business School (๒๐๐๙) ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ อาทิ การศึกษาสภาพแวดล้อมของธุรกิจ (Environmental Scanning) ได้แก่ การศึกษาทิศทาง การพัฒนาธุรกิจสปาของประเทศในระยะ ๕ ปี จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ รวมทั้งการสัมภาษณ์

บุคลากรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและผลักดันธุรกิจสภาให้เป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้ประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายของธุรกิจสภาที่กำหนดไว้ จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกธุรกิจ (SWOT Analysis) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นท้าทายที่ต้องเร่งแก้ไข ซึ่งได้จากการวิเคราะห์จุดอ่อน และอุปสรรค และสิ่งที่เป็นจุดแข็ง และโอกาสที่จะต้องหนุนเสริมให้ธุรกิจสภาแข็งแกร่งและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล โดยเมื่อรวบรวมประเด็นต่างๆ ได้แล้วจึงจะนำมากำหนดยุทธศาสตร์ รวมทั้งกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานต่อไป โดยเป้าหมายให้ธุรกิจสภา SMEs ของไทยมีความสามารถที่จะรับรู้และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและสภาวะภายในองค์กรได้อย่างทันท่วงที ตลอดจนสามารถบังคับและจัดสรรทรัพยากรขององค์กรให้สอดคล้องกับการดำเนินกลยุทธ์ให้ประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ธุรกิจสภาของไทยนับว่ายังมีจุดแข็ง และมีโอกาสทางธุรกิจสูง เนื่องจากคนไทยมีอัธยาศัยดี มีจิตใจให้บริการและมีความภาคภูมิใจในการให้บริการสูง ซึ่งสร้างความประทับใจแรกให้แก่ผู้รับบริการ นอกจากนี้การให้บริการยังผสมผสานการนวดแผนไทย ซึ่งเป็นการบำบัดและผ่อนคลายได้ดี และยังเป็นการให้บริการสปาเพื่อสุขภาพที่นับว่ากำลังเป็นที่นิยม ประกอบกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบไทยๆ ในชุมชนหลายๆ แห่ง รวมทั้งความสวยงามทางธรรมชาติที่ส่งเสริมให้ธุรกิจสภาในแต่ละท้องถิ่นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการเป็นอย่างดี

ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจสภาอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องขจัดจุดอ่อน และเสริมจุดแข็งที่มีอยู่ โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างมีเอกภาพ โดยเฉพาะอาศัยจุดแข็งของชุมชนเข้าช่วยในการดำเนินงาน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปยุทธศาสตร์การพัฒนา และแนวคิดกลยุทธ์การดำเนินงานไว้ ๕ เรื่อง คือ

๔.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการบริการสภา

เนื่องจากจำนวนสถานประกอบการสปาสุขภาพที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสากล (ระดับ Platinum, Gold, Silver) ปัจจุบันมีเพียง ๒๙ ราย ซึ่งยังนับว่ายังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนสถานประกอบการสปาที่มีอยู่ทั้งหมดที่มีอยู่หลายร้อยราย ดังนั้นผู้ประกอบการสปาจึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาระบบการจัดการให้เป็นไปตามมาตรฐานมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับการบริหารจัดการและการบริการที่มีคุณภาพแก่ผู้มารับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถส่งมอบคุณค่าที่ดีขึ้นให้แก่ผู้รับบริการ ทั้งนี้ ในภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้ธุรกิจสภาเข้าสู่มาตรฐานได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น เช่น

จัดโครงการพัฒนาผู้ประกอบการเข้าสู่มาตรฐาน มีการฝึกอบรมให้ความรู้ จัดให้มีพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาเข้าไปให้คำแนะนำ ณ สถานประกอบการเพื่อการปฏิบัติตามข้อกำหนดในแต่ละด้าน และเข้าตรวจประเมินตามมาตรฐานที่กำหนด รวมทั้ง นอกจากนี้ อาจเพิ่มเติมการศึกษาดูงาน ณ สถานประกอบการต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ที่ผ่านการรับรอง เพื่อให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

๔.๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถด้านบุคลากร
 ทั้งพนักงานผู้ให้บริการและผู้ประกอบการ โดยการจัดตั้ง “ศูนย์ฝึกอบรมบุคลากรในธุรกิจสปา” เป็นการเฉพาะ โดยมีที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง เพื่อฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้ใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของลูกค้าที่เป็นไปตามกระแสนิยมนับว่ามีความจำเป็นให้แก่พนักงานบริการสปา และการอบรมให้ความรู้ด้านภาษาอังกฤษของพนักงานผู้ให้บริการของสปา เนื่องจากในอนาคตจะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะจากภูมิภาคอาเซียนภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยตรง และผู้ที่เข้ามาดำเนินธุรกิจและทำงานในประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างทักษะด้านภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ให้แก่พนักงาน เพื่อให้สามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนของผู้ประกอบการสปาที่เป็น SMEs นั้น ก็ควรให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ อาทิ ประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่องกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ การวางแผนธุรกิจ (Business Plan) ความรู้ด้านระบบบัญชีและการเงิน การคำนวณต้นทุนที่ถูกต้อง การทำตลาดเชิงรุก

๔.๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรไทย
 ซึ่งแม้ว่าสถานประกอบการสปาหลายแห่งพยายามที่จะใช้สมุนไพรไทยมาใช้ในการทำเป็นผลิตภัณฑ์สปาให้กับผู้ให้บริการ เนื่องจากสมุนไพรจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวต่างประเทศชื่นชอบ แต่ในสภาพการณ์จริงพบว่า สมุนไพรไทยที่ใช้ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะเป็นน้ำผึ้งมะขาม หรืออาจจะเป็นผลไม้บางประเภท ซึ่งมีจำนวนน้อยชนิดมาก ทั้งที่สมุนไพรมีมากมายให้เลือกใช้ เนื่องจากสมุนไพรไทยยังไม่มีข้อศึกษายืนยันคุณภาพจากงานวิจัยรับรอง ทำให้ผู้ประกอบการไม่มั่นใจที่จะนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยมาใช้ ยุทธศาสตร์นี้จึงมุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาสมุนไพรไทยให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในธุรกิจสปาได้มากขึ้น โดยให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่ศึกษาวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ และต่อยอดในเชิงธุรกิจอย่างเป็นรูปธรรม โดยนำผลิตภัณฑ์ที่วิจัยได้มาใช้กับธุรกิจสปาในชุมชนอย่างกว้างขวาง

๔.๔ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือ ๓ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ สป่าในลักษณะคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ประสานงานระหว่างหน่วยงาน โดยแต่ละภาคส่วนมุ่งเน้นบทบาทที่สอดคล้องกับภารกิจของตนเอง เช่น ภาครัฐทำหน้าที่กำหนด นโยบายและมาตรการส่งเสริมสนับสนุน โดยอาศัยข้อมูลทางธุรกิจจากภาคเอกชน ทั้งนี้ การขับเคลื่อนมาตรการต่าง ๆ ต้องอาศัยภาคเอกชนเป็นแกนนำสำคัญ รวมทั้งร่วมมือกับ สถาบันการศึกษาในการวิจัยพัฒนาด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์และการให้บริการใหม่ ๆ ที่ ตอบสนองความต้องการของลูกค้ามากขึ้น

๔.๕ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและการทำ ตลาดเชิงรุก โดยการใช้ “ทุนของชุมชน” ของสป่าแต่ละแห่งในการสร้างจุดขายใหม่ๆ ที่มีความแตกต่างด้วยเอกลักษณ์เฉพาะที่มีคุณค่าและมีคุณภาพในระดับสากล ทำให้การให้บริการแต่ละแห่งมีความแตกต่าง และมุ่งเน้นการใช้สินค้าที่ผลิตในชุมชน และการจ้างงาน บุคคลภายในชุมชนเป็นพนักงานผู้ให้บริการสุภาพ ทำให้เกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจ ทำให้มีเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจในชุมชน และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของ คนในชุมชนดีขึ้น และดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลและเตือนภัยสำหรับธุรกิจสป่า” หรือ Intelligence Unit เพื่อติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวในวงการ รวมทั้งป้อนข้อมูลที่จำเป็น ต่างๆ ในธุรกิจ อาทิ ข้อมูลด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์การให้บริการ สภาพการแข่งขันของ ตลาดและคู่แข่งทางธุรกิจ โอกาสทางธุรกิจในประเทศเป้าหมาย ชี้ดความสามารถในการ แข่งขันของธุรกิจ ทิศทางการดำเนินธุรกิจในอนาคต แผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่สำคัญ โดยมีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อส่งสัญญาณเตือนภัยให้แก่ผู้ประกอบการในธุรกิจสป่า ให้สามารถเตรียมพร้อม ปรับตัวได้อย่างทันท่วงที

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาจุดแข็งของธุรกิจสป่าของไทยคือ คนไทยมีนิสัยอ่อนน้อม สุภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใส และรักงานบริการ การทำธุรกิจสป่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริการ ดังนั้นบุคลิกภาพและอุปนิสัยของคนไทยจึงมีส่วนสำคัญที่จะเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ ประเภทนี้เป็นอย่างยิ่ง และส่วนใหญ่เน้นถือศาสนาพุทธ มีธรรมะช่วยขัดเกลาจิตใจ ธุรกิจ สป่าเป็นเรื่องของการสร้างความสงบสุขให้แก่ร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ จึงเหมาะแก่การ

ทำธุรกิจสปาเป็นพิเศษ ทั้งนี้ เมื่อผนวกเข้ากับข้อได้เปรียบของสถานที่ท่องเที่ยวและเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละแห่ง ทำให้ลูกค้าได้รับรู้และสัมผัสถึงความงดงามของศิลปวัฒนธรรม รูปแบบสถาปัตยกรรม ความสวยงามของผู้คนที่ได้พบเห็น ซึ่งองค์ประกอบของสปามุ่งเน้นไปที่การวัดด้วยสัมผัสถึงรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส การสร้างบรรยากาศให้พร้อม โดยการผสมผสานรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส อันจะนำไปสู่ความรื่นรมย์ ผ่อนคลาย จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกล่าวถึงความเป็นอัตลักษณ์หรือเป็นเอกลักษณ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ในฐานะที่ประเทศไทยได้รับเกียรติเป็นเจ้าภาพด้านการท่องเที่ยว ทำให้มีศักยภาพในการกำหนดทิศทางและแนวนโยบายร่วมกับประเทศในประชาคมอาเซียน เพื่อให้ธุรกิจสปาของไทยก้าวขึ้นเป็นผู้ให้บริการชั้นนำในภูมิภาคได้อย่างไม่ยากนัก

อย่างไรก็ดี ธุรกิจสปาของไทยในปัจจุบันยังนับว่ามีจุดอ่อนที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขอยู่หลายเรื่อง ทั้งเรื่องพื้นฐานด้านภาษาอังกฤษที่ยังไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเปิดรับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ และยังกระทบต่อการขยายธุรกิจ ในต่างประเทศอีกด้วย ในแง่ของการบริหารกิจการของผู้ประกอบการ SMEs สปา ยังพบว่ายังขาดความเข้าใจในหลาย ๆ เรื่องที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารต้นทุน และการทำตลาด และมีข้อจำกัดด้านเงินทุนซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขยายธุรกิจ ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ส่วนใหญ่ยังเป็นแบบเรียบง่าย และยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ดีเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังขาดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ขาดความเชื่อมโยงในการนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้เป็นจุดขายของธุรกิจสปา เนื่องจากยังไม่มั่นใจในคุณภาพของผลิตภัณฑ์เหล่านั้น

ดังนั้น การพัฒนาธุรกิจสปาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ สมาคม ผู้ประกอบการ และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยภาครัฐทำหน้าที่ในการจัดตั้งศูนย์กลางการฝึกอบรมประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ ตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาในการดำเนินธุรกิจ และเจรจาธุรกิจกับต่างประเทศ สมาคมทำหน้าที่ในการเป็นกระบอกเสียงในการเจรจากับภาครัฐ แสดงท่าที และจุดยืนในเวทีการค้าระหว่างประเทศ และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการสปาทำหน้าที่ในการเป็น “พี่เลี้ยง” ในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ สร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองกับคู่ค้าทางธุรกิจ และสร้างระบบการจัดการโลจิสติกส์ทั้งผู้ผลิตสินค้า ผู้ประกอบการสปา และลูกค้า ทั้งนี้ทั้งภาครัฐ สมาคม และผู้ประกอบการจะต้องร่วมกันขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการ SMEs สปายังยั่งยืน

ซึ่งประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการบริการสปา ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาขีดความสามารถด้านบุคลากร ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรไทย ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและการทำตลาดเชิงรุก ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจ SMEs สป่าของไทยเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยอาศัยความเป็นเอกลักษณ์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่ดึงดูดใจ และสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากแห่งอื่น ๆ การใช้สมุนไพร และวัตถุดิบที่ผลิตในท้องถิ่นที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ และการมีมาตรฐานการให้บริการระดับสากลภายใต้ต้นทุนที่สามารถแข่งขันได้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐในส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) สำนักงานส่งเสริมธุรกิจบริการสุขภาพ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมการส่งออก กรมเจรจาธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และกระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานภาครัฐในภูมิภาค อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานระดับจังหวัด ของกรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ควรเร่งดำเนินนโยบายส่งเสริมผู้ประกอบการ SMEs สป่า ทั้งในด้านการยกระดับความรู้ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสปา ได้แก่

๑.๑ การจัดตั้งศูนย์กลางการฝึกอบรม เพื่อทำหน้าที่ในการฝึกอบรมแก่พนักงานผู้ให้บริการสปาโดยเฉพาะที่มีการจัดหลักสูตรที่จำเป็นอย่างต่อเนื่องโดยเทศบาลรับรองหลักสูตร จัดให้มีการทดสอบที่เป็นระบบและมีมาตรฐาน รวมทั้งมีการออกไปประกาศนียบัตรและขึ้นทะเบียนผู้ผ่านหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับความสามารถของพนักงานให้ทัดเทียมกันและสร้างความมั่นใจให้แก่ลูกค้าผู้รับบริการ

๑.๒ การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาในการดำเนินธุรกิจ สำหรับให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ประกอบการธุรกิจสปาระหว่างที่ดำเนินธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นการปรึกษาด้านกฎหมาย การบริหารจัดการ การทำตลาด การขยายสาขาทั้งในและต่างประเทศ และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เป็นต้น

๑.๓ การประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ ทั้งในแง่ของการประชาสัมพันธ์ให้ธุรกิจสปาเป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวญี่ปุ่นและชาวจีนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของธุรกิจสปา รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้รับทราบถึงสถานที่ตั้งและบริการของผู้ประกอบการสปาในพื้นที่ และการช่วยเหลือในการติดต่อกับบริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ การทำโฆษณา ประชาสัมพันธ์เป็นแพคเกจท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น

๑.๔ การเจรจาธุรกิจกับต่างประเทศ ภาครัฐควรทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ在不同ประเทศ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการเข้าไปลงทุนในประเทศเป้าหมาย รวมทั้งให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในประเทศเป้าหมาย นอกจากนี้ยังควรเป็นแกนกลางในการเจรจาระดับรัฐบาลกับรัฐบาล G-to-G กับประเทศเป้าหมาย และพาผู้ประกอบการ SMEs ที่มีศักยภาพไปจัดนิทรรศการ在不同ประเทศ เพื่อให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล รวมทั้งสนับสนุนเงินทุนผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ต้องการขยายธุรกิจไปยังต่างประเทศ โดยการอนุมัติเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และมีระยะเวลาผ่อนชำระยาว

นอกจากนี้ ภาครัฐยังต้องเร่งดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจสปาอย่างยั่งยืนใน ๕ ด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการบริการสปา การพัฒนาขีดความสามารถด้านบุคลากร การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรไทย การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและการตลาดเชิงรุก

๒. ข้อเสนอแนะเชิงการจัดการ

ผู้ประกอบการธุรกิจสปาควรเร่งดำเนินการยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการ โดยศึกษามาตรฐานสปาของกระทรวงสาธารณสุข ที่มุ่งเน้นการยกระดับมาตรฐานการให้บริการในเรื่องที่สำคัญ ๕ ด้าน คือ มาตรฐานด้านสถานที่ มาตรฐานด้านผู้ดำเนินการสปา (Spa Manager) มาตรฐานผู้ให้บริการสปา มาตรฐานการให้บริการ และมาตรฐานด้านความปลอดภัย โดยเร่งปรับปรุงการดำเนินงานที่ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐาน และขอการรับรองมาตรฐานโดยเร็ว เนื่องจากจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินธุรกิจได้ และยังช่วยให้การดำเนินธุรกิจเกิดความยั่งยืน สามารถแข่งขันได้ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล และพร้อมสำหรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคต

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจสป่าควรเร่งสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยผู้ประกอบการที่เข้มแข็งควรทำหน้าที่ในการเป็น “พี่เลี้ยง” ในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ สร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองกับ คู่ค้าทางธุรกิจ และสร้างระบบการจัดการโลจิสติกส์ทั้งผู้ผลิตสินค้า ผู้ประกอบการสป่า และลูกค้า ภายใต้งานที่แข่งขันได้และคุณภาพของผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นที่ยอมรับ และควรวางแผนยุทธศาสตร์สป่าร่วมกันในแต่ละพื้นที่ โดยสร้างความเป็นเอกลักษณ์ โดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่ดึงดูดใจ และสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อสร้างข้อได้เปรียบและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจสป่าในแต่ละท้องถิ่น

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต

๓.๑ **ควรมีการศึกษาข้อได้เปรียบของผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานสป่า** ทั้งในแง่ของระบบการจัดการภายในองค์กร และการยอมรับจากลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Value Chain) เพื่อเป็นกรณีศึกษา และจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการ SMEs ในการเข้าสู่มาตรฐานระดับสากลต่อไป

๓.๒ **ควรมีการศึกษาผลกระทบจากการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ต่อภาคธุรกิจสป่าของไทย** โดยเฉพาะต่อธุรกิจสป่า SMEs ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ โดยศึกษาทั้งในแง่ผลกระทบต่อธุรกิจโดยรวม การไหลเข้า-ออกของแรงงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสป่า ตลอดจนโอกาสและอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ประกอบการสป่าของไทย

๓.๓ **ควรมีการศึกษาเอกลักษณ์ของธุรกิจสป่าในแต่ละท้องถิ่นของไทย** โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการใช้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปสู่การกำหนด ทิศทางการพัฒนาธุรกิจสป่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดความ ยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจที่เน้นความเข้มแข็งของชุมชน

๓.๔ **ควรมีการศึกษาข้อมูลการลงทุนในต่างประเทศของประเทศเป้าหมายต่าง ๆ** เพื่อขยายการเติบโตของธุรกิจสป่าไทยให้เป็นที่แพร่หลายมากขึ้น และสร้างรายได้ ให้กับประเทศในระยะยาว

๓.๕ **ควรมีการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างอื่น หรือในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทยต่อไป** หรือมีการศึกษาในเชิงการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการ ในแต่ละพื้นที่ต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

สำนักงานส่งเสริมธุรกิจบริการสุขภาพ. (๒๕๕๓). **มาตรฐานคุณภาพของสถานประกอบการ
สปาเพื่อสุขภาพ. อัดสำเนา.**

ผังรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา (เปิดสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ) ระบบ F.M. เริ่มวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๓ เป็นต้นไป

เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์	เวลา		
๐๕.๐๐	ศาสนาซิกข์/ พราหมณ์-ฮินดู	ศาสนาพุทธ			ศาสนาอิสลาม		ศาสนาคริสต์	๐๕.๐๐		
๐๖.๐๐	จับข่าวเช้า เล่าข่าวคู่					เข้านี้ที่สภา	สนทนากับ คลังสมอง วปอ.๑	๐๖.๐๐		
๐๖.๓๐	<i>ถ่ายทอดเสียง ข่าว สวท.</i>									
๐๗.๐๐	เดิมน้ำรัฐสภาไทย (ประมาณ ๕-๑๐ นาที)					วิจักษณ์ทั่วโลก		๐๗.๐๐		
๐๗.๓๐	การเมืองเรื่องของประชาชน					ทำดี ทำได้ ง่ายนิดเดียว		๐๗.๓๐		
๐๘.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที									
๐๘.๐๐	การเมืองฯ	การเมืองฯ	การเมืองเรื่องของประชาชน (ต่อ)		บันทึกประชุมสภา			๐๘.๐๐		
๐๘.๓๐	ช่วง..คุยกับ สว.		สภาสนทนา	สภาสนทนา				๐๘.๓๐		
๐๘.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที		ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที					๐๘.๐๐		
๐๘.๓๐	สภาสนทนา	มองรัฐสภา (NBT/NBT 15)			รัฐสภาของ ประชา. (NBT/NBT 15)	ร้อยเรื่องเมืองไทย / ชีวิตกับการเรียนรู้	ร้อยเรื่องเมืองไทย / สภาปริทัศน์	๐๘.๓๐		
๑๐.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ				ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			๑๐.๐๐		
๑๑.๐๐	สถานีนิติบัญญัติ (กมธ.ของ ส.ส.)				สถานีนิติบัญญัติ (กมธ.ของ ส.ส.)	สถานีรู้	สังคมคุณธรรม นำประชาธิปไตย	๑๑.๐๐		
๑๑.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ				ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			๑๑.๐๐		
๑๒.๐๐	ถ่ายทอด เสียง การประชุม วุฒิสภา	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	ถ่ายทอดเสียง การประชุมสภา ผู้แทนราษฎร	ถ่ายทอดเสียง การประชุมสภา ผู้แทนราษฎร	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เที่ยวทั่วไทย	คุยกันนอกสภา	๑๒.๐๐		
๑๒.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๒.๐๐
๑๓.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๓.๐๐
๑๓.๓๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๓.๓๐
๑๔.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๔.๐๐
๑๕.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๕.๐๐
๑๕.๓๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๕.๓๐
๑๖.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๖.๐๐
๑๖.๓๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	เกาะติดวุฒิสภา (กมธ.ของ ส.ว.)	๑๖.๓๐
๑๗.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที								
๑๗.๓๐	ประชาธิปไตย..นอกห้องเรียน					เจ้าตัวเล็กเล็กดี	สบาย สบาย ยามเย็น	๑๗.๓๐		
๑๘.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที									
๑๘.๓๐	คุยกับ	คุยกับ	ภาษาพาसर	ได้ฟังเดียวกัน	เพลงไทย		เพลงซีพีเอ็น	๑๘.๓๐		
๑๘.๓๐	วิปรัฐบาล	วิปฝ่ายค้าน	ร้อยเรื่องข่าวมาเล่า		ศรีแผ่นดิน		เพื่อสยาม	๑๘.๓๐		
๑๙.๐๐	<i>ถ่ายทอดเสียง ข่าว สวท.</i>									
๑๙.๓๐	ปปช.	กรรมการสิทธิฯ	ศาล รธน.	สตง.	ผู้ตรวจการฯ	กกต.	สภาที่ปรึกษาฯ	๑๙.๓๐		
๒๐.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที									
๒๐.๐๐	มุ่งสู่ประชาธิปไตยไปกับสถาบันพระปกเกล้า					บ้านสุขภาพ			๒๐.๐๐	
๒๐.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปอ.ต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที									
๒๒.๐๐	กาแฟก่อนนอน								๒๒.๐๐	

หมายเหตุ - ในวันที่มีการประชุมสภา/การสัมมนาของกรมกิจการคนพิการ /องค์กรตามรัฐธรรมนูญ ฯลฯ สถานีฯ จะดำเนินการถ่ายทอดเสียงจนเสร็จสิ้นภารกิจ

รายการโทรทัศน์รัฐสภาผ่านดาวเทียมออกอากาศทุกวัน

ทางช่อง NBT 15 และสามารถรับชมผ่านจานรับสัญญาณดาวเทียมระบบ KU-BAND ไทยคม 5

ผังรายการโทรทัศน์รัฐสภาผ่านดาวเทียม ๒๕๕๓ (เปิดสมัยประชุมสภา)								
เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เวลา	เสาร์	อาทิตย์
๐๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ					๐๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ	
๐๘.๐๑น.	ข่าวรัฐสภา (๕)					๐๘.๐๑น.	ศาลาว่าการประชาชนไทย (๖๐)	
๐๘.๐๖น.	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ * (๒๕)	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ ** (๒๕)	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ *** (๒๕)	บันทึกคนดี ตอนที่ * (๒๕)	บันทึกคนดี ตอนที่ ** (๒๕)			
๐๘.๓๐น.	คุยกันวันใหม่ (๓๐)		รัฐสภาต่างประเทศ(๒๕)	รัฐสภาต่างประเทศ** (๒๕)				
๐๘.๔๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)					๐๘.๔๐น.	สมาคิดส์คลับ (๖๐)	
๐๘.๕๐น.	มองรัฐสภา (๓๕) (๒๕)	มองรัฐสภา (๓๕) (๕๐)	มองรัฐสภา (๓๕) (๒๕)	มองรัฐสภา (๓๕) (๒๕)	รัฐสภาของประชาชน (๓๕) (๕๐)			
๐๙.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)		ข่าวรัฐสภา (๕)	๐๙.๐๐น.	สรุปข่าวรอบสัปดาห์ (๑๕)	สรุปข่าวรอบสัปดาห์ (๑๕)
๑๐.๐๕น.	สมาคิดส์คลับ ๑ (๖๐)	รัฐสภาพาที่ (๑,๒/๓) ภัทรีประยศ (๓,๔/๕) (๖๐)	วิถีประชาธิปไตย (๓๐)	สนทนาวาไรตี้ ๑ (๓๐)	ภาษาจากข่าว (๓๐)	ภาษาจากข่าว (๓๐)	เส้นทางประชาธิปไตย(๕)+สรุปสัปดาห์ต่าง ๆ	นาฬิกากฎหมาย ๑ (๓๐)
		สมาคิดส์คลับ ๒ (๖๐)	วิถีประชาธิปไตย (๓๐)	สนทนาวาไรตี้ ๒ (๓๐)	ภาษาจากข่าว (๓๐)	ภาษาจากข่าว (๓๐)	เด็กบินได้ ๑ (อ.ที่ ๔ / ค.)	นาฬิกากฎหมาย ๒ (๓๐)
๑๑.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)		ข่าวรัฐสภา (๕)	๑๑.๐๐น.	ชิงช้าสวรรค์ ๑ (๒๕)	สุรกาย สมายใจ ๑ (๖๐)
๑๑.๐๕น.	เส้นทางสู่สภา ๑ (๒๕)	บทพายุ กัมกานเมือง (๖๐)	วิถีประชาธิปไตย (๖๐)	สนทนาวาไรตี้ ๑ (๖๐)	สุรกาย สมายใจ (๖๐)	๑๑.๓๐น.	บันทึกคนดี ๑ (๓๐)	
๑๑.๓๐น.	วิถีประชาธิปไตย (๒๕)	รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.		๑๒.๐๐น.	รับสัญญาณข่าว สทท.	
๑๒.๐๐น.	รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.	
๑๓.๐๐น.	เศรษฐกิจพอเพียง (๒๕) + สารคดีสั้น (๑๐)	รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.		๑๓.๐๐น.	สารคดีเศรษฐกิจพอเพียง (๒๕)+ สารคดีสั้น (๑๐)	
๑๓.๓๐น.	คุยกันวันใหม่ ๑ (๓๐)	ชิงช้าสวรรค์ (๓๐)	คุยกันวันใหม่ ๑ (๓๐)	กฎหมายใกล้ตัว ๑ (๒๕)	กรรมวิธีการพบประชาชน (๓๐)	๑๓.๓๐น.	บทพายุ กัมกานเมือง ๑ (๖๐)	สนทนาวาไรตี้ ๑ (๖๐)
๑๔.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)		ข่าวรัฐสภา (๕)	๑๔.๓๐น.	วิถีประชาชนหน้าแฟลต ๑ (๒๕)	กฎหมายใกล้ตัว ๑ (๒๕)
๑๔.๐๕น.	มองรัฐสภา ๑ (๕๐)	มองรัฐสภา ๑ (๕๐)	มองรัฐสภา ๑ (๕๐)		รัฐสภาของประชาชน ๑ (๕๐)	๑๕.๐๐น.	เกมประชาธิปไตย ๑ (๕๕)	รัฐสภาพาที่ (๑, ๒/๓) / ภัทรีประยศ (๓, ๔/๕) (๕๕)
๑๕.๐๐น.	สมาคิดส์คลับ ๑ (๖๐)	รัฐสภาพาที่ (๑, ๒/๓) ภัทรีประยศ (๓, ๔/๕) (๖๐)	วิถีประชาชนหน้าแฟลต ๑ (๖๐)	ชิงช้าสวรรค์ ๑ (๖๐)	เกมประชาธิปไตย (๖๐)		๑๕.๐๐น.	เกมประชาธิปไตย ๑ (๕๕)
๑๖.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)		ข่าวรัฐสภา (๕)	๑๖.๐๐น.	เส้นทางสู่สภา* ๑ (๒๕)	เส้นทางสู่สภา** ๑ (๒๕)
๑๖.๐๕น.	เส้นทางสู่สภา ๑ (๒๕)	บทพายุ กัมกานเมือง ๑ (๖๐)	วิถีประชาธิปไตย (๖๐)	สนทนาวาไรตี้ ๑ (๖๐)	สุรกาย สมายใจ ๑ (๖๐)	๑๖.๓๐น.	รัฐสภาต่างประเทศ ๑ (๒๕)	ภาษาจากข่าว ๑ (๓๐)
๑๖.๓๐น.	วิถีประชาธิปไตย (๒๕)	รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.		๑๗.๐๐น.	สรุปข่าว รอบสัปดาห์(๑๕) +รัฐสภาจร (๕)+สปอตฯ	สรุปข่าว รอบสัปดาห์(๑๕) +รัฐสภาจร (๕)+สปอตฯ
๑๗.๐๐น.	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ * (๒๕)	ภาษาสากล (๓๐) เด็กบินได้ (อ.ที่ ๔ / ค.)	ภาษาสากล ๑ (๕๐) เด็กบินได้ (อ.ที่ ๔ / ค.)	สนทนาวาไรตี้ ๑ (๓๐)	นาฬิกากฎหมาย ๑ (๓๐)		๑๗.๐๐น.	สรุปข่าว รอบสัปดาห์(๑๕) +รัฐสภาจร (๕)+สปอตฯ
๑๗.๓๐น.	รับสัญญาณข่าวจาก NBT					๑๗.๓๐น.	คุยกันวันใหม่ ๑ (๓๐)	
๑๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ, รับสัญญาณข่าวจาก NBT					๑๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ+ รับสัญญาณข่าวจาก NBT	
๒๐.๓๐น.	แผ่นดินพอเพียง (๒)					๒๐.๓๐น.	แผ่นดินพอเพียง (๒)	
๒๐.๓๕น.	คุยกันวันใหม่ ๑ (๓๐)		ภาษาจากข่าว ๑(๓๐)		สนทนาวาไรตี้ (๓๐)	๒๐.๓๕น.	สนทนาวาไรตี้ ๑ (๖๐)	กรรมวิธีการพบประชาชน ๑(๖๐)
๒๑.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)					๒๑.๓๐น.	มองรัฐสภา ๑ (๓๐)	รัฐสภาของประชาชน ๑ (๓๐)
๒๑.๐๕น.	มองรัฐสภา ๑ (๒๕)	มองรัฐสภา ๑ (๕๐)	มองรัฐสภา ๑ (๒๕)	มองรัฐสภา ๑ (๒๕)	รัฐสภาของประชาชน ๑ (๕๐)			
๒๑.๑๐น.	วิถีประชาธิปไตย (๒๕)	เส้นทางสู่สภา (๒๕)	กฎหมายใกล้ตัว (๒๕)		๑ (๕๐)	๒๒.๐๐น.	ปิดสถานี	

หมายเหตุ ๑. ในวันที่มีการถ่ายทอดการประชุม จะงดรายการปกติ

- ประชุมวุฒิสภา ทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป
- ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ทุกวันพุธ และ ทุกวันพฤหัสบดี ตั้งแต่ เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึง เวลา ๑๗.๐๐ น.
- ๒. รายการที่เตรียมไว้เมื่อออกอากาศ ที่อยู่ในช่วงเวลาถ่ายทอดประชุมสภาทั้ง ๓ วัน เป็นที่ปรับรายการนั้นๆ
- ๓. การใส่สปอตและสารคดีสั้นระหว่างรายการและต้นชั่วโมง การเลือกสปอตให้เป็นเอกลักษณ์ของผู้จัดรายการ
- * วันอังคาร เวลา ๑๐.๐๐ น รายการ รัฐสภาพาที่ (ออกสัปดาห์ที่ ๑,๒ ของเดือน) , ภัทรีประยศไทย (ออกสัปดาห์ที่ ๓,๔ ของเดือน)
- * วันอังคาร เวลา ๑๗.๐๐ น รายการภาษาสากล (ออกสัปดาห์ที่ ๑,๒,๓ ของเดือน) , เด็กบินได้ (ออกสัปดาห์ที่ ๓,๔ ของเดือน)

ใบสมัคร / ต่อบุคคลสมาชิก “รัฐสภาสาร”

อัตราค่าสมัครสมาชิก ปีละ ๕๐๐ บาท รวมค่าจัดส่ง (ราคาปลีกเล่มละ ๕๐ บาท)

ข้าพเจ้า..... มีความประสงค์จะสมัคร / ต่อบุคคลสมาชิกรัฐสภาสาร เริ่มตั้งแต่ฉบับเดือน พ.ศ. ถึงฉบับเดือน พ.ศ.

ทั้งนี้ ขอให้ออกใบเสร็จรับเงินในนาม โดยส่งวารสาร “รัฐสภาสาร” ถึงข้าพเจ้าที่ หมู่ที่ ตรอก/ซอย ถนน แขวง / ตำบล เขต / อำเภอ จังหวัด รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์ โทรสาร

การชำระเงิน

เงินสด ที่กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ตั๋วแลกเงิน หรือ ธนาณัติ สั่งจ่ายไปรษณีย์รัฐสภา กรุงเทพฯ ๑๐๓๕๐ ในนาม **ผู้จัดการ**

รัฐสภาสาร กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ จำนวนเงิน บาท

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

<http://www.parliament.go.th>